

Briselē, 8.7.2021.
COM(2021) 389 final

**KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS
CENTRĀLAJAI BANKAI, EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU
KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI**

Eiropas Savienības rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā 2021. gads

1. IEVADS

Efektīvām tiesu sistēmām ir svarīga nozīme ES tiesību īstenošanā, kā arī tiesiskuma un ES pamatvērtību ievērošanā. Valstu tiesas ES tiesību aktu piemērošanā darbojas kā ES tiesas. Tieši valstu tiesas ir tās, kas nodrošina, ka tiek efektīvi īstenotas ES tiesību aktos noteiktās tiesības un pienākumi (Līgums par Eiropas Savienību (LES) 19. pants).

Efektīvas tiesu sistēmas ir svarīgas arī no savstarpējās uzticēšanās, ieguldījumu vides un ilgtermiņa izaugsmes ilgtspējas viedokļa. Tādēļ valstu tiesu sistēmu efektivitātes, kvalitātes un neatkarības uzlabošana joprojām ir starp Eiropas pusgada — ES ikgadējā ekonomikas politikas koordinēšanas cikla — prioritātēm. 2021. gada ilgtspējīgas izaugsmes stratēģijā⁽¹⁾, ar kuru tiek noteiktas ES ekonomiskās un nodarbinātības politikas prioritātes, ir atkārtoti uzsvērta saikne starp efektīvām tiesu sistēmām un dalībvalstu uzņēmējdarbības vidi. Labi funkcionējošas un pilnīgi neatkarīgas tiesu sistēmas var pozitīvi ietekmēt ieguldījumus, tādējādi veicinot produktivitāti un konkurētspēju. Tām ir nozīme arī efektīvas līgumu, administratīvo lēmumu un strīdu izšķiršanas procedūru pārrobežu izpildes nodrošināšanai, kas ir nepieciešama vienotā tirgus darbībai⁽²⁾.

Šajā sakarā ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā sniedz ikgadējo pārskatu par rādītājiem, kas ir efektīvas tiesu sistēmas būtiski parametri:

- efektivitāti,
- kvalitāti un
- neatkarību.

2021. gada izdevumā (rezultātu apkopojums) visu triju elementu rādītāji ir attīstīti tālāk, ieskaitot tieslietu sistēmas digitalizāciju, kam ir bijusi sevišķi liela nozīme, lai saglabātu tiesu darbību Covid-19 pandēmijas laikā, kā arī lai veicinātu efektīvas un pieejamas tieslietu sistēmas⁽³⁾.

– Eiropas tiesiskuma mehānisms –

Kā jau tika paziņots Komisijas priekšsēdētājas Urzulas von der Leienas politikas pamatnostādņēs, Komisija ir izveidojusi visaptverošu Eiropas tiesiskuma mehānismu, lai padziļinātu uzraudzību pār situāciju dalībvalstīs. Tiesiskuma mehānisms darbojas kā preventīvs instruments, kas padziļina dialogu un uzlabo kopīgu izpratni par tiesiskuma jautājumiem. Jaunā mehānisma centrālais elements ir gada ziņojums par tiesiskumu, kurā ir apkopotas svarīgākās pozitīvās un negatīvās norises visās dalībvalstīs un Savienībā kopumā. 2020. gada ziņojums par tiesiskumu tika publicēts 2020. gada 30. septembrī, un tas balstās uz dažādiem avotiem, tostarp Eiropas Savienības rezultātu apkopojumu tiesiskuma jomā⁽⁴⁾. 2021. gada Eiropas Savienības rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā ir pilnveidots arī, lai

¹ COM(2020) 575 final.

² Sk. Komisijas Paziņojumu Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Vienotā tirgus šķēršļu apzināšana un mazināšana” (COM(2020) 93) un tam pievienoto dokumentu SWD(2020) 54.

³ Sk. Komisijas paziņojumu Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Tieslietu sistēmu digitalizācija Eiropas Savienībā: Iespēju rīkkopa” COM(2020) 710 un pievienotais dokuments SWD(2020) 540.

⁴ https://ec.europa.eu/info/publications/2020-rule-law-report-communication-and-country-chapters_lv

atspoguļotu papildu salīdzinošu informāciju, kas konstatēta 2020. gada ziņojuma par tiesiskumu sagatavošanas laikā, un lai papildus atbalstītu gada ziņojumu par tiesiskumu izstrādi.

Kas ir ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā?

ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā ir ikgadējs salīdzinošs informācijas rīks. Tā mērķis ir palīdzēt ES un dalībvalstīm uzlabot valstu tiesu sistēmu efektivitāti, sniedzot objektīvus, ticamus un salīdzināmus datus par vairākiem rādītājiem, kas ir būtiski visu dalībvalstu tiesu sistēmu i) efektivitātes, ii) kvalitātes un iii) neatkarības novērtējumam. Rezultātu apkopojums ir nevis atsevišķs vispārējs novērtējums, bet gan pārskats par visu tiesu sistēmu darbību, un tā pamatā ir rādītāji, kas saistīti ar visu dalībvalstu kopējām interesēm un ir nozīmīgi visām dalībvalstīm.

Rezultātu apkopojums nepopularizē kādu konkrētu tiesu sistēmas veidu, un tajā pret visām dalībvalstīm ir pausta vienlīdzīga attieksme.

Efektivitāte, kvalitāte un neatkarība ir būtiski efektīvas tiesu sistēmas rādītāji neatkarīgi no tā, uz kādu valsts tiesu sistēmas modeli vai tiesiskajām tradīcijām tā ir balstīta. Skaitļi, kas attiecas uz minētajiem trim rādītājiem, būtu jāinterpretē visi kopumā, jo tie bieži vien ir savstarpēji saistīti (iniciatīvas ar mērķi uzlabot vienu elementu var ietekmēt citu).

Rezultātu apkopojumā galvenokārt ir sniegti rādītāji par civillietām, komercietām un administratīvām lietām, kā arī dažām krimināllietām, lai palīdzētu dalībvalstīm to centienos radīt efektīvāku ieguldījumiem, uzņēmējdarbībai un iedzīvotājiem labvēlīgāku vidi. Rezultātu apkopojums ir salīdzinošs rīks, kas attīstās dialogā ar dalībvalstīm un Eiropas Parlamentu ⁽⁵⁾. Tā mērķis ir noteikt efektīvas tiesu sistēmas būtiskos rādītājus un sniegt attiecīgus gada datus.

Kāda metodika ir izmantota, izstrādājot ES rezultātu apkopojumu tiesiskuma jomā?

Rezultātu apkopojumā izmantoti dati no dažādiem informācijas avotiem. Eiropas Padomes Tiesiskuma efektivitātes izvērtēšanas komisija (*CEPEJ*), ar ko Komisija ir noslēgusi līgumu par īpaša gada pētījuma veikšanu, sniedz lielu daļu kvantitatīvo datu. Šie dati attiecas uz laikposmu no 2012. gada līdz 2019. gadam, un dalībvalstis tos ir sniegušas atbilstoši *CEPEJ* metodikai. Pētījumā iekļautas arī detalizētas piezīmes un faktu lapas par īpašām iezīmēm konkrētā valstī, kas sniedz plašāku kontekstu. Tās būtu jāinterpretē kopā ar sniegtajiem datiem ⁽⁶⁾.

CEPEJ ievāktie dati par tiesvedības ilgumu norāda “nolēmuma pieņemšanas laiku”, kas ir aprēķinātais tiesvedības ilgums (pamatojoties uz nepabeigto lietu un pabeigto lietu skaita attiecību). Dati par tiesu efektivitāti, piemērojot ES tiesības konkrētās jomās, norāda vidējo tiesvedības ilgumu, kas iegūts no tiesās esošo lietu reālā izskatīšanas ilguma. Jāatzīmē, ka tiesvedības ilgums vienā dalībvalstī var būtiski atšķirties arī dažādās dalībvalsts teritorijās, jo īpaši pilsētās, kur komercdarbības dēļ var būt lielāks izskatāmo lietu apjoms.

Citi datu avoti, kas aptver laikposmu no 2012. līdz 2020. gadam, ir: valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupa ⁽⁷⁾, Eiropas Tiesu iestāžu padomju tīkls (*ENCJ*) ⁽⁸⁾, ES Augstāko tiesu priekšsēdētāju tīkls (*NPSJC*) ⁽⁹⁾, ES Valstu padomju un augstāko administratīvo tiesu asociācija (*ACA-Europe*) ⁽¹⁰⁾, Eiropas Konkurences tīkls (*EKT*) ⁽¹¹⁾, Sakaru komiteja (*COCOM*) ⁽¹²⁾, Eiropas

⁵ Piemēram, Eiropas Parlamenta 2018. gada 29. maija rezolūcija par ES 2017. gada rezultātu apkopojumu tiesiskuma jomā (P8_TA(2018)0216).

⁶ https://ec.europa.eu/info/strategy/justice-and-fundamental-rights/effective-justice/eu-justice-scoreboard_en

⁷ Lai palīdzētu sagatavot ES rezultātu apkopojumu tiesiskuma jomā un sekmētu paraugprakses apmaiņu par tiesu sistēmu efektivitāti, Komisija aicināja dalībvalstis norīkot divas kontaktpersonas, proti, vienu personu no tiesu iestādēm un vienu no Tieslietu ministrijas. Šī neformālā grupa regulāri tiek sanāksmēs.

⁸ *ENCJ* apvieno dalībvalstu valsts iestādes, kas darbojas neatkarīgi no izpildvaras un likumdevēja varas un kas ir atbildīgas par atbalstu tiesu iestādēm neatkarīgas tiesu sistēmas nodrošināšanā: <https://www.encj.eu/>

⁹ *NPSJC* piedāvā forumu, kurā Eiropas iestādēm ir iespēja pieprasīt augstāko tiesu atzinumus un kurā nodrošināt ciešāku to sadarbību, veicinot diskusiju un ideju apmaiņu: <http://network-presidents.eu/>

¹⁰ ES Valstu padomju un augstāko administratīvo tiesu asociācijas sastāvā ir ES Tiesa un katras ES dalībvalsts augstākā administratīvā tiesa vai valsts padome: <http://www.juradmin.eu/index.php/en/>

Intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu novērošanas centrs⁽¹³⁾, Sadarbības tīkls patērētāju tiesību aizsardzības jomā (CPC)⁽¹⁴⁾, Ekspertu grupa nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un teroristu finansēšanas novēršanas jomā (EGMLTF)⁽¹⁵⁾, Eurostat⁽¹⁶⁾ un Eiropas Tiesiskās apmācības tīkls (EJTN).

Gadu gaitā ciešā sadarbībā ar valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu ir pilnveidota un precizēta rezultātu apkopojumā izmantotā metodika, jo īpaši izmantojot aptaujas anketu (tā tiek atjaunināta katru gadu) un vācot datus par konkrētiem tiesu sistēmu darbības aspektiem.

Turpina uzlaboties datu, jo īpaši par rādītājiem, kas attiecas uz tiesu sistēmu efektivitāti, pieejamība, jo daudzas dalībvalstis ir ieguldījušas savā spējā sagatavot labākus tiesu sistēmas statistikas datus. Ja vēl pastāv kādas grūtības savākt vai nodrošināt datus, to iemesls ir vai nu nepietiekama statistikas kapacitāte, vai arī fakts, ka kategorijas, par kurām dati tiek vākti valstīs, precīzi neatbilst rezultātu apkopojumā izmantotajām kategorijām. Tikai dažos gadījumos datu nepilnību iemesls ir valstu iestāžu nesniegtās ziņas. Komisija turpina mudināt dalībvalstis samazināt šo datu iztrūkumu vēl vairāk.

Kā ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā ietekmē Eiropas pusgadu un kā tas ir saistīts ar Atveseļošanas un noturības mehānismu?

Rezultātu apkopojumā ir ietverti elementi valstu tiesu sistēmu efektivitātes, kvalitātes un neatkarības novērtēšanai, un tādējādi tā mērķis ir palīdzēt dalībvalstīm uzlabot to tiesu sistēmu efektivitāti. Rezultātu apkopojumā tiek salīdzināta informācija par tiesu sistēmām, tādējādi tas atvieglo labākās prakses un nepilnību identificēšanu, kā arī problēmu un progresa izsekošanu. Eiropas pusgada kontekstā konkrētu valstu novērtējumi tiek veikti, organizējot divpusēju dialogu ar attiecīgajām iesaistītajām valstu iestādēm un ieinteresētajām personām. Ja identificētie trūkumi ir nozīmīgi no makroekonomikas viedokļa, pamatojoties uz Eiropas pusgada ietvaros veikto analīzi, Komisija var ierosināt Padomei pieņemt konkrētām dalībvalstīm adresētus ieteikumus par to tiesu sistēmu uzlabošanu⁽¹⁷⁾. Atveseļošanas un noturības mehānisms (ANM) nodrošinās aizdevumu un dotāciju pieejamību vairāk nekā 670 miljardus EUR apmērā, un katrai dalībvalstij vismaz 20 % no minētajiem aizdevumiem un dotācijām jāpiešķir digitālās pārveides jomai. Atveseļošanas un noturības mehānisms sniedz iespēju pievērsties konkrētām dalībvalstīm adresētiem ieteikumiem, kas saistīti ar valstu tiesu sistēmām, un paātrināt valstu centienus pabeigt tiesu sistēmu digitalizāciju. Šajā saistībā Komisijai ir

¹¹ EKT ir izveidots kā forums Eiropas konkurences iestāžu diskusijai un sadarbībai lietās, kurām piemēro Līguma par ES darbību 101. un 102. pantu. EKT ir Padomes Regulā (EK) Nr. 1/2003 minēto ciešas sadarbības mehānismu pamats. Ar EKT palīdzību cita ar citu sadarbojas Komisija un visu ES dalībvalstu konkurences iestādes: http://ec.europa.eu/competition/ecn/index_en.html

¹² COCOM sastāvā ir ES dalībvalstu pārstāvji. Tās galvenais uzdevums ir sniegt atzinumus par pasākumu projektiem, kurus Komisija plāno pieņemt digitālā tirgus jautājumos: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/communications-committee>

¹³ Eiropas Intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu novērošanas centrs ir ekspertu un ieinteresēto speciālistu tīkls. Tā sastāvā ir publiskā un privātā sektora pārstāvji, kuri sadarbojas aktīvās darba grupās. <https://euiipo.europa.eu/ohimportal/en/web/observatory/home>

¹⁴ CPC apvieno valstu iestādes, kas ir atbildīgas par ES patērētāju tiesību aizsardzības likumu ieviešanu ES un EEZ valstīs: http://ec.europa.eu/internal_market/scoreboard/performance_by_governance_tool/consumer_protection_cooperation_network/index_en.htm

¹⁵ EGMLTF regulāri tiekas, lai apmainītos ar viedokļiem un palīdzētu Komisijai formulēt politiku un sagatavot jaunus tiesību aktus par cīņu pret nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un teroristu finansēšanu: http://ec.europa.eu/justice/civil/financial-crime/index_en.htm

¹⁶ Eurostat ir ES statistikas birojs: <http://ec.europa.eu/eurostat/about/overview>

¹⁷ Eiropas pusgada kontekstā Padome pēc Komisijas priekšlikuma adresēja konkrētai valstij adresētus ieteikumus, kas saistīti ar to tiesu sistēmu, septiņām dalībvalstīm 2019. gadā (Horvātija, Itālija, Kipra, Ungārija, Malta, Portugāle un Slovākija) un astoņām dalībvalstīm 2020. gadā (Horvātija, Itālija, Kipra, Ungārija, Malta, Polija, Portugāle un Slovākija). Turklāt Komisija uzrauga tiesu iestāžu reformas Bulgārijā un Rumānijā saskaņā ar sadarbības un pārbaudes mehānismu.

jānovērtē, vai ir gaidāms, ka dalībvalstu atveseļošanas un noturības plāni palīdzēs efektīvi risināt visas problēmas vai ievērojamu to problēmu daļu, kas konstatētās attiecīgajos konkrētai valstij adresētajos ieteikumos, vai problēmas, kas konstatētas citos atbilstīgajos Komisijas dokumentos, kuri pieņemti Eiropas pusgada kontekstā⁽¹⁸⁾.

Kāpēc efektīvas tiesu sistēmas ir svarīgas ieguldījumiem labvēlīgai uzņēmējdarbības videi?

Efektīvas tiesu sistēmas, kurās tiek ievērots tiesiskums, labvēlīgi ietekmē ekonomiku. Ja tiesu sistēmas nodrošina tiesību ievērošanu, kreditori labprātāk sniedz aizdevumus, uzņēmumi nerīkojas oportunistiski, samazinās darījumu izmaksas un inovatīvi uzņēmumi labprātāk veic ieguldījumus. Par labi funkcionējošu valsts tiesu sistēmu labvēlīgo ietekmi uz ekonomiku liecina arī vairāki pētījumi un akadēmiskās literatūras avoti, tostarp tie, kuru autori ir Starptautiskais Valūtas fonds⁽¹⁹⁾, Eiropas Centrālā banka⁽²⁰⁾, ESAO⁽²¹⁾, Pasaules Ekonomikas forums⁽²²⁾ un Pasaules Banka⁽²³⁾.

Kādā pētījumā ir secināts, ka, saīsinot tiesvedības ilgumu par 1 % (mērot pēc nolēmuma pieņemšanas laika⁽²⁴⁾), var palielināt vairāku uzņēmumu izaugsmes ātrumu⁽²⁵⁾, un to uzņēmumu īpatsvara palielināšana par 1 %, kuri uzskata, ka tiesu sistēma ir neatkarīga, mēdz būt saistīta ar lielāku uzņēmumu apgrozījumu un produktivitātes pieaugumu⁽²⁶⁾. Citā pētījumā ir pierādīta pozitīva saistība starp priekšstatu par tiesu sistēmas neatkarību un ārvalstu tiešo ieguldījumu plūsmām⁽²⁷⁾.

Turklāt vairākās aptaujās ir uzsvērts valstu tiesu sistēmu efektivitātes nozīmīgums uzņēmumiem. Piemēram, kādā aptaujā 93 % lielo uzņēmumu atbildēja, ka tie sistemātiski un regulāri izvērtē tiesiskuma apstākļus (ieskaitot tiesu neatkarību) valstīs, kurās tie veic ieguldījumus⁽²⁸⁾. Citā aptaujā vairāk nekā puse mazo un vidējo uzņēmumu (MVU) atbildēja, ka tiesvedības par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem tie galvenokārt neuzsāk attiecīgi tiesvedības izmaksu un ilguma dēļ⁽²⁹⁾.

¹⁸ 19. pants 3. punkta b) apakšpunkts Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā (ES) 2021/241 (2021. gada 12. februāris), ar kuru izveido Atveseļošanas un noturības mehānismu, OV L 57, 18.2.2021., 17. lpp.

¹⁹ SVF, *Regional Economic Outlook*, 2017. gada novembris, *Europe: Europe Hitting its Stride*, xviii lpp., 40., 70. lpp.: <https://www.imf.org/~media/Files/Publications/REO/EUR/2017/November/eur-booked-print.ashx?la=en>

²⁰ ECB, “*Structural policies in the euro area*”, 2018. gada jūnijs, ECB vienreizējo izdevumu sērija Nr. 210: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecb.op210.en.pdf?3db9355b1d1599799aa0e475e5624651>

²¹ Sk., piemēram, “*What makes civil justice effective?*”, ESAO Ekonomikas departamenta politikas piezīmes Nr. 18, 2013. gada jūnijs, un “*The Economics of Civil Justice: New Cross-Country Data and Empirics*”, ESAO Ekonomikas departamenta darba dokumenti, Nr. 1060.

²² Pasaules Ekonomikas forums, “*The Global Competitiveness Report 2019*”, 2019. gada oktobris: <https://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2019>.

²³ Pasaules Banka, “*World Development Report 2017: Governance and the Law, Chapter 3: The role of law*”, 83., 140. lpp.: <http://www.worldbank.org/en/publication/wdr2017>

²⁴ “Nolēmuma pieņemšanas laika” rādītājs ir nepabeigto lietu skaits, kas dalīts ar pabeigto lietu skaitu gada beigās un reizināts ar 365 (dienām). Tas ir standarta rādītājs, ko noteikusi Eiropas Padomes CEPEJ: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/default_en.asp

²⁵ Vincenzo Bove un Leandro Elia, “The judicial system and economic development across EU Member States”, JRC tehniskais ziņojums, EUR 28440 EN, ES Publikāciju birojs, Luksemburga, 2017. gads: http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC104594/jrc104594_2017_the_judicial_system_and_economic_development_across_eu_member_states.pdf

²⁶ *Turpat*.

²⁷ “Effect of judicial independence to FDI into Eastern Europe and South Asia”, *Bülent Dogru*, 2012. gads, MPRA Munich Personal RePEc Archive: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/40471/1/MPRA_paper_40322.pdf. Pētījumā bija iekļautas šādas ES dalībvalstis: Bulgārija, Horvātija, Čehija, Igaunija, Ungārija, Latvija, Lietuva, Rumānija, Slovākija un Slovēnija.

²⁸ *The Economist Intelligence Unit*: “*Risk and Return — Foreign Direct Investment and the Rule of Law*”, 2015. gads: http://www.biicl.org/documents/625_d4_fdi_main_report.pdf, 22. lpp.

²⁹ ES Intelektuālā īpašuma birojs (EUIPO), “*Intellectual Property (IP) SME Scoreboard 2016*”: <https://euipo.europa.eu/tunnel->

Attiecībā uz efektīvu tiesu sistēmu nozīmi vienotā tirgus darbībā, jo īpaši no uzņēmumu viedokļa, ieskatu sniedz arī Komisijas paziņojumi “Vienotā tirgus šķēršļu apzināšana un mazināšana”⁽³⁰⁾ un Vienotā tirgus īstenošanas rīcības plāns⁽³¹⁾.

Kā Komisija atbalsta labu tiesu sistēmas reformu īstenošanu, sniedzot tehnisko atbalstu?

Dalībvalstis var izmantot Komisijas tehnisko atbalstu, kas pieejams no Strukturālo reformu atbalsta ģenerāldirektorāta (REFORM GD) atbilstīgi tehniskā atbalsta instrumentam (TAI)⁽³²⁾, kura kopējais budžets laikposmam no 2021. gada līdz 2027. gadam ir 864,4 miljoni EUR. Laikposmā no 2017. gada līdz 2020. gadam Strukturālo reformu un atbalsta programmas budžets bija 222,8 miljoni EUR, un tās ietvaros sniegts atbalsts vairāk nekā 1000 reformu projektiem 27 dalībvalstīs daudzās jomās. Tiesiskuma telpā minētais ietvēra, piemēram, tehnisko atbalstu tiesu sistēmas efektivitātes uzlabošanai, tiesu kartes reformas īstenošanai, tiesu darba organizēšanai, e-tiesiskuma programmu izstrādei vai īstenošanai un kibertiesiskumam, lietu pārvaldības sistēmām, tiesnešu atlases un paaugstināšanas amatā procesam, tiesnešu apmācībai, maksātnespējas regulējuma uzlabošanai un patērētāju strīdu izšķiršanai ārpus tiesas kārtībā. Turklāt TAI arī papildina Komisijas pasākumus, lai risinātu Covid-19 pandēmijas ekonomiskās sekas, proti, Atveseļošanas un noturības mehānismu, jo TAI var atbalstīt dalībvalstis to atveseļošanas un noturības plānu sagatavošanā un īstenošanā.

Kāpēc Komisija uzrauga valstu tiesu sistēmu digitalizāciju?

Tiesu sistēmas digitalizācija ir būtiska, lai palielinātu tiesu sistēmu efektivitāti, un ļoti piemērots instruments, lai uzlabotu un veicinātu piekļuvi tiesu iestādēm. Covid-19 pandēmija ir izvirzījusi priekšplānā nepieciešamību dalībvalstīm paātrināt modernizēšanas reformas šajā jomā.

Kopš 2013. gada ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā ietver noteiktu salīdzinošu informāciju par tiesu sistēmu digitalizāciju visās dalībvalstīs, piemēram, tiešsaistes piekļuvei spriedumiem vai tiešsaistes prasību iesniegšanai un turpmākiem pasākumiem.

Komisijas paziņojums “Tieslietu sistēmu digitalizācija Eiropas Savienībā: Iespēju rīkkopa”⁽³³⁾, kas pieņemts 2020. gada decembrī, atspoguļo stratēģiju, kuras mērķis ir uzlabot piekļuvi tiesu iestādēm un tiesu sistēmu efektivitāti, izmantojot tehnoloģijas. Kā norādīts paziņojumā, sākot ar 2021. gadu, ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā tiks iekļauti vairāki papildu rādītāji. Tā mērķis ir nodrošināt aptverošu un savlaicīgu uzraudzību attiecībā uz progresu jomām un problēmām, ar kurām dalībvalstis saskaras to centienos digitalizēt tiesu sistēmām.

[web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/sme_scoreboard_study_2016/Executive-summary_en.pdf](https://web.secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/sme_scoreboard_study_2016/Executive-summary_en.pdf)

³⁰ COM(2020) 93 un SWD(2020) 54.

³¹ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Ilgttermiņa rīcības plāns vienotā tirgus noteikumu labākai īstenošanai un izpildei” (COM(2020) 94), sk. jo īpaši 4., 6. un 18. darbību.

³² https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/funding-opportunities/funding-programmes/overview-funding-programmes/structural-reform-support-programme-srsp_lv

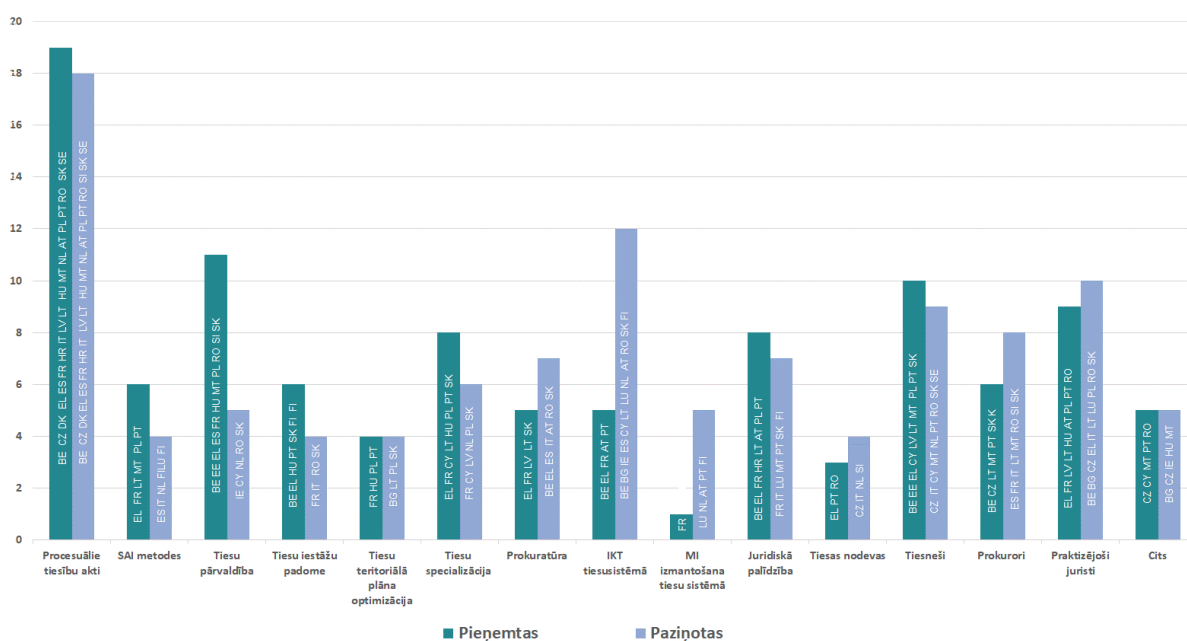
TAI regula tika pieņemta 2021. gada martā un saskaņā ar 5. pantu tās mērķis ir: “[...] institucionālā reforma, efektīva un uz pakalpojumiem vērsta publiskās pārvaldes un e-pārvaldes darbība, noteikumu un procedūru vienkāršošana, revīzija, spējas palielināšana Savienības fondu apgūšanai, administratīvās sadarbības veicināšana, **faktisks tiesiskums, tieslietu sistēmu reforma**, konkurences un pretmonopola iestāžu spēju veidošana, pastiprināšana un finanšu uzraudzības uzlabošana un cīņa pret krāpšanu, korupciju un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju” (izcēlums pievienots).

³³ COM(2020) 710 final.

2. KONTEKSTS: NORISES TIESU SISTĒMU REFORMU JOMĀ 2020. GADĀ

Liela daļa dalībvalstu 2020. gadā turpināja uzlabot savas tiesu sistēmas efektivitāti. 1. attēlā ir sniegts atjaunināts pārskats par pieņemtajiem un plānotajiem pasākumiem vairākās dalībvalstu tiesu sistēmu jomās, kurās tiek veiktas reformas.

1. attēls. Tiesību aktu un reglamentējošu noteikumu pieņemšana attiecībā uz tiesu sistēmām 2020. gadā (pieņemtie pasākumi / paziņotās iniciatīvas dalībvalstīs) (avots: Eiropas Komisija ⁽³⁴⁾)

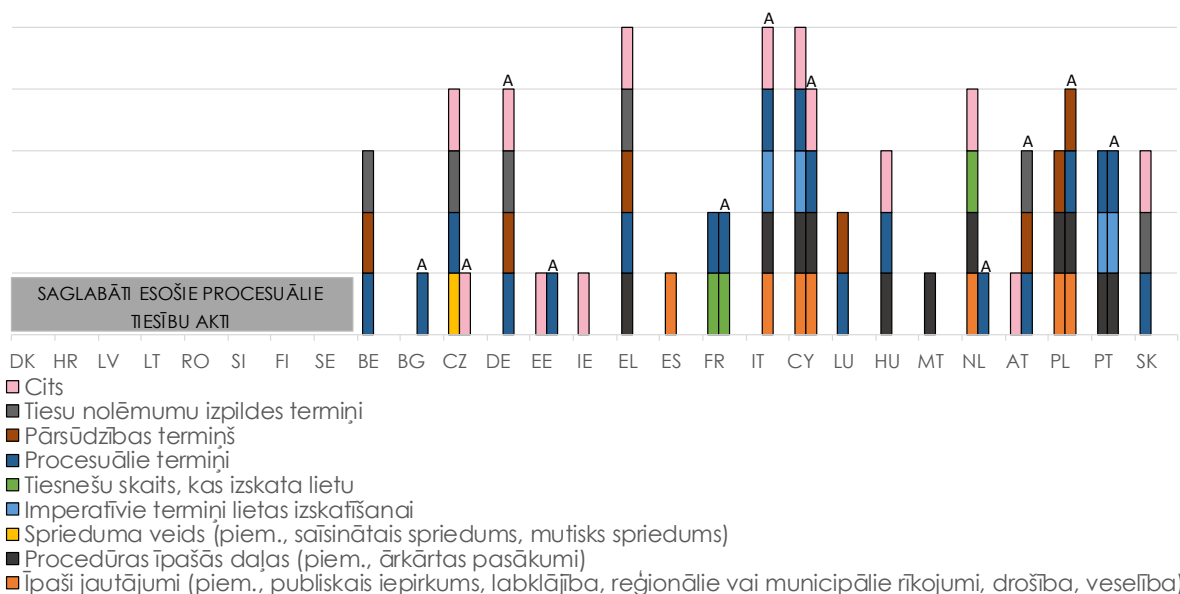
2020. gadā daudzās dalībvalstīs joprojām tika pievērsta īpaša uzmanība procesuālajiem tiesību aktiem, saistībā ar kuriem tika veiktas vai plānotas daudzas likumdošanas darbības. Lielāka aktivitāte bija vērojama arī attiecībā uz tiesnešu statusa un praktizējošu juristu regulējuma reformām. Vairākas dalībvalstis ieviesa tiesību aktus attiecībā uz informācijas un komunikāciju tehnoloģiju (IKT) izmantošanu tiesu sistēmās. 2020. gadā tika turpinātas darbības, pamatojoties uz iepriekšējos gados veiktajiem pasākumiem saistībā ar tiesu pārvaldību. Aktivitāte samazinājās citās jomās, piemēram, alternatīvas izšķiršanas (SAI) metožu, noteikumu attiecībā uz prokuroriem vai tiesu nodevu jomā. Dažas dalībvalstis savās tiesu sistēmās jau aktīvi izmanto vai plāno izmantot mākslīgo intelektu. Pārskatā tiek apstiprināts novērojums, ka tiesu iestāžu reformas prasa laiku no to izziņošanas līdz likumdošanas un regulatīvo pasākumu pieņemšanai un to faktiskajai ieviešanai dzīvē; tie dažkārt var būt vairāki gadi.

Covid-19 pandēmija arī radīja jaunas problēmas, kuras uzsvēra nepieciešamību paātrināt tiesu sistēmas digitalizācijas reformas. Šajā sakarībā vairākas dalībvalstis pieņēma jaunus pasākumus, lai nodrošināt regulāru tiesu darbību, vienlaikus garantējot nepārtrauktu un vienkāršu piekļuvi tiesu iestādēm ikvienam, jo īpaši pieņemot procesuālos noteikumus. Eiropas Savienības Valstu padomju un augstāko administratīvo tiesu asociācija (ACA-Europe)

³⁴ Informācija apkopota sadarbībā ar 26 dalībvalstu valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu. Vācija paskaidroja, ka tiek īstenotas vairākas reformas attiecībā uz tiesu iestādēm un ka reformēšanas procesa tvērums un mērogs 16 federālajās zemēs var būt atšķirīgs.

izstrādāju anketu, kuras mērķis ir izpētīt Covid-19 pandēmijas ietekmi uz augstāko tiesu profesionālo darbību. Respondenti cita starpā bija augstākās administratīvās tiesas un augstākās tiesas (ES Augstāko tiesu priekšsēdētāju tīkla (NPSJC) dalībnieki). Neizvērtējot konkrētus pasākumus, kas īstenoti, lai cīnītos ar Covid-19 pandēmiju, 2. attēlā ir norādītas procesuālo tiesību aktu izmaiņas, ko pieņēmušas dalībvalstis, lai veicinātu tiesu funkciju veikšanu, vai nu ar jaunu tiesību aktu, augstākās tiesas nolēmumu, tiesas reģlamentu vai prakses starpniecību.

2. attēls. Procesuālo noteikumu izmaiņas augstākajās tiesās Covid-19 pandēmijas dēļ (avots: ACA-Europe un NPSJC ⁽³⁵⁾)

(*) Katrai dalībvalstij kreisajā stabiņā ir norādīta prakse, ko izmanto augstākajās tiesās, bet labajā stabiņā ir norādīta prakse, ko izmanto augstākajās administratīvajās tiesās (stabiņš, kas apzīmēts ar burtu "A"). Dalībvalstis ir norādītas alfabētiskā secībā atbilstoši to ģeogrāfiskajiem nosaukumiem oriģinālvalodā. Beļģija: Conseil d'Etat (Valsts padome) un Cour de Cassation (Augstākā tiesa). Bulgārija: Върховен административен съд (Augstākā administratīvā tiesa). Čehija: Nejvyšší správní soud (Augstākā administratīvā tiesa) un Nejvyšší soud (Augstākā tiesa). Vācija: Bundesverwaltungsgericht (Federālā administratīvā tiesa). Igaunija: Riikohus (Augstākā tiesa). Īrija: Chúirt Uachtarach (Augstākā tiesa). Grieķija: Συμβούλιο της Επικρατείας (Valsts padome). Spānija: Tribunal Supremo (Augstākā tiesa). Francija: Conseil d'Etat (Valsts padome), Cour de Cassation (Augstākā tiesa). Horvātija: Visoki upravni (Augstākā administratīvā tiesa). Itālija: Consiglio de Stato (Valsts padome). Kipra: Augstākā tiesa. Latvija: Augstākā tiesa. Lietuva: Vyriausiasis Administracinis Teismas (Augstākā administratīvā tiesa). Luksemburga: Cour administrative (Administratīvā tiesa) Cour de Cassation (Augstākā tiesa). Ungārija: Kúria (Augstākā tiesa). Malta: Apelācijas tiesa. Nīderlande: Hoge Raad (Augstākā tiesa), Centrale Raad van Beroep (augstākā administratīvā tiesa sociālajās lietās), Raad van State (Valsts padome). Austrija: Verwaltungsgerichtshof (Augstākā administratīvā tiesa), augstākās tiesas Personalsenat (īpašais izvērtēšanas sastāvs), Oberster Gerichtshof (Augstākā tiesa). Polija: Naczelny Sąd Administracyjny (Augstākā administratīvā tiesa). Portugāle: Supremo Tribunal Administrativo (Augstākā administratīvā tiesa). Rumānija: Înalta Curte

³⁵ Šis grafiks ir balstīts uz divām anketām — vienu ACA Europe anketu un vienu ES Augstāko tiesu priekšsēdētāju tīkla (NPSJC) anketu. Dažām dalībvalstīm grafikā ir norādīta tikai viens stabiņš. Šajos gadījumos attiecīgajā dalībvalstī nav augstākās administratīvās tiesas vai uz NPSJC nosūtīto anketu nav sniegtas atbildes.

de Casație și Justiție (Augstākā tiesa). Slovēnija: Vrhovno sodišče (Augstākā tiesa). Slovākija: Najvyšší súd (Augstākā tiesa). Somija: Korkein hallinto-oikeus (Augstākā administratīvā tiesa). Zviedrija: Högsta förvaltningsdomstolen (Augstākā administratīvā tiesa). Nav datu no: Bulgārijas: Върховен касационен съд (Augstākā tiesa); Horvātijas: Vrhovni sud (Augstākā tiesa); Itālijas: Corte Suprema di Cassazione (Augstākā tiesa); Zviedrijas: Högsta domstolen (Augstākā tiesa).

3. ES 2021. GADA REZULTĀTU APKOPOJUMA TIESISKUMA JOMĀ GALVENIE KONSTATĒJUMI

Efektīvas tiesu sistēmas galvenie kritēriji ir efektivitāte, kvalitāte un neatkarība, un rezultātu apkopojumā ir sniegti visu šo kritēriju rādītāji.

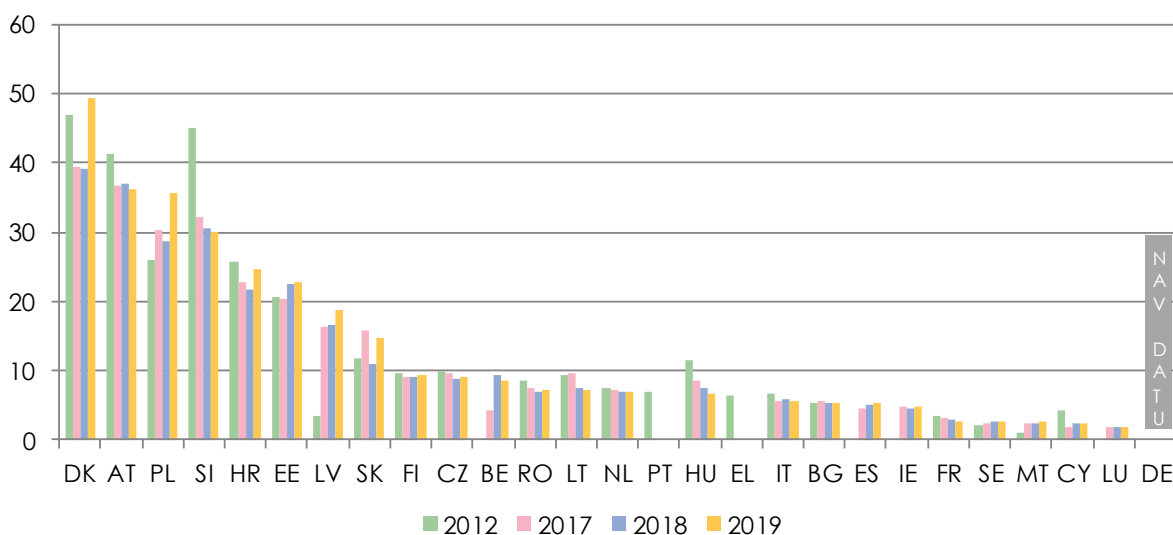
3.1. Tiesu sistēmu efektivitāte

Rezultātu apkopojumā ir sniegti rādītāji, kas raksturo tiesvedības efektivitāti plašās civillietu, komerclietu un administratīvo lietu jomās un konkrētās jomās, kurās administratīvās iestādes un tiesas piemēro ES tiesības⁽³⁶⁾.

3.1.1. Izskatāmo lietu apjoma dinamika

Valstu tiesu sistēmu izskatāmo lietu apjoms vairākās valstīs palielinājās salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, savukārt citās dalībvalstīs samazinājās vai palika nemainīgs. Kopumā dalībvalstu vidū joprojām vērojamas būtiskas atšķirības (3. attēls). Tas liecina, ka ir svarīgi arī turpmāk pievērst uzmanību izskatāmo lietu apjoma izmaiņām, lai nodrošinātu tiesu sistēmu efektivitāti.

3. attēls. Ienākošo civillietu, komerclietu, administratīvo lietu un citu lietu skaits 2012. un 2017.– 2019. gadā (*) (pirmās instances tiesās / uz 100 iedzīvotājiem) (avots: CEPEJ pētījums⁽³⁷⁾)

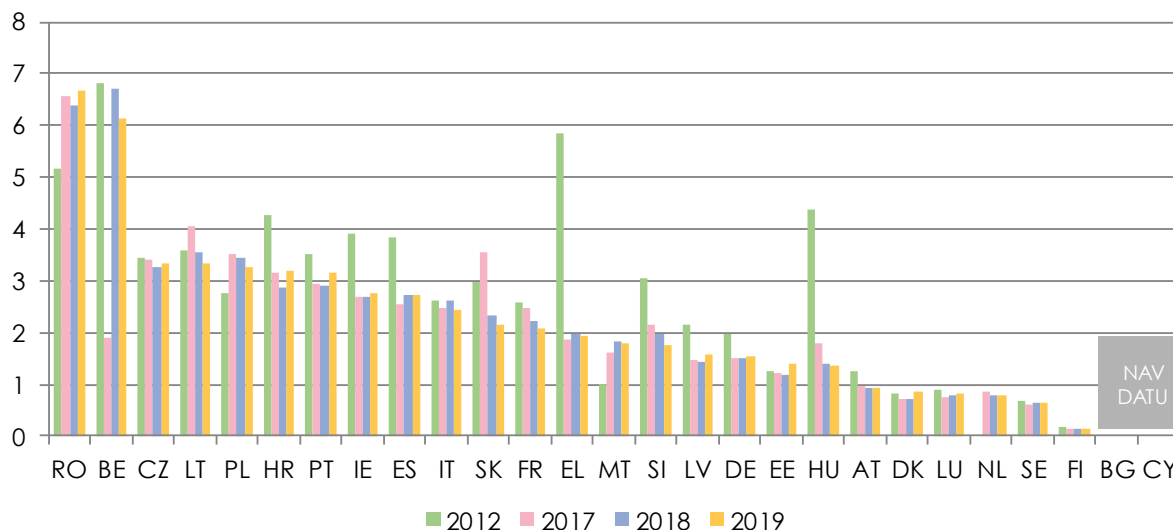

³⁶ Tiesu sistēmas efektivitātei svarīga ir arī tiesas nolēmumu izpilde. Tomēr lielākajā daļā dalībvalstu nav pieejami salīdzināmi dati.

³⁷ 2020. gada pētījums par tiesu sistēmu darbību ES dalībvalstīs, ko Komisijas uzdevumā veicis CEPEJ sekretariāts: https://ec.europa.eu/info/strategy/justice-and-fundamental-rights/effective-justice/eu-justice-scoreboard_en

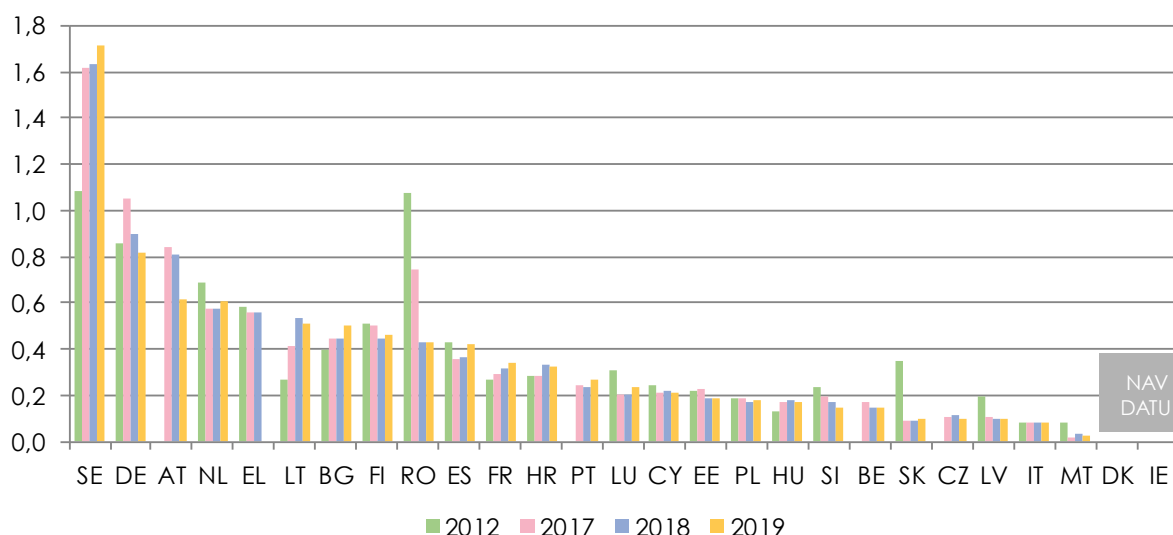
(*) Atbilstoši CEPEJ metodikai šī kategorija ietver visas strīdīgās un bezstrīdus civillietas un komerclietas, ar zemes un uzņēmumu reģistrāciju saistītas bezstrīdus lietas, citas ar reģistrāciju saistītas lietas, citas bezstrīdus lietas, administratīvās lietas, kā arī citas lietas, kas nav krimināllietas. Metodika ir mainīta **Latvijā** (ar atpakaļejošu spēku piemērota 2017. gadam), **Slovākijā** un **Zviedrijā** (dati par 2017. gadu ir pielāgoti, iekļaujot tajos migrācijas tiesību lietas kā administratīvās lietas atbilstīgi CEPEJ metodikai).

4. attēls. Ienākošo strīdus civillietu un komerclietu skaits 2012. un 2017.–2019. gadā (*) (pirmās instances tiesās / uz 100 iedzīvotājiem) (avots: CEPEJ pētījums)

(*) Atbilstoši CEPEJ metodikai strīdus civillietas/komerclietas attiecas uz strīdiem starp pusēm, piemēram, strīdiem saistībā ar līgumiem. Bezstrīdus civillietas/komerclietas attiecas uz bezstrīdus tiesvedību, piemēram, neapstrīdētiem maksājuma uzdevumiem. **Grieķijā** un **Slovākijā** metodika mainīta. Dati par **Nīderlandi** ietver bezstrīdus lietas.

5. attēls. Ienākošo administratīvo lietu skaits 2012. un 2017.–2019. gadā (*) (pirmās instances tiesās / uz 100 iedzīvotājiem) (avots: CEPEJ pētījums)

(*) Atbilstoši CEPEJ metodikai administratīvās lietas attiecas uz strīdiem starp iedzīvotājiem un vietējām, reģionālajām vai valsts iestādēm. **Dānijā** un **Īrijā** administratīvās lietas neregistrē atsevišķi. **Rumānijā** dažas administratīvās procedūras 2018. gadā ir izņemtas no tiesu piekrišanas. **Grieķijā**, **Slovākijā** un **Zviedrijā** metodika mainīta. **Zviedrijā** migrācijas lietas ir iekļautas administratīvo lietu kategorijā (ar atpakaļejošu spēku piemērojot 2017. gadam).

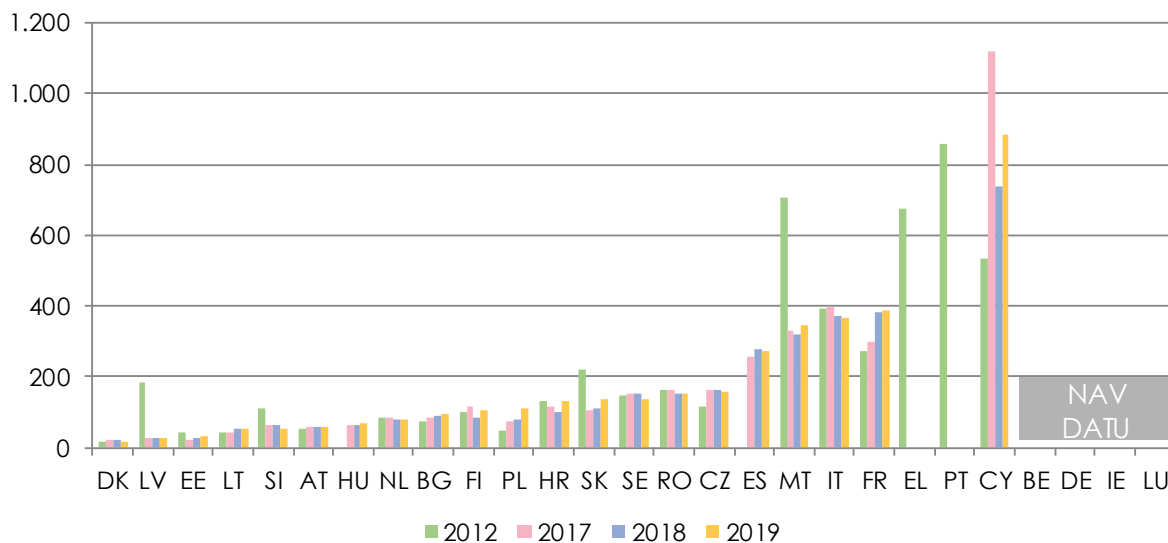
3.1.2. Vispārīgie dati par efektivitāti

Rādītāji, kas attiecas uz tiesvedības efektivitāti plašās civillietu, komerclietu un administratīvo lietu jomās, ir šādi: i) paredzamais tiesvedības ilgums (nolēmuma pieņemšanas laiks), ii) lietu pabeigšanas koeficients un iii) nepabeigto lietu skaits.

– Paredzamais tiesvedības ilgums –

Tiesvedības ilgums ir paredzamais laiks (dienās), kas vajadzīgs, lai lietu izskatītu tiesā, t. i., laiks, kas nepieciešams nolēmuma pieņemšanai pirmās instances tiesā. “Nolēmuma pieņemšanas laika” rādītājs ir nepabeigto lietu skaits, kas dalīts ar pabeigto lietu skaitu gada beigās un reizināts ar 365 (dienām) ⁽³⁸⁾. Tas ir aprēķināts lielums, kas norāda paredzamo minimālo laikposmu, kāds tiesai pašreizējos darba apstākļos būtu nepieciešams, lai atrisinātu lietu. Jo lielāka šī vērtība, jo lielāka ir iespējamība, ka tiesai nolēmuma pieņemšanai ir nepieciešams ilgāks laiks. Dati pārsvarā attiecas uz tiesvedību pirmās instances tiesās, un, kad iespējams, ir salīdzināti 2012., 2017., 2018. un 2019. gada dati ⁽³⁹⁾. Paziņojuma 8. un 10. attēlā ir norādīts nolēmuma pieņemšanas laiks 2019. gadā tiesvedībās strīdīgās civillietās un komerclietās, kā arī administratīvajās lietās visās tiesu instancēs, bet 22. attēlā norādīts vidējais tiesvedības ilgums noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas lietās pirmās instances tiesās.

6. attēls. Aplēstais laiks, kas nepieciešams, lai izskatītu civillietas, komerclietas, administratīvās un citas lietas 2012. un 2017.–2019. gadā (*) (pirmās instances tiesās / dienās) (avots: CEPEJ pētījums)

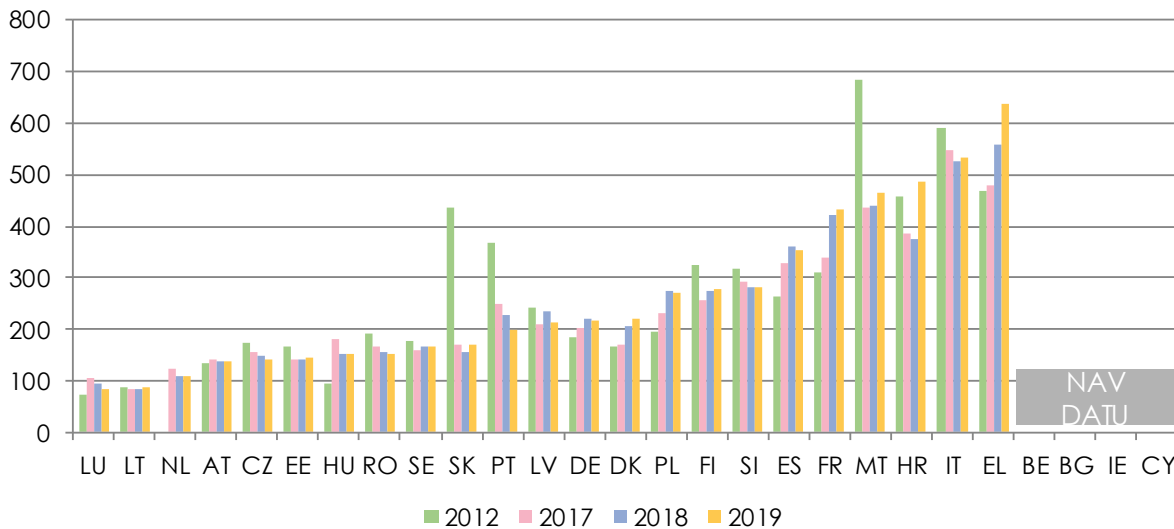

(*) Atbilstoši CEPEJ metodikai šī kategorija ietver visas strīdīgās un bezstrīdus civillietas un komerclietas, ar zemes un uzņēmumu reģistrāciju saistītas bezstrīdus lietas, citas ar reģistrāciju saistītas lietas, citas bezstrīdus lietas, administratīvās lietas, kā arī citas lietas, kas nav krimināllietas. **Slovākijā** metodika mainīta. **Čehijā** un — līdz 2016. gadam — **Slovākijā** nepabeigtās lietas ietver visas instances. **Latvija**: straujo samazinājumu ir izraisījusi tiesu sistēmas reforma, kā arī Tiesu informācijas sistēmas kļūdu pārbaudes un datu labojumi.

³⁸ Tiesvedības ilgums, lietu pabeigšanas koeficients un nepabeigto lietu skaits ir standarta rādītāji, ko definējusi CEPEJ: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/default_en.asp

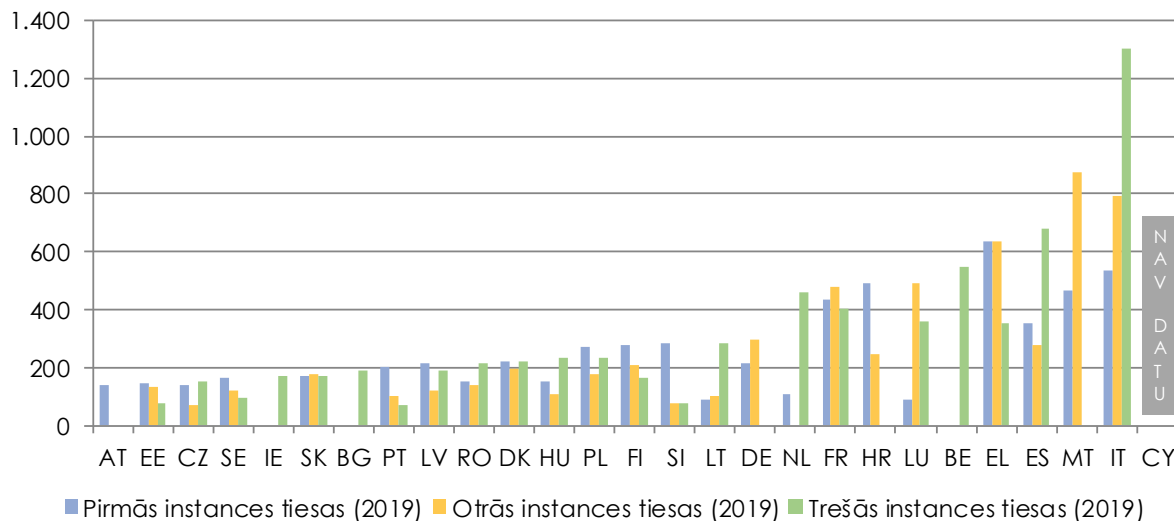
³⁹ Šie gadi tika izvēlēti, lai ievērotu astoņu gadu perspektīvu ar 2012. gadu kā atsauces gadu, vienlaikus nepārpildot attēlus. Dati par 2010., 2013., 2014., 2015. un 2016. gadu ir pieejami CEPEJ ziņojumā.

7. attēls. Aplēstais laiks, kas nepieciešams, lai izskatītu strīdus civillietas un komerclietas pirmās instances tiesās un citas lietas 2012. un 2017.–2019. gadā (*) (pirmās instances tiesās / dienās) (avots: CEPEJ pētījums)

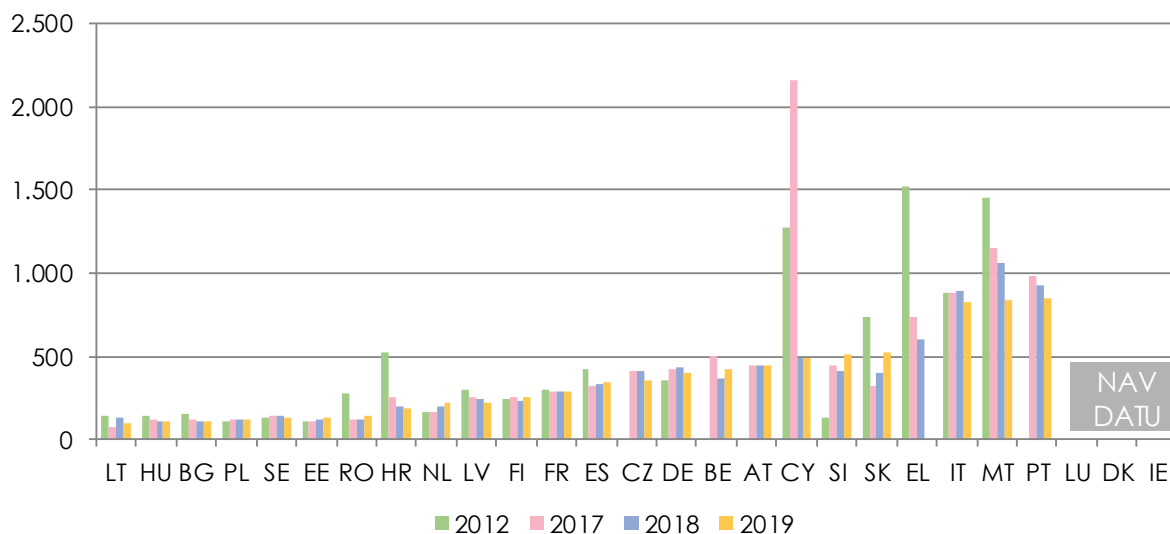
(*) Atbilstoši CEPEJ metodikai strīdus civillietas/komerclietas attiecas uz strīdiem starp pusēm, piemēram, strīdiem saistībā ar līgumiem. Bezstrīdus civillietas/komerclietas attiecas uz bezstrīdus tiesvedību, piemēram, neapstrīdētiem maksājuma uzdevumiem. **Grieķijā** un **Slovākijā** metodika mainīta. **Čehijā** un — līdz 2016. gadam — **Slovākijā** nepabeigtās lietas ietver visas instances. Dati par **Nīderlandi** ietver bezstrīdus lietas.

8. attēls. Aplēstais laiks, kas nepieciešams, lai izskatītu strīdus civillietas un komerclietas visās tiesu instancēs 2019. gadā (*) (pirmās, otrās un trešās instances tiesās / dienās) (avots: CEPEJ pētījums)

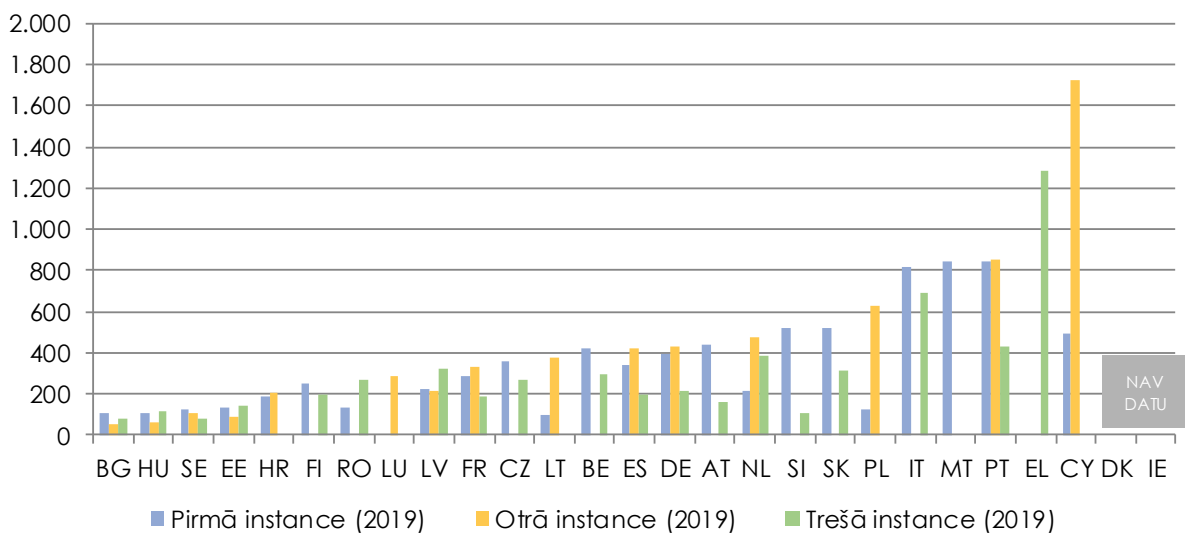
(*) Secību nosaka tiesas instance ar visilgāko tiesvedību katrā dalībvalstī. Nav pieejami dati par pirmās un otrās instances tiesām **Beļģijā**, **Bulgārijā** un **Īrijā**, otrās instances tiesām **Nīderlandē**, otrās un trešās instances tiesām **Austrijā** vai trešās instances tiesām **Vācijā** un **Horvātijā**. **Maltā** nav trešās instances tiesas. Dažās dalībvalstīs piekļuve trešās instances tiesai var būt ierobežota.

9. attēls. Aplēstais laiks, kas nepieciešams, lai izskatītu administratīvās lietas pirmās instances tiesās 2012. un 2017.–2019. gadā (*) (pirmās instances tiesās / dienās) (avots: CEPEJ pētījums)

(*) Atbilstoši CEPEJ metodikai administratīvās lietas attiecas uz strīdiem starp fiziskām personām un vietējām, reģionālajām vai valsts iestādēm. **Grieķijā** un **Slovākijā** metodika mainīta. **Čehijā** un — līdz 2016. gadam — **Slovākijā** nepabeigtās lietas ietver visas tiesas instances. **Dānija** un **Īrija** administratīvās lietas neregistrē atsevišķi. **Kipra**: 2018. gadā pabeigto lietu skaits ir palielinājies tādēļ, ka lietas ir izskatītas kopā, ir atsauktas 2724 apvienotās lietas, kā arī 2015. gadā ir izveidota administratīvā tiesa.

10. attēls. Aplēstais laiks, kas nepieciešams, lai izskatītu administratīvās lietas visās tiesu instancēs 2019. gadā (*) (pirmās un, ja piemērojams, otrās un trešās instances tiesās / dienās) (avots: CEPEJ pētījums)

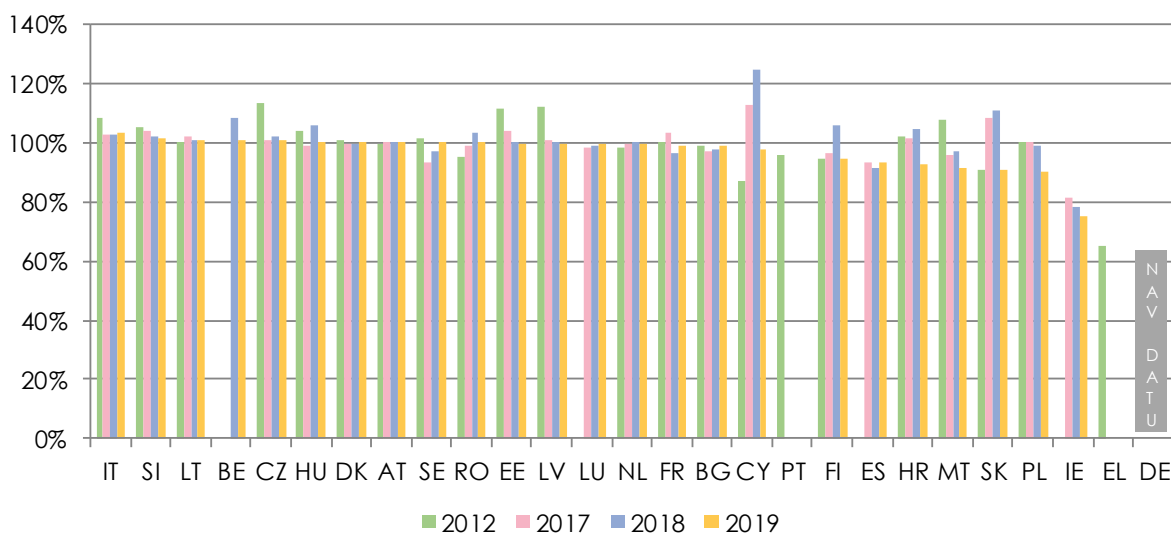

(*) Secību nosaka tiesas instance ar visilgāko tiesvedību katrā dalībvalstī. Dati nav pieejami par pirmās instances tiesām **Luksemburgā** un otrās instances tiesām **Maltā** un **Rumānijā**, un trešās instances tiesai **Polijā**. Augstākā tiesa vai cita augstākās tiesas instance ir vienīgā apelācijas instance **Čehijā**, **Itālijā**, **Kiprā**, **Austrijā**, **Slovēnijā** un **Somijā**. Šiem lietu veidiem trešās instances tiesu nav Horvātijā, **Lietuvā**, **Luksemburgā** un **Maltā**. **Beļģijas** Augstākā administratīvā tiesa konkrētās lietās ir pirmā un vienīgā instance. Piekļuve trešās instances tiesai dažās dalībvalstīs var būt ierobežota. **Dānija** un **Īrija** administratīvās lietas neregistrē atsevišķi.

–Lietu pabeigšanas koeficients –

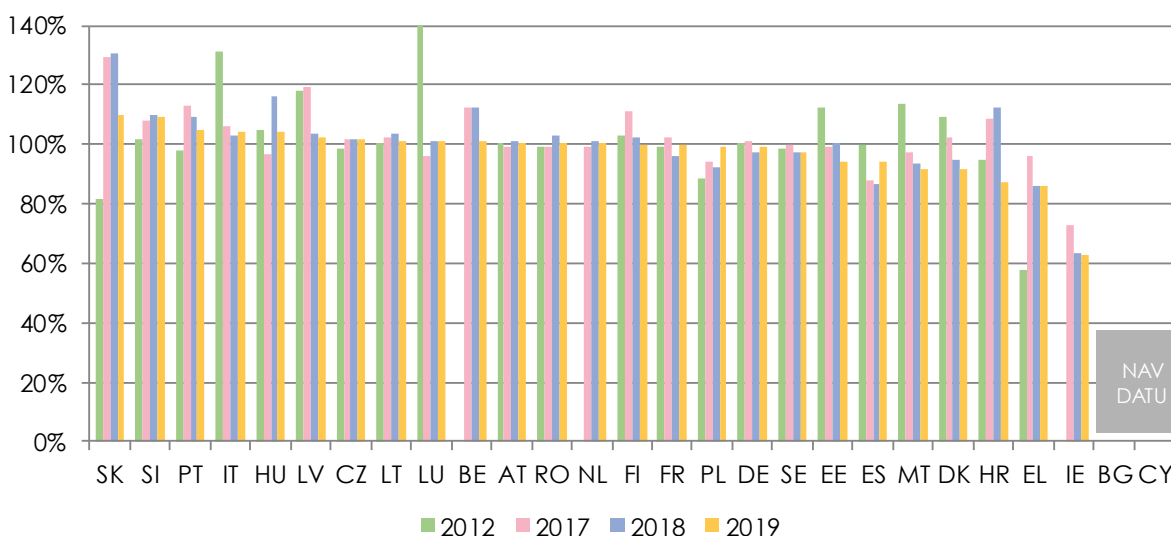
Lietu pabeigšanas koeficients ir pabeigto lietu skaita un ienākošo lietu skaita attiecība. Ar šo koeficientu novērtē, vai tiesa spēj laikus izskatīt ienākošās lietas. Ja lietu pabeigšanas koeficients ir aptuveni 100 % vai vairāk, tas nozīmē, ka tiesu sistēma spēj izskatīt vismaz tik daudz lietu, cik ienāk tiesās. Ja lietu pabeigšanas koeficients ir mazāks par 100%, tas nozīmē, ka tiesās izskatīto lietu skaits ir mazāks par ienākošo lietu skaitu.

11. attēls. Civillietu, komerclietu, administratīvo lietu un citu lietu pabeigšanas koeficients 2012. un 2017.–2019. gadā (*) (pirmās instances tiesās / procentos — par 100 % lielākas vērtības norāda, ka pabeigto lietu skaits pārsniedz jauno lietu skaitu, savukārt par 100 % mazākas vērtības norāda, ka pabeigto lietu skaits ir mazāks nekā jauno lietu skaits) (avots: CEPEJ pētījums)

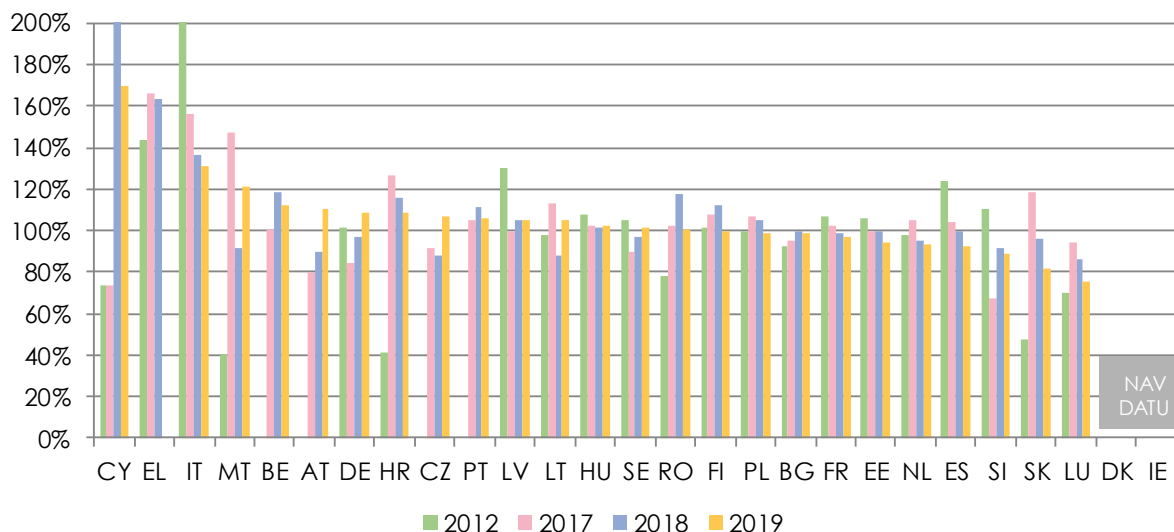
(*) Atbilstoši CEPEJ metodikai šī kategorija ietver visas strīdīgās un bezstrīdus civillietas un komerclietas, ar zemes un uzņēmumu reģistrāciju saistītas bezstrīdus lietas, citas ar reģistrāciju saistītas lietas, citas bezstrīdus lietas, administratīvās lietas, kā arī citas lietas, kas nav krimināllietas. **Slovākijā** mainīta metodika. **Īrija:** paredzams, ka metodikas dēļ paziņoto pabeigto lietu skaits būs mazāks nekā reālais skaits. **IT:** 2013. gadā ieviesta atšķirīga civillietu klasifikācija.

12. attēls. Strīdīgu civillietu un komerclietu pabeigšanas koeficients 2012. un 2017.–2019. gadā (*) (pirmās instances tiesās / procentos) (avots: CEPEJ pētījums)

(*) **Griekijā un Slovākijā** mainīta metodika. **Īrija**: paredzams, ka metodikas dēļ paziņoto pabeigto lietu skaits būs mazāks nekā reālais skaits. **Itālija**: 2013. gadā ieviesta atšķirīga civillietu klasifikācija. Dati par **Nīderlandi** ietver bezstrīdus lietas.

13. attēls. Administratīvo lietu pabeigšanas koeficients 2012. un 2017.–2019. gadā (*) (pirmās instances tiesās / procentos) (avots: CEPEJ pētījums)

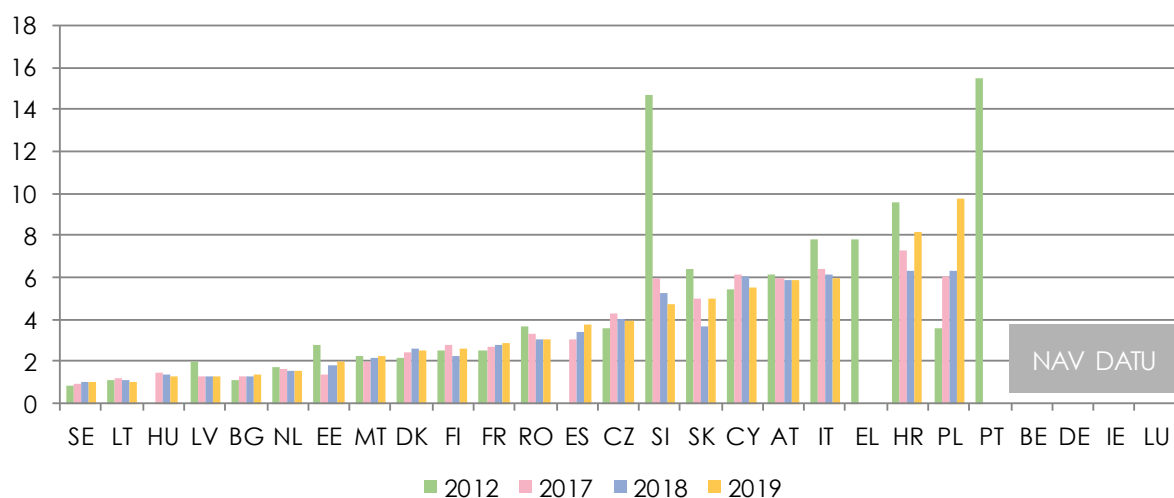

(*) Atspoguļošanas nolūkos iepriekšējās vērtības par dažām dalībvalstīm ir samazinātas (**Kiprā** 2018. gadā = 219 %; **Itālijā** 2012. gadā = 279,8 %); **Griekijā un Slovākijā** metodika mainīta. **Dānija un Īrija** administratīvās lietas neregistrē atsevišķi. **Kiprā** pabeigto lietu skaits ir palielinājies tādēļ, ka lietas ir izskatītas kopā, ir atsauktas 2724 apvienotās lietas, kā arī 2015. gadā ir izveidota administratīvā tiesa.

– Nepabeigtās lietas –

Nepabeigto lietu skaits ir to lietu skaits attiecīgā gada beigās, kuras vēl ir jāizskata. Tas arī ietekmē nolēmuma pieņemšanas laiku.

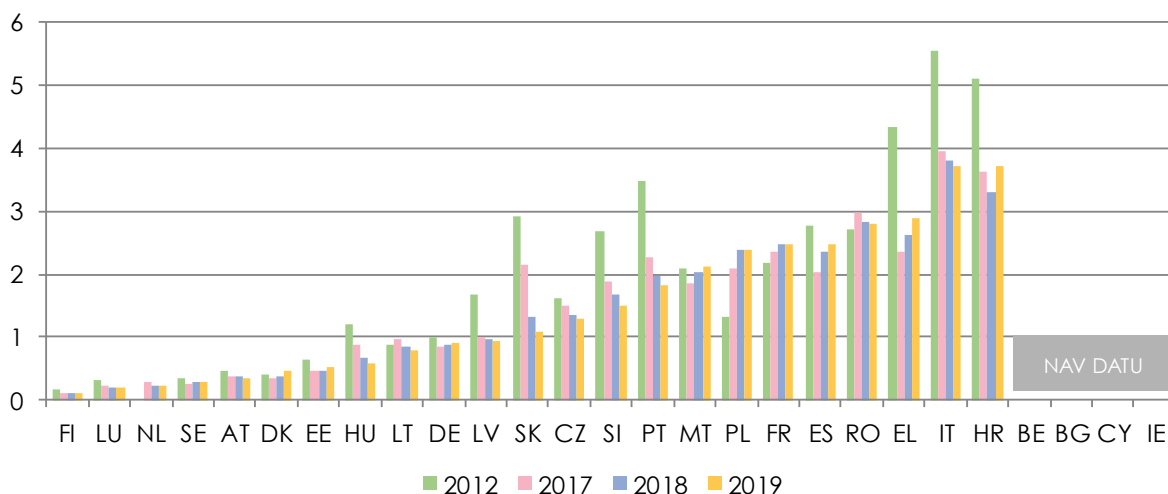
14. attēls. Nepabeigtu civillietu, komerclietu, administratīvo lietu un citu lietu skaits 2012. un 2017.–2019. gadā (*) (pirmās instances tiesās / uz 100 iedzīvotājiem) (avots: CEPEJ pētījums)

(*) Atbilstoši CEPEJ metodikai šī kategorija ietver visas strīdus un bezstrīdus civillietas un komerclietas, ar zemes un uzņēmumu reģistrāciju saistītas bezstrīdus lietas, citas ar reģistrāciju saistītas lietas, citas bezstrīdus lietas, administratīvās lietas, kā arī citas lietas, kas nav krimināllietas. **Slovākijā** metodika mainīta. **Čehijā** un —

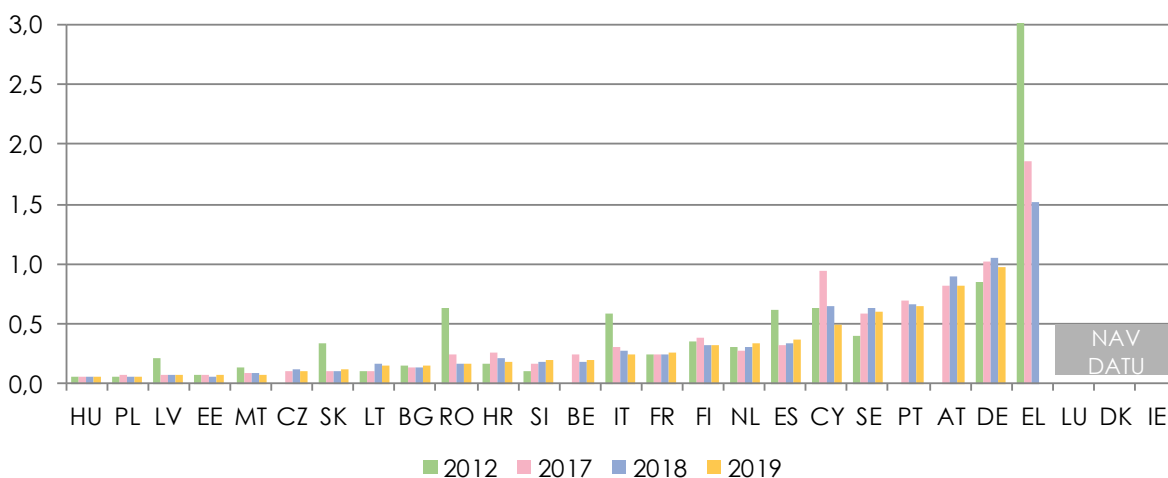
līdz 2016. gadam — **Slovākijā** nepabeigtās lietas ietver visas instances. **Itālija**: 2013. gadā ieviesta atšķirīga civillietu klasifikācija.

15. attēls. Nepabeigtu strīdīgu civillietu un komerclietu skaits 2012. un 2017.–2019. gadā (*) (pirmās instances tiesās / uz 100 iedzīvotājiem) (avots: CEPEJ pētījums)

(*) **Grieķijā un Slovākijā** metodika mainīta. **Čehijā un** — līdz 2016. gadam — **Slovākijā** nepabeigtās lietas ietver visas instances. **Itālija**: 2013. gadā ieviesta atšķirīga civillietu klasifikācija. Dati par **Nīderlandi** ietver bezstrīdus lietas.

16. attēls. Nepabeigto administratīvo lietu skaits 2012. un 2017.–2019. gadā (*) (pirmās instances tiesās / uz 100 iedzīvotājiem) (avots: CEPEJ pētījums)

(*) Atspoguļošanas nolūkos iepriekšējās vērtības par dažām dalībvalstīm ir samazinātas (**Grieķijā** 2012. gadā = 3,5). **Grieķijā un Slovākijā** metodika mainīta. **Čehijā un** — līdz 2016. gadam — **Slovākijā** nepabeigtās lietas ietver visas instances. **Dānija un Īrija** administratīvās lietas neregistrē atsevišķi.

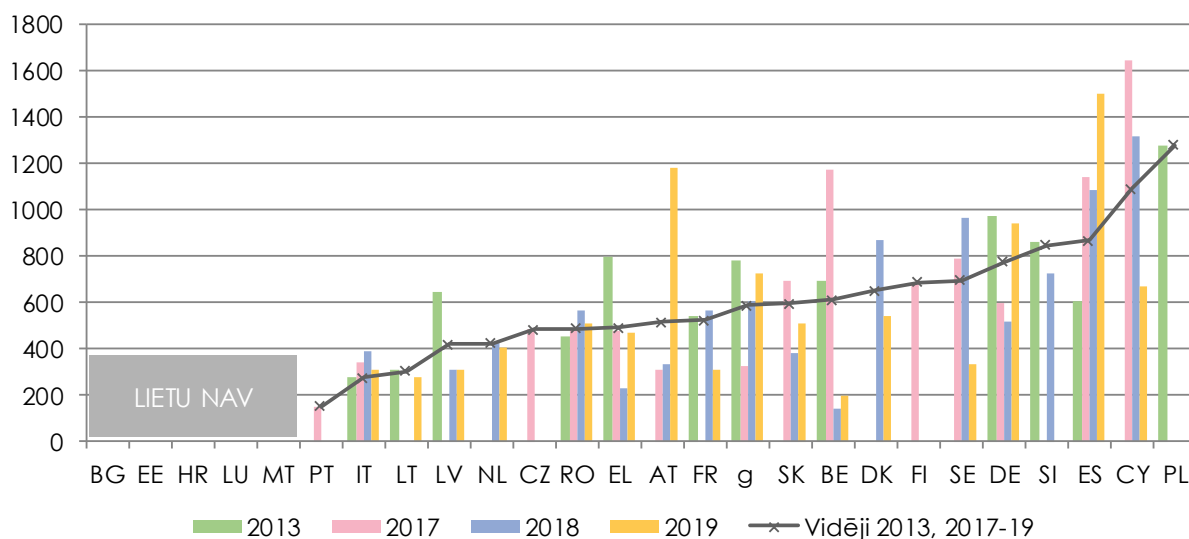
3.1.3. Efektivitāte konkrētās ES tiesību jomās

Šī iedaļa papildina vispārīgos datus par tiesu sistēmu efektivitāti, un tajā ir sniegta informācija par vidējo tiesvedības ilgumu (⁴⁰) konkrētās jomās, kas saistītas ar ES tiesībām. 2021. gada rezultātu apkopojums ir balstīts uz iepriekšējiem datiem tādās jomās kā konkurence, elektroniskie sakari, ES preču zīme, patērētāju aizsardzības tiesības un nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršana. Jomas ir izvēlētas, ņemot vērā to būtiskumu vienotajam tirgum un uzņēmējdarbības videi. Kopumā ilgstoša tiesvedības kavēšanās var negatīvi ietekmēt no ES tiesību aktiem izrietošo tiesību izmantošanu, piemēram, gadījumos, kad piemēroti tiesiskās aizsardzības līdzekļi vairs nav pieejami vai arī smagi finansiāli zaudējumi kļūst neatgūstami.

– *Konkurence* –

Efektīva konkurences tiesību aktu piemērošana nodrošina līdzvērtīgus apstākļus uzņēmumiem, tāpēc ir svarīga, lai radītu uzņēmējdarbībai pievilcīgu vidi. 17. attēlā ir redzams vidējais ilgums lietām pret valstu konkurences iestāžu lēmumiem, piemērojot Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 101. un 102. pantu (⁴¹).

17. attēls. Konkurence: vidējais lietu izskatīšanas ilgums tiesās 2013. un 2017.–2019. gadā (*) (pirmās instances tiesās / dienās) (avots: Eiropas Komisija kopā ar Eiropas Konkurences tīklu)

(*) **Īrija un Austrija:** scenārijs nav piemērojams, jo iestādes nav pilnvarotas pieņemt attiecīgus lēmumus. **Austrija:** dati ietver Karteļu tiesas iztiesātas lietas, kuras ir saistītas ar LESD 101. un 102. punkta pārkāpumiem, bet nav balstītas uz pārsūdzībām pret valsts konkurences iestādi. Attiecībā uz **Itāliju** izmantota ilguma aplēse. Tukšs stabiņš var norādīt uz to, ka dalībvalsts nav ziņojusi par lietām attiecīgajā gadā. Daudzās

⁴⁰ Tiesvedības ilgums konkrētās jomās tiek aprēķināts kalendārajās dienās, skaitot no dienas, kurā lieta vai pārsūdzība iesniegta tiesā (vai kurā apsūdzība kļuvusi galīga), līdz dienai, kurā tiesa pieņem nolēmumu (16.–21. attēls). Vērtības ir sakārtotas, pamatojoties uz vidējiem svērtajiem datiem par 2013. un 2017.–2019. gadu 16.–18. attēlā, par 2013., 2016., 2018. un 2019. gadu 19. attēlā un par 2014. un 2016.–2019. gadu 20. un 21. attēlā. Ja dati nav bijuši pieejami par visiem gadiem, vidējais rādītājs atspoguļo pieejamos datus, kas aprēķināti, pamatojoties uz visām lietām, lietu izlasi vai aplēsēm.

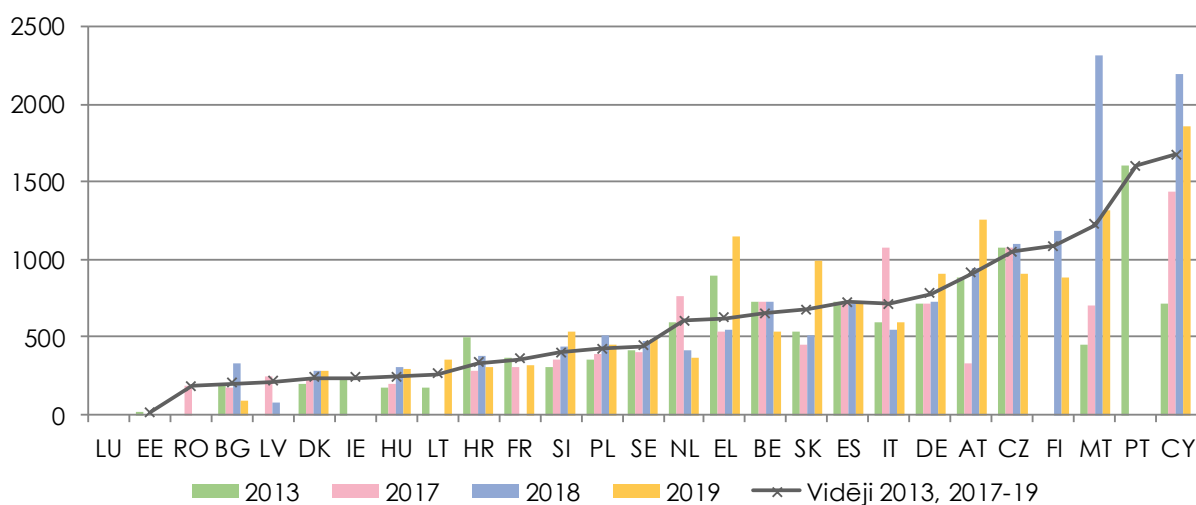
⁴¹ Sk. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN> un Padomes Regula (EK) Nr. 1/2003 (2002. gada 16. decembris) par to konkurences noteikumu īstenošanu, kas noteikti Līguma 81. un 82. pantā (Dokuments attiecas uz EEZ), OV L 1, 4.1.2003., 1.–25. lpp., jo īpaši 3. un 5. pants.

dalībvalstīs lietu skaits ir mazs (mazāk par piecām gadā), kas var nozīmēt, ka gada dati ir atkarīgi no vienas lietas ar ļoti ilgu vai īsu izskatīšanas laiku.

– Elektroniskie sakari –

ES tiesību aktu elektronisko sakaru jomā mērķis ir palielināt konkurenci, veicināt vienotā tirgus attīstību un radīt ieguldījumus, inovāciju un izaugsmi. Labvēlīgo ietekmi patērētājiem var sasniegt, efektīvi piemērojot šos tiesību aktus, kas rezultātā var pazemināt cenas galalietotājiem un uzlabot pakalpojumu kvalitāti. 18. attēlā ir norādīts to lietu vidējais izskatīšanas ilgums, kas ierosinātas pret valstu regulatīvo iestāžu lēmumiem, piemērojot ES tiesību aktus elektronisko sakaru jomā⁽⁴²⁾. Attēls aptver plašu lietu klāstu no sarežģītākām “tirgus analīzes” lietām līdz jautājumiem, kas saistīti ar patērētājiem.

18. attēls. Elektroniskie sakari: vidējais lietu izskatīšanas ilgums tiesās 2013. un 2017.–2019. gadā (*) (pirmās instances tiesās / dienās) (avots: Eiropas Komisija kopā ar Sakaru komiteju)

(*) Lietu skaits dalībvalstīs ir atšķirīgs. Tukšs stabiņš norāda uz to, ka dalībvalsts nav ziņojusi par lietām attiecīgajā gadā (izņemot **Portugāli** par 2017.–2019. gadu un **Rumāniju** par 2018. gadu: nav datu). Dažos gadījumos attiecīgo lietu ierobežotais skaits (**Kiprā, Maltā, Slovākijā, Somijā, Zviedrijā**) nozīmē to, ka gada dati ir atkarīgi no vienas lietas ar ļoti ilgu vai īsu izskatīšanas laiku, kas var radīt lielas atšķirības starp dažādiem gadiem. **Dānija**: pirmās instances apelācijas lietas izskata tiesām pielīdzināma iestāde. **Igaunija**: vidējais lietu izskatīšanas ilgums 2013. gadā bija 18. dienas. **Spānija, Austrija un Polija**: izskata dažādas tiesas atkarībā no lietas būtības.

– ES preču zīme –

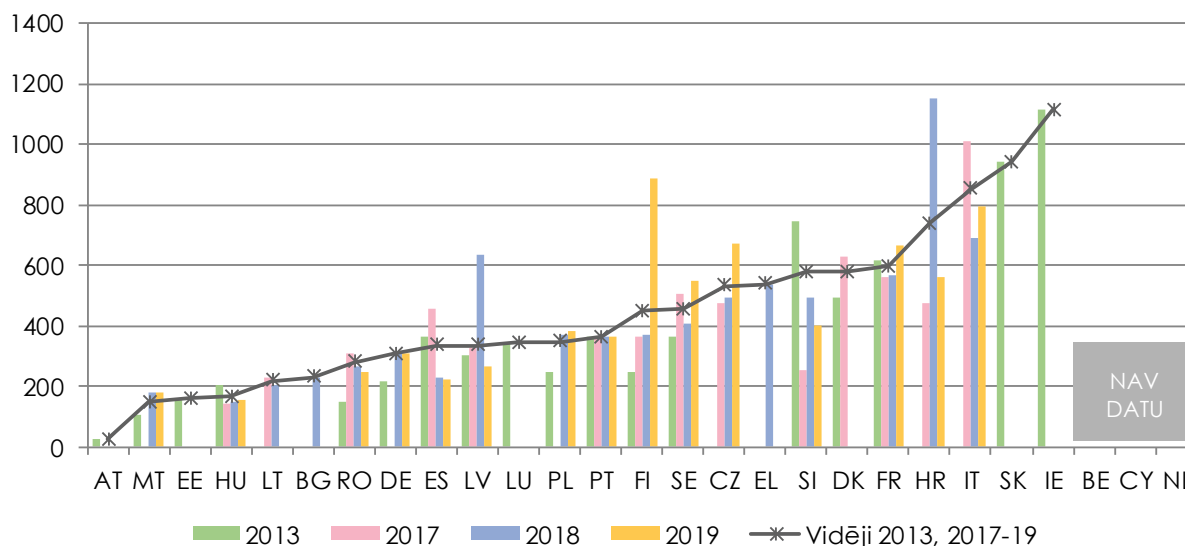
Intelektuālā īpašuma tiesību efektīvai īstenošanai ir būtiska nozīme ieguldījumu inovācijās veicināšanā. ES preču zīmes reglamentējošie ES tiesību akti⁽⁴³⁾ paredz nozīmīgu lomu valstu tiesām, kas darbojas kā ES tiesas, pieņemot nolēmumus, kuri skar vienoto tirgu. 19. attēlā ir

⁴² Aprēķins ir veikts, pamatojoties uz to pārsūdzības lietu izskatīšanas ilgumu, kas ierosinātas pret valstu regulatīvo iestāžu lēmumiem, kuros piemēroti valsts tiesību akti, ar ko tiek īstenoti ES reglamentējošie noteikumi attiecībā uz elektroniskajiem sakariem (Direktīva 2002/19/EK (Piekļuves direktīva), Direktīva 2002/20/EK (Atļauju izsniegšanas direktīva), Direktīva 2002/21/EK (Pamatdirektīva), Direktīva 2002/22/EK (Universālā pakalpojuma direktīva), kā arī citi atbilstoši ES tiesību akti, piemēram, radiofrekvenču spektra politikas programma, Komisijas spektra lēmumi, izņemot Direktīvu 2002/58/EK par privāto dzīvo un elektronisko komunikāciju.

⁴³ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2017/1001 (2017. gada 14. jūnijs) par Eiropas Savienības preču zīmi (OV L 154, 16.6.2017., 1.–99. lpp.).

redzams vidējais ES preču zīmju pārkāpumu lietu izskatīšanas ilgums tiesvedībā starp privātpersonām.

19. attēls. ES preču zīme: vidējais ES preču zīmju pārkāpumu lietu izskatīšanas ilgums 2013. un 2017.–2019. gadā (*) (pirmās instances tiesās / dienās) (avots: Eiropas Komisija kopā ar Eiropas Intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu novērošanas centru)

(*) **Francija, Itālija, Lietuva, Luksemburga:** datiem par konkrētiem gadiem izmantota lietu izlase. **Dānija:** dati par visām preču zīmju lietām — ne tikai ES — augstākajās komercietišās un jūras tiesās; datu vākšanas sistēmas izmaiņu dēļ datu par vidējo ilgumu 2018. un 2019. gadā nav. **Grieķija:** datu pamatā ir vidējais svērtais ilgums par divām tiesām. **Spānija:** vidējā ilguma aprēķinā iekļautas lietas, kas attiecas uz citām ES II tiesībām.

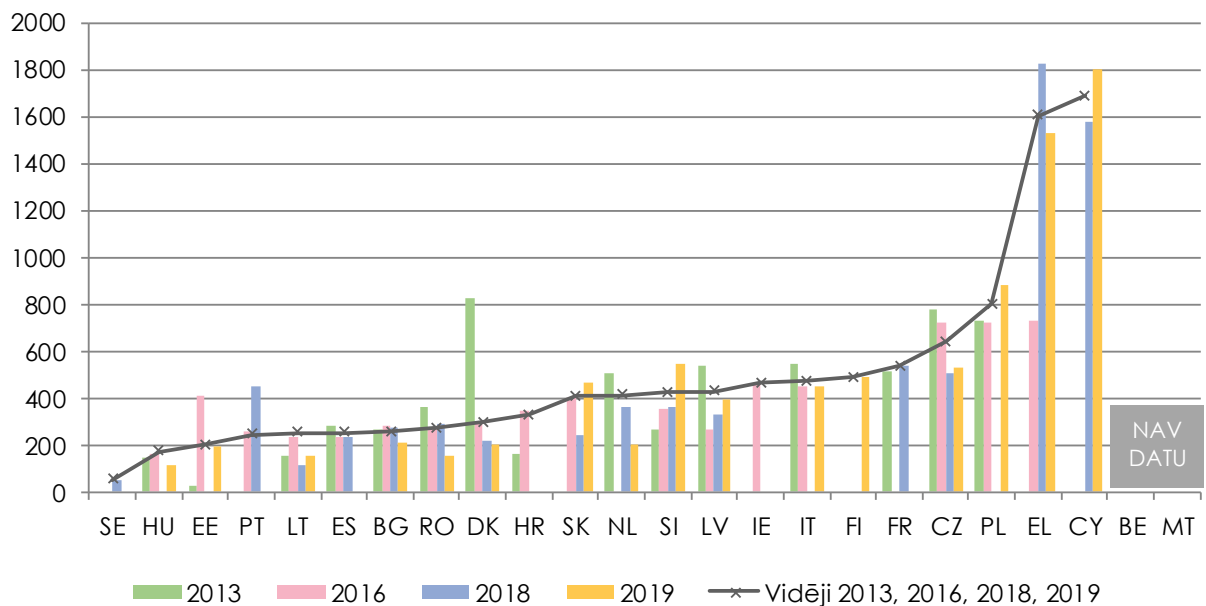
– Patērētāju tiesību aizsardzība –

Efektīva tiesību aktu piemērošana patērētāju tiesību aizsardzības jomā ļauj patērētājiem izmantot viņu tiesību sniegtās priekšrocības, kā arī neļauj uzņēmumiem, kuri pārkāpj patērētāju tiesību aktus, gūt netaisnīgas priekšrocības. Patērētāju tiesību aizsardzības iestādēm un tiesām ir svarīga loma ES patērētāju tiesību aktu⁽⁴⁴⁾ piemērošanā dažādajās valstu tiesībaizsardzības sistēmās. 20. attēlā ir redzams vidējais to lietu izskatīšanas ilgums, kas ierosinātas pret patērētāju tiesību aizsardzības iestāžu lēmumiem, ar ko piemēro ES tiesības.

Patērētājiem vai uzņēmumiem efektīva piemērošana var ietvert vairāku dalībnieku ķēdi — ne tikai tiesas, bet arī administratīvās iestādes. Lai turpinātu izvērtēt šo piemērošanas ķēdi, ir norādīts tiesvedības ilgums atbilstīgi patērētāju tiesību aizsardzības iestādei. 21. attēlā ir redzams valstu patērētāju tiesību aizsardzības iestāžu administratīvo lēmumu pieņemšanas vidējais ilgums no lietas uzsākšanas brīža 2014., 2016. un 2018.–2019. gadā. Attiecīgie lēmumi ietver paziņojumus par pamatnoteikumu pārkāpumiem, pagaidu pasākumiem, rīkojumu atcelšanu un anulēšanu, tiesvedības sākšanu vai lietas slēgšanu.

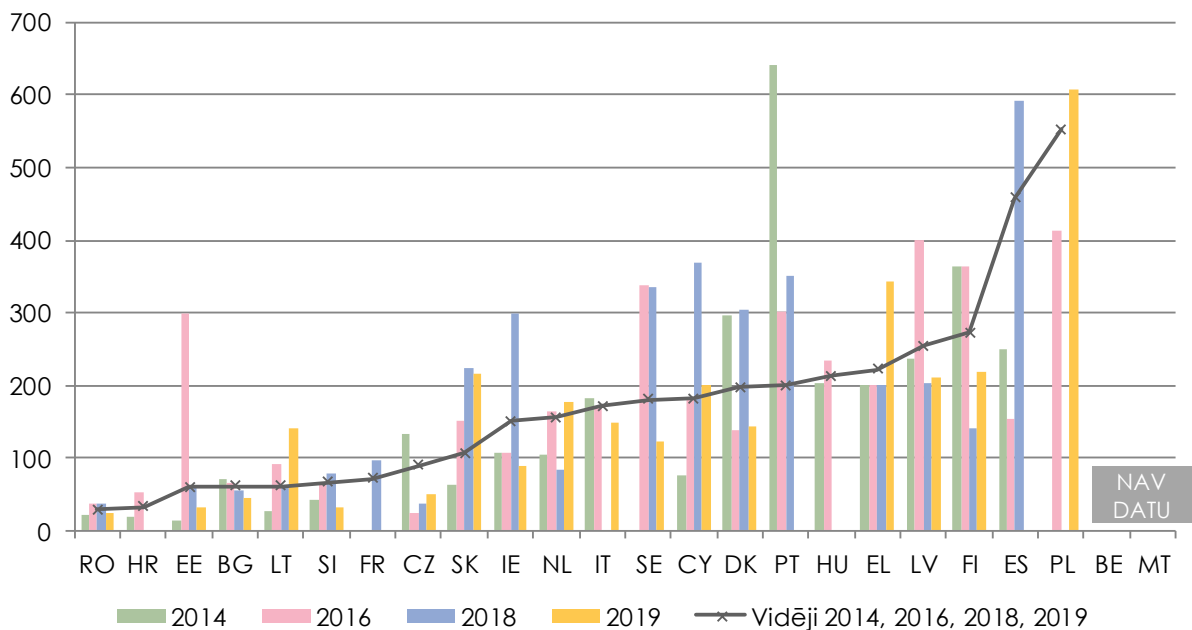
⁴⁴ un 20. attēls attiecas uz Negodīgu līguma noteikumu direktīvas (93/13/EEK), Patēriņa preču pārdošanas un garantiju direktīvas (1999/44/EK), Negodīgas komercprakses direktīvas (2005/29/EK), Patērētāju tiesību direktīvas (2011/83/ES) un to īstenojošo valstu tiesību normu izpildi.

20. attēls. Patērētāju tiesību aizsardzība: vidējais lietu izskatīšanas ilgums tiesās 2013., 2016., 2018. un 2019. gadā(*) (pirmās instances tiesās / dienās) (avots: Eiropas Komisija kopā ar Sadarbības tīklu patērētāju tiesību aizsardzības jomā)

(*) *Vācija, Luksemburga, Austrija*: scenārijs netiek piemērots, jo patērētāju tiesību aizsardzības iestādes nav pilnvarotas pieņemt lēmumus par attiecīgo patērētāju tiesību aizsardzības noteikumu pārkāpumiem. Attiecīgo lietu skaits 2019. gadā ir mazs (mazāk nekā piecas) *Igaunijā, Kīprā, Nīderlandē, Slovēnijā un Somijā. Grieķija un Rumānija* par konkrētiem gadiem iesniedza vidējā ilguma aplēses.

21. attēls. Patērētāju tiesību aizsardzība: vidējais patērētāju tiesību aizsardzības iestāžu administratīvo lēmumu pieņemšanas ilgums 2014., 2016., 2018. un 2019. gadā (*) (pirmā instance/ dienās) (avots: Eiropas Komisija kopā ar Sadarbības tīklu patērētāju tiesību aizsardzības jomā)

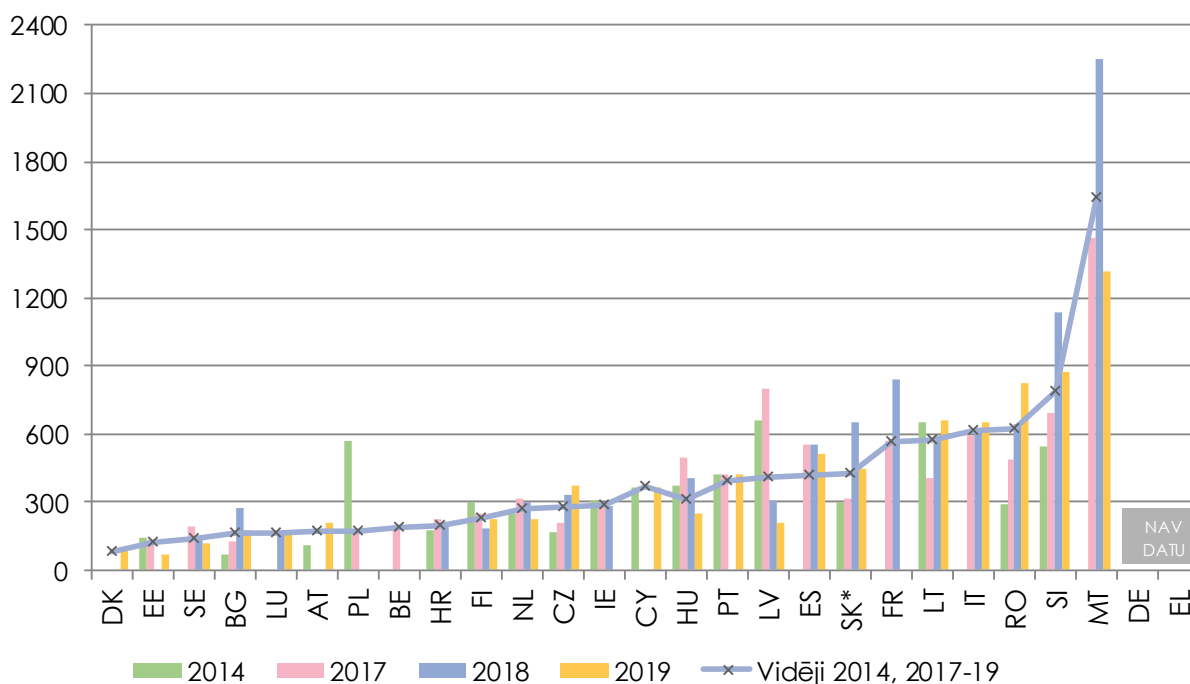
(*) *Vācija, Luksemburga, Austrija*: scenārijs netiek piemērots, jo patērētāju tiesību aizsardzības iestādes nav pilnvarotas pieņemt lēmumus par attiecīgo patērētāju tiesību aizsardzības noteikumu pārkāpumiem. Attiecīgo

lietu skaits 2019. gadā ir mazs (mazāk nekā piecas) **Kiprā, Dānijā, Grieķijā, Francijā, Rumānijā un Somijā** par konkrētiem gadiem iesniedza vidējā ilguma aplēses.

– **Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija** –

Cīņa pret noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju ne tikai sekmē cīņu pret noziedzību, bet arī ir svarīga finanšu nozares drošībai, integritātei un stabilitātei, finanšu sistēmas uzticamībai un godīgai konkurencei vienotajā tirgū⁽⁴⁵⁾. Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija var atturēt ārvalstu ieguldījumus, kropļot starptautiskās kapitāla plūsmas un negatīvi ietekmēt valsts makroekonomiku, kā rezultātā samazinās labklājība un no produktīvākiem saimnieciskās darbības veidiem aizplūst resursi⁽⁴⁶⁾. Nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas direktīva paredz, ka dalībvalstīm ir jāuztur statistika par to sistēmu efektivitāti cīņā pret noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un teroristu finansēšanu⁽⁴⁷⁾. Sadarbībā ar dalībvalstīm, izmantojot atjauninātu aptaujas anketu, tika apkopoti dati par tiesvedības posmiem valstu režīmos, ar ko novērš nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju. 22. attēlā ir norādīts ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas noziegumiem saistītu lietu vidējais izskatīšanas ilgums pirmās instances tiesās.

22. attēls. Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija: vidējais lietu izskatīšanas ilgums tiesās 2014. un 2017.–2019. gadā (*) (pirmās instances tiesās / dienās) (avots: Eiropas Komisija kopā ar Ekspertu grupu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un teroristu finansēšanas novēršanas jomā)

⁴⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes 2015. gada 20. maija Direktīvas (ES) 2015/849 par to, lai nepieļautu finanšu sistēmas izmantošanu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai vai teroristu finansēšanai, 2. apsvēruma.

⁴⁶ SVF faktu lapa, 2018. gada 8. marts: <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/01/16/31/Fight-Against-Money-Laundering-the-Financing-of-Terrorism>

⁴⁷ Direktīvas (ES) 2015/849 44. panta 1. punkts. Sk. arī pārskatīto 44. pantu Direktīvā (ES) 2018/843, kas stājās spēkā 2018. gada jūnijā un kas dalībvalstīm bija jāsteno līdz 2020. gada janvārim.

(*) 2019. gada datu nav par šādām valstīm: **Beļģija, Vācija, Īrija, Grieķija, Francija, Ungārija, Kipra un Polija. Bulgārija:** Vidējo lietu izskatīšanas ilgumu aprēķina no lietas uzsākšanas datuma līdz tiesas nolēmuma datumam mēnešos. **Luksemburga:** mediānas vērtības — 201. gadā: 36 dienas, 2018. gadā: 49 dienas. Vidējais ilgums 2018. gadā: 57 dienas (7 lietas). **Spānija, Nīderlande:** aplēstais ilgums. **Čehija:** ilgums mēnešos. **Ungārija:** vidējais dienu skaits tika aprēķināts, pamatojoties vienīgi uz to lietu skaitu, kurās pieņemts notiesājošs spriedums. **Portugāle:** Vidējais dienu skaits tika aprēķināts, pamatojoties uz izlasi. **Itālija:** dati attiecas uz tiesām, kuras sniegušas atbildi un kurās izskatīts aptuveni 99 % lietu no visām lietām 2017. gadā; dati attiecas gan uz lietas iztiesāšanām, gan pirmstiesas sēdēm. **Kipra:** nopietnas lietas zvērināto tiesā vidēji tiek izskatītas gada laikā. Mazāk smagu pārkāpumu gadījumā apgabaltiesās izskatīšana ir ilgāka. **Slovākija*:** dati atbilst visas tiesvedības vidējam ilgumam, ieskaitot apelācijas tiesu.

3.1.4. Kopsavilkums par tiesu sistēmu efektivitāti

Efektīva tiesu sistēma tiek galā ar izskatāmo lietu apjomu un neizskatīto lietu uzkrāšanos un pieņem lēmumus bez nepamatotas kavēšanās. Tāpēc ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā izmantotie galvenie tiesu sistēmu efektivitātes uzraudzības rādītāji ir **tiesvedības ilgums** (lietas izskatīšanai vajadzīgais aplēstais vai vidējais laiks dienās), **lietu pabeigšanas koeficients** (pabeigto lietu skaita un ienākošo lietu skaita attiecība) un **nepabeigto lietu skaits** (to lietu skaits gada beigās, kuras vēl ir jāizskata).

Vispārīgie dati par efektivitāti

2021. gada ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā ir ietverti efektivitātes dati par septiņu gadu laikposmu (2012.–2019. gadu). Šāds laikposms ir pietiekams, lai apzinātu konkrētas tendences un ņemtu vērā to, ka bieži paiet ilgs laiks, līdz kļūst redzams tiesu sistēmu reformu rezultāts.

Vērtējot pēc pieejamiem datiem kopš 2012. gada, civillietās, komerclietās un administratīvās lietās efektivitāte ir uzlabojusies vai saglabājusies stabila 10 dalībvalstīs, bet samazinājusies (kaut arī nedaudz) deviņās dalībvalstīs.

Pozitīvas norises var novērot dažās dalībvalstīs, kas Eiropas pusgadā tika atzītas par tādām, kuras saskaras ar īpašām grūtībām⁴⁸:

- Kopš 2012. gada un saskaņā ar datiem par šīm dalībvalstīm vairumā no tām **tiesvedības ilgums pirmās instances tiesās** plašajā “visu lietu” kategorijā (6. attēls) un strīdīgajās civillietās un komerclietās (7. attēls) ir samazinājies vai saglabājies stabils. Administratīvajās lietās (9. attēls) gandrīz visās šajās dalībvalstīs tiesvedības ilgums kopš 2012. gada ir samazinājies vai saglabājies stabils. Kopumā 2019. gadā tikai pusē no dalībvalstīm tiesvedības ilgums palielinājās.
- Rezultātu apkopojumā ir sniegti dati par **tiesvedības ilgumu visās tiesas instancēs** strīdīgās civillietās un komerclietās (8. attēls), kā arī administratīvajās lietās (10. attēls). Dati liecina, ka vairākās dalībvalstīs, kas apzinātas kā tādas, kuras saskaras ar grūtībām saistībā ar tiesvedības ilgumu pirmās instances tiesās, augstākas instances tiesas darbojas efektīvāk. Tomēr dažās citās dalībvalstīs, kas saskaras ar grūtībām, vidējais tiesvedības ilgums augstākas instances tiesās ir pat lielāks nekā pirmās instances tiesās.
- Plašajā “visu lietu” kategorijā un strīdus civillietu un komerclietu kategorijā (11. un 12. attēls) kopējais to dalībvalstu skaits, kurās lietu **pabeigšanas koeficients** ir lielāks par

⁴⁸ Horvātija, Itālija, Kipra, Ungārija, Malta, Polija, Portugāle un Slovākija, kas saņēma tām adresētus ieteikumus 2020. gada Eiropas pusgadā, un Beļģija, Bulgārija, Īrija, Grieķija, Spānija, Rumānija un Slovēnija, attiecībā uz kurām attiecīgās grūtības atspoguļotas tām adresēto 2020. gada ieteikumu apsvērumos un ziņojumos par valstīm.

Rezultātu atšķirības 8 analizēto gadu laikā var pamatot ar kontekstuāliem faktoriem (atšķirības par vairāk nekā 10 % attiecībā uz ienākošajām lietām nav nekas neierasts) vai sistēmiskām nepilnībām (elastības un atsaucības trūkums vai neatbilstības reformas procesā).

100 %, kopš 2012. gada ir palielinājies. 2019. gadā vairums visu dalībvalstu, tostarp lielāko daļu dalībvalstu, kas saskārās ar grūtībām, ziņoja par augstu lietu pabeigšanas koeficientu (vairāk nekā 97 %), kas nozīmē, ka pārsvarā gadījumu tiesas spēj tikt galā ar ienākošajām lietām šajās kategorijās. Administratīvajās lietās (13. attēls) ir vērojamas lielākas lietu pabeigšanas koeficienta atšķirības gadu griezumā, un kopumā šis koeficients ir zemāks nekā citās lietu kategorijās, lai gan dažas dalībvalstis turpina īstenot pienācīgu virzību. Konkrēti — vairāk nekā puse dalībvalstu, kuras saskaras ar grūtībām, ziņo, ka kopš 2012. gada administratīvo lietu pabeigšanas koeficients ir uzlabojies.

- Kopš 2012. gada uzlabojumi turpinās gandrīz visās dalībvalstīs, kas saskārās ar vislielākajām grūtībām **uzkrāto neizskatīto lietu** pārvaldībā, neatkarīgi no lietu kategorijas. Būtiski uzlabojumi nepabeigto lietu skaita samazināšanā bieži ir novēroti gan attiecībā uz strīdīgajām civillietām un komercietām (15. attēls), gan attiecībā uz administratīvajām lietām (16. attēls). Neraugoties uz šiem uzlabojumiem, joprojām pastāv būtiskas atšķirības starp dalībvalstīm, kurās ir salīdzinoši maz nepabeigtu lietu, un dalībvalstīm, kurās ir liels nepabeigto lietu skaits.

Efektivitāte konkrētās ES tiesību jomās

Dati par vidējo tiesvedības ilgumu konkrētās ES tiesību jomās (17.-22. attēls) sniedz priekšstatu par tiesu sistēmu darbību šādos ar uzņēmējdarbību saistītos strīdos.

Dati par efektivitāti konkrētajās tiesību jomās ir apkopoti, pamatojoties uz šauri definētiem scenārijiem, un atbilstošo lietu skaits var šķist mazs. Tomēr, salīdzinot ar aprēķināto tiesvedības ilgumu, kas atspoguļots vispārīgajos datos par efektivitāti, šie skaitļi norāda faktisko vidējo izskatīšanas ilgumu visām atbilstošajām lietām attiecīgajās jomās konkrētajā gadā. Tāpēc ir vērts atzīmēt, ka vairākas dalībvalstis, kas nav saskārušās ar grūtībām, spriežot pēc vispārīgajiem datiem par efektivitāti, ziņo par ievērojami ilgāku lietu vidējo izskatīšanas ilgumu konkrētajās ES tiesību jomās. Tajā pašā laikā tiesvedības ilgums dažādās konkrētās jomās var ievērojami atšķirties arī vienā un tajā pašā dalībvalstī.

Skaitļi par konkrētām ES tiesību jomām liecina par turpmāk aprakstītajām tendencēm.

- Attiecībā uz **konkurences lietām** (17. attēls), tā kā kopējais lietu apjoms, kas jāizskata tiesām dalībvalstīs, nedaudz samazinājās, izskatīšanas tiesā ilgums samazinājās vai saglabājās stabils septiņās dalībvalstīs, turpretī tas palielinājās deviņās citās dalībvalstīs. Tāpat kā 2018. gadā arī 2019. gadā tikai divas dalībvalstis ziņoja, ka vidējais ilgums pārsniedz 1000 dienas, turpinot pozitīvo tendenci šajā jomā.
- **Elektronisko sakaru** jomā (18. attēls) izskatāmo lietu apjoms tiesās samazinājās salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem, šādi pavēršot pretējo virzienā 2018. gadā novēroto negatīvo tendenci attiecībā uz tiesvedības ilguma palielināšanos. 2019. gadā lielākajā daļā dalībvalstu tika reģistrēta vidējā tiesvedības ilguma samazināšanās vai tas saglabājās stabils salīdzinājumā ar 2018. gadu, un tikai dažās dalībvalstīs tika konstatēts palielinājums.
- **ES preču zīmju pārkāpumu lietās** (19. attēls) 2019. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem tendences stabilizējās. Vairumam dalībvalstu izdevās sekmīgāk tikt galā ar izskatāmo lietu daudzumu, un tajās tika reģistrēts mazāks vai nemainīgs tiesvedības ilguma līmenis, savukārt dažās citās dalībvalstīs bija skaidri vērojams vidējā lietu izskatīšanas ilguma palielinājums.
- Iespējama apvienotā ietekme, ko rada izpildes ķēde, kura sastāv gan no administratīvās procedūras, gan no lietu izskatīšanas tiesā, ir atspoguļota **ES patērētāju tiesību jomā** (20. un 21. attēls). 2019. gadā sešas dalībvalstis ziņoja, ka to patērētāju tiesību aizsardzības iestādēm vidēji bija nepieciešami mazāk nekā trīs mēneši, lai pieņemtu

lēmumu lietā, uz kuru attiecas ES patērētāju tiesības, savukārt sešās citās dalībvalstīs tām bija nepieciešami vairāk nekā seši mēneši. Gadījumos, kad patērētāju tiesību aizsardzības iestāžu lēmumi tika apstrīdēti tiesā, 2019. gadā tendences attiecībā uz administratīvo lēmumu izskatīšanas tiesā ilgumu atšķīrās — salīdzinājumā ar 2018. gadu ilgums palielinājās sešās dalībvalstīs un samazinājās sešās citās dalībvalstīs. Divās dalībvalstīs vidējais lietu izskatīšanas ilgums tiesās joprojām pārsniedz 1000 dienas.

- Efektīva cīņa pret **noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju** ir būtiska finanšu sistēmas aizsardzībā, godīgas konkurences nodrošināšanā un negatīvu ekonomisko seku novēršanā. Problēmas saistībā ar tiesvedības ilgumu lietās, kas saistītas ar nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas nodarījumiem, var ietekmēt nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas apkarošanas efektivitāti. 22. attēlā ir sniegti atjaunināti dati par tās tiesvedības ilgumu, kurā izskata noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas noziegumus. Tas apliecina, ka, lai gan vairāk nekā pusē dalībvalstu tiesvedība pirmās instances tiesās ilgst vidēji līdz gadam, dažās dalībvalstīs šāda tiesvedība ilgst vidēji aptuveni divus gadus⁽⁴⁹⁾.

3.2. Tiesu sistēmu kvalitāte

Nav vienota veida, kā novērtēt tiesu sistēmu kvalitāti. 2021. gada ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā turpina izvērtēt rādītājus, kas ir vispārēji pieņemti kā būtiski tiesiskuma kvalitātes uzlabošanai. Tie ir sagrupēti četrās kategorijās:

- 1) tiesu iestāžu pieejamība iedzīvotājiem un uzņēmumiem;
- 2) atbilstoši finanšu resursi un cilvēkresursi;
- 3) novērtēšanas rīku ieviešana un
- 4) digitalizācija.

3.2.1. Pieejamība

Visā tiesu sistēmas ķēdē ir nepieciešama pieejamība, lai nodrošinātu iedzīvotājiem attiecīgās informācijas iegūšanu — par tiesu sistēmu, to, kā celt prasību un kādi ir ar to saistītie finanšu aspekti, par tiesvedības statusu līdz pat tās beigām —, un lai nodrošinātu piekļuvi spriedumam tiešsaistē.

– *Juridiskā palīdzība, tiesas nodevas un maksa par juridiskiem pakalpojumiem* –

Svarīgs tiesu iestāžu pieejamības faktors ir tiesvedības izmaksas. Lielas tiesvedības izmaksas, ieskaitot tiesas nodevas⁽⁵⁰⁾ un maksu par juridiskiem pakalpojumiem⁽⁵¹⁾, var traucēt tiesu iestāžu pieejamību. Tiesvedības izmaksas civillietās un komerclietās ES līmenī nav saskaņotas. Tās nosaka valstu tiesību akti, tādēļ tās dažādās dalībvalstīs savstarpēji atšķiras.

⁴⁹ Ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu (ES) 2018/1673 (2018. gada 23. oktobris) par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas apkarošanu ar krimināltiesībām tiks likvidēti juridiskie šķēršļi, kas var kavēt kriminālprocesu, piemēram, tas, ka kriminālvajāšanu par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju var sākt tikai tad, kad ir noslēgusies tiesvedība par pamatā esošo predikatīvo nodarījumu. Dalībvalstīm minētā direktīva bija jātransponē līdz 2020. gada 8. decembrim.

⁵⁰ Ar tiesas nodevām saprot naudas summas, kas ir jāmaksā, lai ierosinātu ar krimināltiesībām nesaistītu tiesvedību tiesā.

⁵¹ Maksa par juridiskiem pakalpojumiem ir atlīdzība par pakalpojumiem, ko juristi sniedz klientiem.

Piekļuve juridiskajai palīdzībai ir pamattiesības, kas nostiprinātas ES Pamattiesību hartā⁽⁵²⁾. Tā ļauj personām, kas citādi nespētu apmaksāt tiesvedības izmaksas vai veikt to priekšapmaksu, piekļūt tiesu iestādēm. Lielākā daļa dalībvalstu piešķir juridisko palīdzību, pamatojoties uz pieteikuma iesniedzēja ienākumiem⁽⁵³⁾.

23. attēlā ir attēlota pilnīgas vai daļējas juridiskās palīdzības pieejamība konkrētā patērētāju tiesību lietā, kurā ir iesniegta prasība par 6000 EUR. Tajā ir salīdzināts ienākuma sliekšnis juridiskās palīdzības sniegšanai, izteikts procentos no *Eurostat* noteiktā nabadzības riska sliekšņa katrā dalībvalstī⁽⁵⁴⁾. Piemēram, ja sliekšnis juridiskās palīdzības saņemšanai ir 20 %, tas nozīmē, ka pieteikuma iesniedzējs, kura ienākumi ir par 20 % lielāki nekā *Eurostat* noteiktais nabadzības riska sliekšnis attiecīgajā dalībvalstī, joprojām būs tiesīgs saņemt juridisko palīdzību. Tomēr, ja sliekšnis juridiskās palīdzības saņemšanai ir zemāks par 0, tas nozīmē, ka persona, kuras ienākumi ir mazāki par nabadzības riska sliekšni, nevar saņemt juridisko palīdzību.

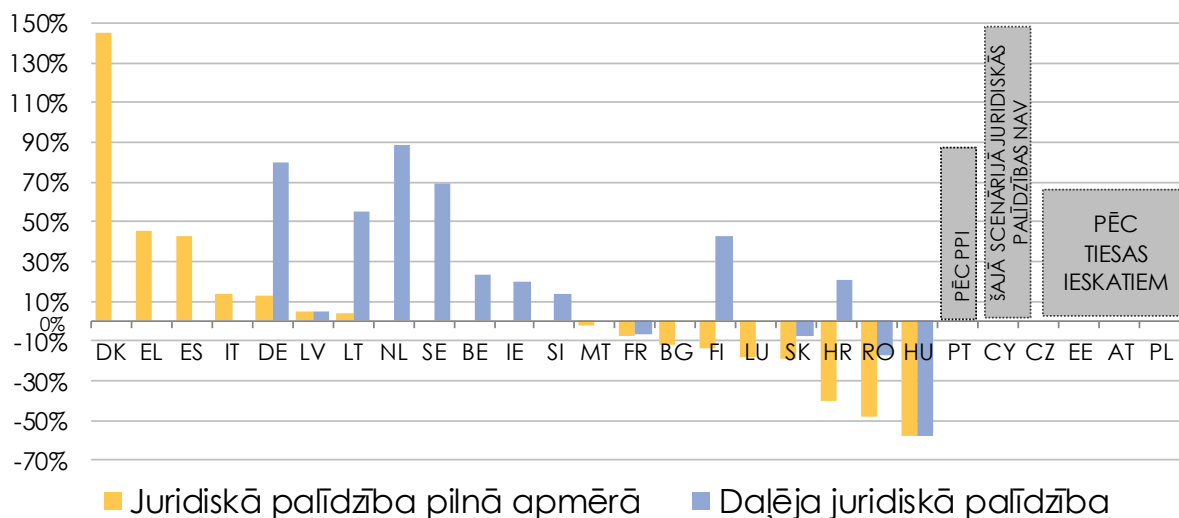
Dažās dalībvalstīs pastāv gan juridiskās palīdzības sistēma, kuras ietvaros ar tiesvedību saistītās izmaksas tiek segtas 100% apmērā (juridiskā palīdzība pilnā apmērā), gan arī sistēma daļējai izmaksu segšanai (daļēja juridiskā palīdzība), kurā piemērojamie atbilstības kritēriji atšķiras no pirmajā minētajā sistēmā piemērojamajiem. Citās dalībvalstīs pastāv vai nu tikai pilna apmēra, vai daļējas juridiskās palīdzības sistēma.

⁵² ES Pamattiesību hartas 47. panta 3. punkts.

⁵³ Atbilstības sliekšņa noteikšanai dalībvalstīs izmanto dažādas metodes, piemēram, atšķirīgus atskaites periodus (mēneša/gada ienākumi). Aptuveni pusē dalībvalstu ir arī sliekšnis, kas saistīts ar pieteikuma iesniedzēja personīgo kapitālu. Šajā attēlā tas nav ņemts vērā. Beļģijā, Bulgārijā, Īrijā, Spānijā, Francijā, Horvātijā, Ungārijā, Lietuvā, Luksemburgā, Nīderlandē un Portugālē noteiktām personu grupām (piemēram, personām, kuras saņem noteiktus pabalstus) ir automātiski piešķirtas tiesības saņemt juridisko palīdzību civillietu/komerclietu strīdu gadījumā. Citi kritēriji, ko dalībvalstīs var piemērot, piemēram, lietas būtība, šajā attēlā nav atspoguļoti. Lai gan tas nav tieši saistīts ar attēlu, vairākās dalībvalstīs (Austrijā, Čehijā, Vācijā, Dānijā, Itālijā, Nīderlandē, Polijā, Slovēnijā) juridiskā palīdzība ir pieejama ne tikai fiziskām personām.

⁵⁴ Lai apkopotu salīdzināmus datus, katras dalībvalsts attiecīgais *Eurostat* noteiktais nabadzības riska sliekšnis ir pārrēķināts mēneša ienākumos. Nabadzības riska sliekšnis ir 60 % no valsts vidējā ekvivalentā izmantojamā māsaiņniecības ienākuma. Eiropas aptauja par ienākumiem un dzīves apstākļiem, *Eurostat* tabula [ilc_li01](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_li01/default/table?lang=en), pieejama vietnē, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_li01/default/table?lang=en

23. attēls. Ienākumu sliekšnis juridiskās palīdzības saņemšanai konkrētā patērētāju tiesību aizsardzības lietā, 2020. gads(*) (atšķirība (procentos) no Eurostat nabadzības riska sliekšņa) (avots: Eiropas Komisija kopā ar CCBE (55))

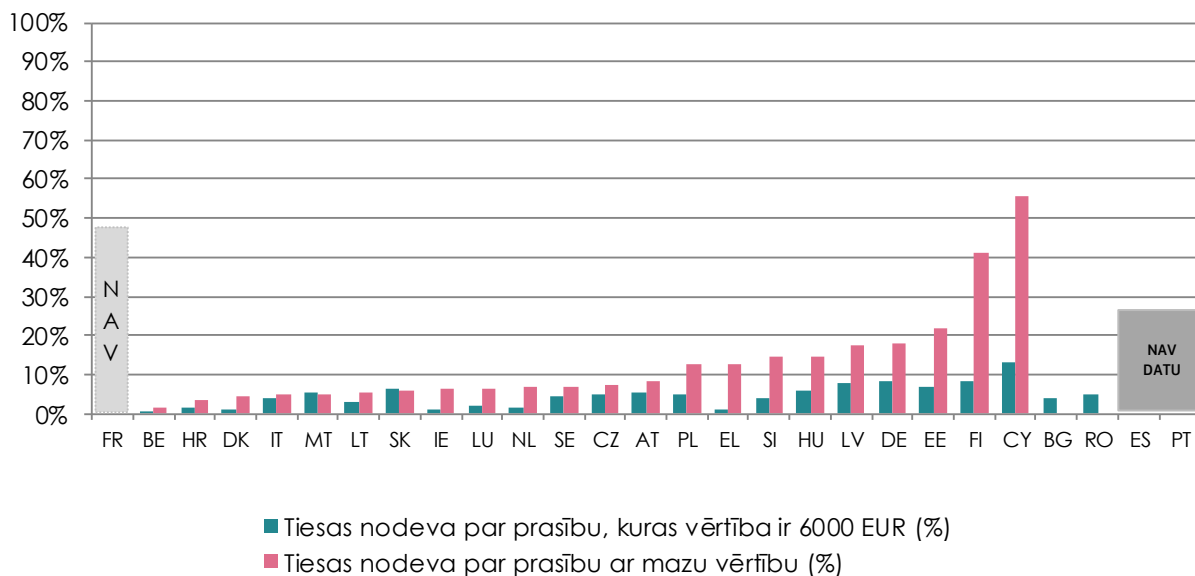
(*) **Igaunija:** lēmums piešķirt juridisko palīdzību nav balstīts uz pieteikuma iesniedzēja finanšu resursu apmēru. **Īrija:** attiecībā uz daļēju juridisko palīdzību jāņem vērā arī pieteikuma iesniedzēja izmantojamie līdzekļi. **Latvija:** sliekšņi atšķiras pa pašvaldībām, tabulā ir norādīta augšējā robežvērtība. **Portugāle:** lēmumus par juridisko palīdzību pieņem publiskās pārvaldes iestādes, un Sociālā nodrošinājuma ministrija novērtē pieteikuma iesniedzēja finanšu apstākļus saskaņā ar tiesību aktiem.

Lielākajā daļā dalībvalstu pusēm, uzsākot tiesvedību, ir jāmaksā tiesas nodeva. Juridiskās palīdzības saņēmēji bieži ir atbrīvoti no tiesas nodevas maksāšanas. Juridiskās palīdzības saņēmējus automātiski no tiesas nodevas maksāšanas neatbrīvo tikai Bulgārijā, Igaunijā, Īrijā, Nīderlandē, Polijā un Slovēnijā. Čehijas Republikā tiesa katrā konkrētā lietā lemj par juridiskās palīdzības saņēmēja atbrīvošanu no tiesas nodevas maksāšanas. Luksemburgā tiesvedības pusēm, kuras saņem juridisko palīdzību, nav jāmaksā nodeva tiesas izpildītājiem. Šā rezultātu apkopojuma 24. attēlā ir salīdzināta tiesas nodevas likme divos scenārijos, kas izteikta kā procentuālā daļa no prasības vērtības. Piemēram, ja attēlā norādītā tiesas nodeva ir 10 % no prasības vērtības 6000 EUR, patērētājam par tiesvedības sākšanu būs jāmaksā tiesas nodeva 600 EUR apmērā. Prasība ar mazu vērtību ir balstīta uz Eurostat nabadzības riska sliekšni katrai dalībvalstij.

24. attēls. Tiesas nodeva tiesvedības sākšanai konkrētā patērētāju tiesību aizsardzības lietā, 2020. gads(*) (tiesas nodevas apmērs, izteikts procentos no prasības vērtības) (avots: Eiropas Komisija kopā ar CCBE (56))

55 Dati par 2020. gadu vākti, izmantojot CCBE locekļu sniegtās atbildes aptaujas anketā par šādu konkrētu scenāriju: patērētāja strīds ar uzņēmumu (norādītas divas dažādas prasības vērtības — 6000 EUR un Eurostat nabadzības riska sliekšnis katrā dalībvalstī). Ņemot vērā, ka juridiskās palīdzības nosacījumi ir atkarīgi no pieteikuma iesniedzēja situācijas, tika izmantots šāds scenārijs: neprecējies 35 gadus vecs pieteikuma iesniedzējs, kurš strādā algotu darbu, kura apgādībā nav nevienas personas un kuram nav juridisko izdevumu apdrošināšanas, ir pastāvīgi ienākumi un irēts dzīvoklis.

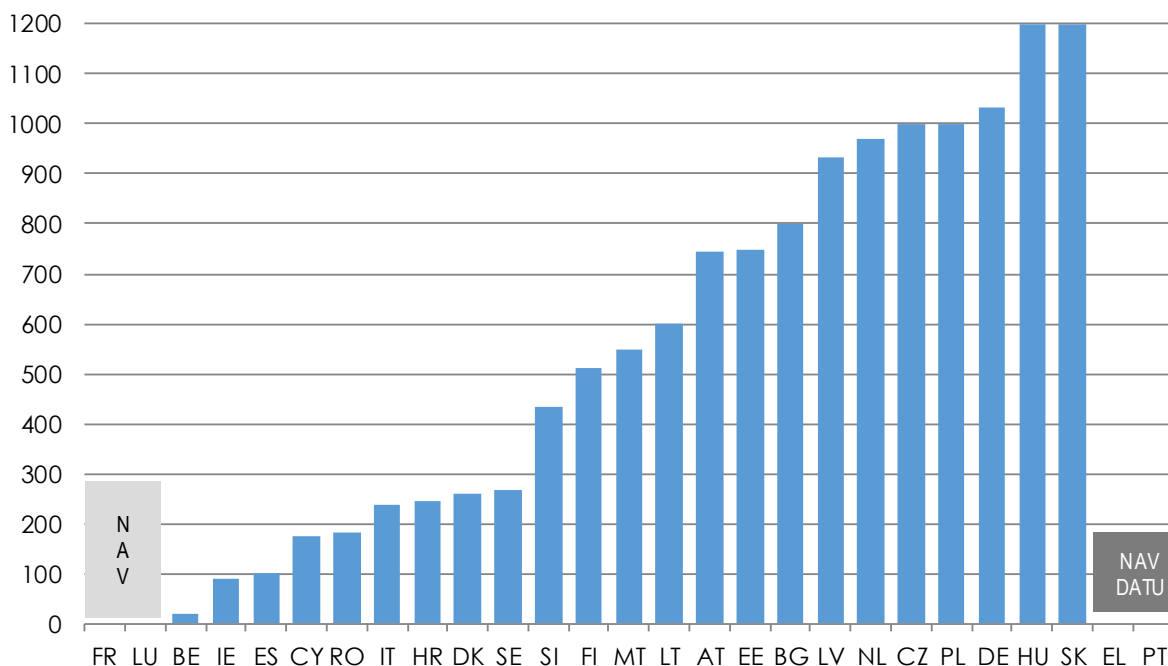
56 Dati attiecas uz ienākumu sliekšni, kas bija spēkā 2020. gadā, un ir savākti, izmantojot CCBE locekļu sniegtās atbildes aptaujas anketā par šādu konkrētu scenāriju: patērētāja strīds starp privātpersonu un uzņēmumu (norādītas divas dažādas prasības vērtības: 6000 EUR un Eurostat nabadzības riska sliekšnis katrā dalībvalstī).

(*) "Prasība ar mazu vērtību" ir prasība, kas atbilst Eurostat nabadzības riska sliekšnim uz vienu personu katrā dalībvalstī, pārrēķinot mēneša ienākumos (piemēram, 2019. gadā šī vērtība bija no 193 EUR Rumānijā līdz 1804 EUR Luksemburgā). **Spānija, Portugāle:** netika sniegti dati. **Bulgārija, Rumānija:** informācija par tiesas nodevām prasības ar mazu vērtību gadījumā netika iesniegta. **Luksemburga:** tiesvedības pusēm, ierosinot prasību kā prasītājiem, ir jāsamaksā nodeva tiesas izpildītājam, ja vien viņi nesaņem juridisko palīdzību. **Nīderlande:** tiesas nodevas, ja ienākumi ir < 2325 EUR mēnesī. **Austrija:** maksimālā tiesas nodevu summa ir atkarīga no tiesas instances. **Zviedrija:** civillietās ir atšķirīgas tiesas nodevas atkarībā no lietas veida. Strīdiem, kuru gadījumā prasības vērtība ir < 2253 EUR, tiesas nodeva ir 86 EUR. Lietās, kuru gadījumā prasības vērtība ir > 2253 EUR, tiesas nodeva ir 267 EUR. Citiem prasību veidiem piemēro citas tiesas nodevas.

Ekonomikai ir ļoti svarīga efektīva līgumu izpilde. Faktisko tiesvedības izmaksu atgūšanas iespējamība stiprina kreditoru, kurš vēlas panākt līguma izpildi, pozīcijas. Parasti kreditoram kā prasītājam ir pienākums maksāt tiesas nodevu par prasības iesniegšanu tiesā. Tiesas parasti uzdod atbildētājam kā zaudējušajai pusei pilnībā atlīdzināt tiesas nodevas, ko kā avansu ir iemaksājis prasītājs, kurš ir uzvarējis strīdā. 25. attēlā ir redzams tiesvedības uzsākšanai nepieciešamais tiesas nodevas apmērs konkrētā komerclietā par strīdu starp diviem uzņēmumiem pārrobežu komerclietā par līguma izpildi, ja prasības vērtība ir 20 000 EUR.

25. attēls. Tiesas nodeva par tiesvedības sākšanu konkrētā komerclietā, 2020. gads (*) (euro) (avots: Eiropas Komisija kopā ar CCBE ⁽⁵⁷⁾)

(*) *Spānijā un Grieķijā* par tiesas nodevu atgūšanu tiek lemts katrā lietā atsevišķi. *Ungārijā* uzvarējušī puse nevar pilnībā atgūt tiesas nodevas.

Tā ir izplatīta prakse, ka kreditoram jāveic priekšapmaksu par sava jurista pakalpojumiem ne tikai par tiesvedības stadiju, bet arī pirmstiesas stadijā. Attiecībā uz atlīdzināšanu lielākā daļa dalībvalstu piemēro noteikumu, saskaņā ar kuru zaudētājam pusei ir jāsedz ne tikai savi, bet arī uzvarētāja juridiskie izdevumi. Šis izmaksu pārvirzīšanas noteikums attur no tādu prasību iesniegšanas, kurās iespēja uzvarēt ir maza, savukārt stimulē iesniegt prasības lietās, kurās iespēja uzvarēt ir augsta. 26. attēlā ir redzama summa, kas tiesai konkrētas komerclietas scenārijā būtu jāpiespiež par labu uzvarējušajam prasītājam (sk. 58. zemspītras piezīmi).

Var izšķirt trīs galvenās nodevu sistēmas:

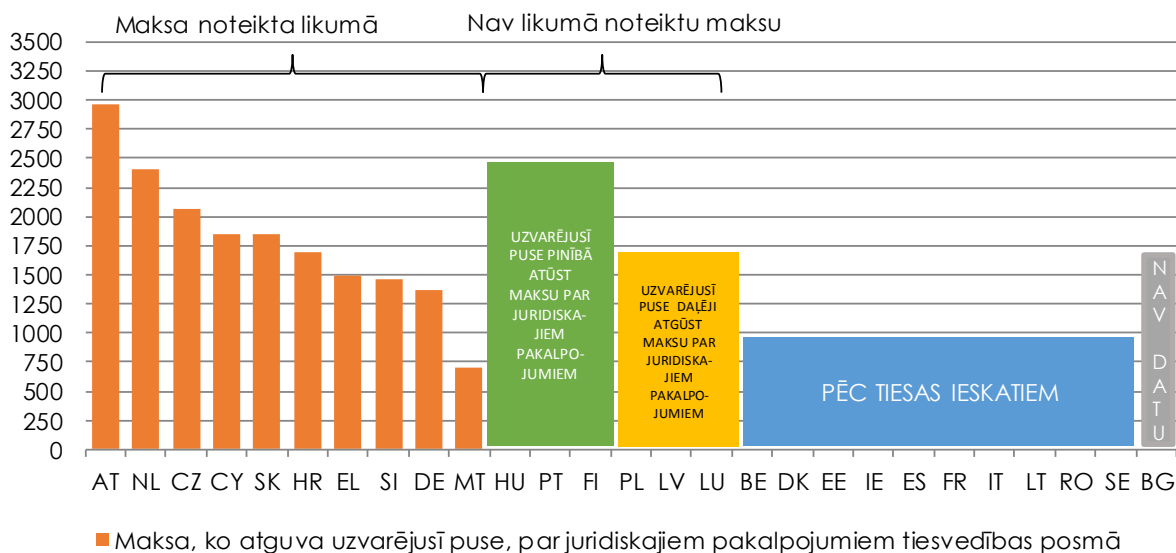
1) dalībvalstīs ar likumā noteiktas nodevas sistēmu maksas par juridiskiem pakalpojumiem atlīdzināšana ir atkarīga no likumā noteiktās nodevas par jurista konkrēti veikto darbu, kas dažādās dalībvalstīs būtiski atšķiras;

⁵⁷ Dati ir vākti, izmantojot CCBE locekļu sniegtās atbildes aptaujas anketā par šādu konkrētu scenāriju un par iepriekš aprakstīto scenāriju. CCBE locekļi tika lūgti sniegt informāciju par tiesas nodevu, kas šajā scenārijā ir jāmaksā par prasības iesniegšanu.

2) dalībvalstīs, kurās nav likumā noteiktas nodevas sistēmas, maksu par juridiskiem pakalpojumiem atlīdzina pilnībā (Ungārija, Portugāle, Somija) vai daļēji (Polija, Latvija, Luksemburga); un

3) vairākās dalībvalstīs par atlīdzināšanu katrā konkrētajā lietā lemj tiesa.

26. attēls. Maksas par juridiskiem pakalpojumiem atgūstamība tiesvedībā komercietā, 2020. gads(*) (euro) (avots: Eiropas Komisija kopā ar CCBE ⁽⁵⁸⁾)

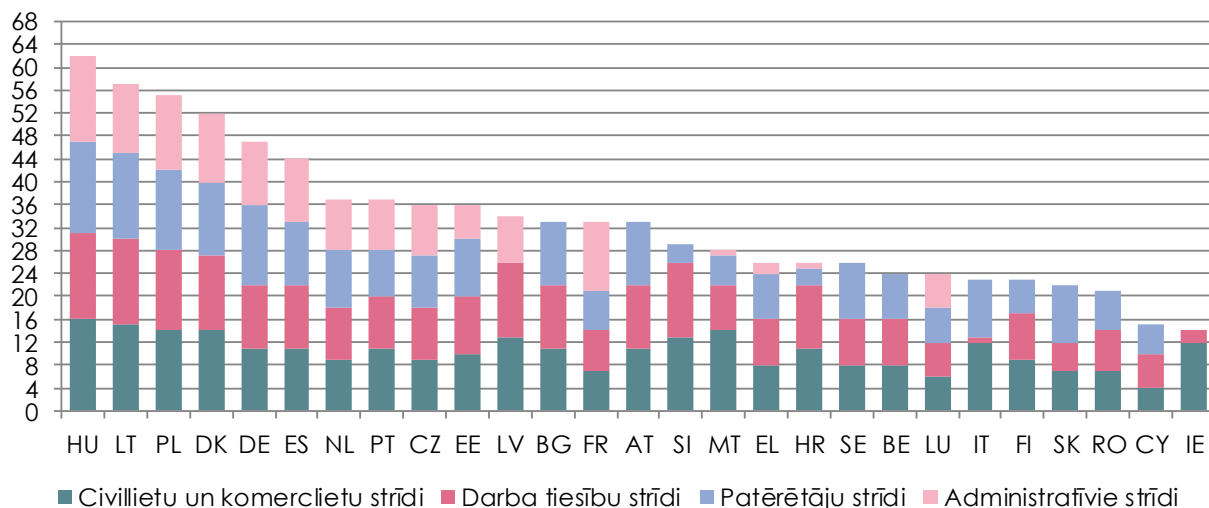
(*) Šajā attēlā maksā par juridiskajiem pakalpojumiem nav iekļautas kancelejas izmaksas un PVN, ja tas jāmaksā. Scenārijā paredzētā hipotētiskā maksa par juridiskajiem pakalpojumiem tiesvedības stadijā ir 1650 EUR. Pilnīga atgūšana sistēmās, kurās nav likumā noteiktas nodevas, nozīmē, ka ir iespējams atgūt šo summu (1650 EUR). Dalībvalstīs, kurās ir iespējama daļēja atgūšana (Polija, Latvija, Luksemburga), ir sarindotas pēc atgūstamās maksas par juridiskajiem pakalpojumiem apjoma (no augstākā uz zemāko; summas ir 1275–500 EUR). Šajā attēlā nav iekļauta informācija par maksas par juridiskajiem pakalpojumiem atgūstamību pirmstiesas stadijā, kas nav paredzēta visās dalībvalstīs. **Austrija:** scenārijs Austrijas atlīdzināšanas sistēmai nav piemērojams pilnībā. **Malta:** Maltā jurista stundas honorāra jēdziens nepastāv, atlīdzinājumu nosaka, balstoties uz prasības summu. **Itālija:** pastāv likumā noteikta nodeva (šajā scenārijā — 3235 EUR), taču tiesa var noteikt atlīdzinājumu noteikta diapazona ietvaros. **Lietuva:** tiesa pieņem lēmumu, ņemot vērā Tieslietu ministrijas norādījumus, — maksimālā summa šajā scenārijā būtu 3350 EUR.

⁵⁸ Dati ir savākti, izmantojot CCBE locekļu sniegtās atbildes aptaujas anketā par tādu pašu hipotētisku scenāriju kā 25. attēlā (sk. 62. zemspītras piezīmi). Maksas par juridiskajiem pakalpojumiem aprēķināšanas vajadzībām tika izmantots šāds scenārijs: uzņēmums, kas vēlas panākt līguma izpildi, ir noslēdzis līgumu ar specializētu un pieredzējušu juristu, kas ir veicis šādas darbības: pirmstiesas stadijā: 3 darba stundas, izstrādāts viens dokuments, jurista honorārs stundā ir 200 EUR (kopā 600 EUR); tiesvedības stadijā: 11 darba stundas, izstrādāti trīs dokumenti, divas tiesas sēdes, neto jurista honorārs stundā ir 200 EUR (kopā 2200 EUR). CCBE locekļi tika lūgti sniegt informāciju par (a) likumā noteikto nodevu, kas paredzēta par pirmstiesas/tiesvedības stadijā veikto darbu, ja šāda nodeva ir, un (b) maksas par jurista pakalpojumiem summu, kuras atlīdzināšanu tiesa pamatoti varētu uzdot zaudētājai pusei. (Jāatzīmē, ka hipotētiskais jurista honorārs stundā ir mainīts salīdzinājumā ar 2020. gada Eiropas Savienības rezultātu apkopojumu tiesiskuma jomā, tādēļ atbildes nav salīdzināmas).

– Strīdu alternatīvas izšķiršanas metožu pieejamība –

27. attēlā ir atspoguļoti dalībvalstu centieni veicināt strīdu alternatīvas izšķiršanas metožu brīvprātīgu izmantošanu, īstenojot īpašus stimulus, kas var atšķirties atkarībā no tiesību jomas⁵⁹.

27. attēls. SAI metožu izmantošanas veicināšana un stimulēšana, 2020. gads (*) (avots: Eiropas Komisija⁶⁰))

(*) Maksimālais iespējamais rezultāts: 68 punkti. Kopējo rādītāju pamatā ir šādi rādītāji: 1) tīmekļa vietne, kas sniedz informāciju par SAI; 2) publicitātes kampaņas plašsaziņas līdzekļos; 3) brošūras plašai sabiedrībai; 4) tiesas pēc pieprasījuma sniedz speciālas informācijas sesijas par SAI; 5) SAI/mediācijas koordinators tiesās; 6) SAI izmantošanas novērtējumu publicēšana; 7) SAI izmantošanas statistikas datu publicēšana; 8) juridiskā palīdzība ietver ar SAI saistītās izmaksas (pilnībā vai daļēji); 9) tiesas nodevu pilnīga vai daļēja atmaksa (iekļaujot arī zīmognodevas), ja SAI ir sekmīgs rezultāts; 10) SAI procedūrai nav nepieciešams advokāts; 11) tiesnesis var darboties kā mediators; 12) pušu panāktā vienošanās kļūst izpildāma tiesā; 13) iespēja uzsākt tiesvedību / iesniegt prasību un iesniegt dokumentāros pierādījumus tiešsaistē; 14) puses var tikt informētas par tiesvedības uzsākšanu un dažādiem procesuālajiem posmiem elektroniski; 15) iespēja samaksāt attiecīgās nodevas tiešsaistē; 16) tehnoloģiju lietošana (lietotnes, kurās izmantots mākslīgais intelekts, sarunboti), lai atvieglotu prasību iesniegšanu un strīdu izskatīšanu; un 17) citi līdzekļi. Par katru no šiem 17 rādītājiem tiek piešķirts 1 punkts katrā tiesību jomā. **Īrija:** administratīvās lietas pieder pie civillietu un komercietu kategorijas.

Grieķija: SAI pastāv publiskā iepirkuma procedūrā, kas norisinās administratīvajās apelācijas tiesās. **Spānija:** SAI ir obligāta lietās, kas saistītas ar darba tiesībām. **Portugāle:** civillietu/komercietu strīdos tiesas nodevas tiek atmaksātas tikai mirtiesnešu gadījumā. **Slovākija:** Slovērijas tiesiskā kārtība neatbalsta SAI izmantošanu administratīviem mērķiem. **Somija:** patērētāju tiesību un darba strīdi arī tiek uzskatīti par civillietām. **Zviedrija:** tiesnešiem ir procesuāla rīcības brīvība attiecībā uz SAI. Tiesnesim ir obligāts uzdevums censties panākt izlīgumu, ja vien tas lietas specifikas dēļ nav nepiemēroti.

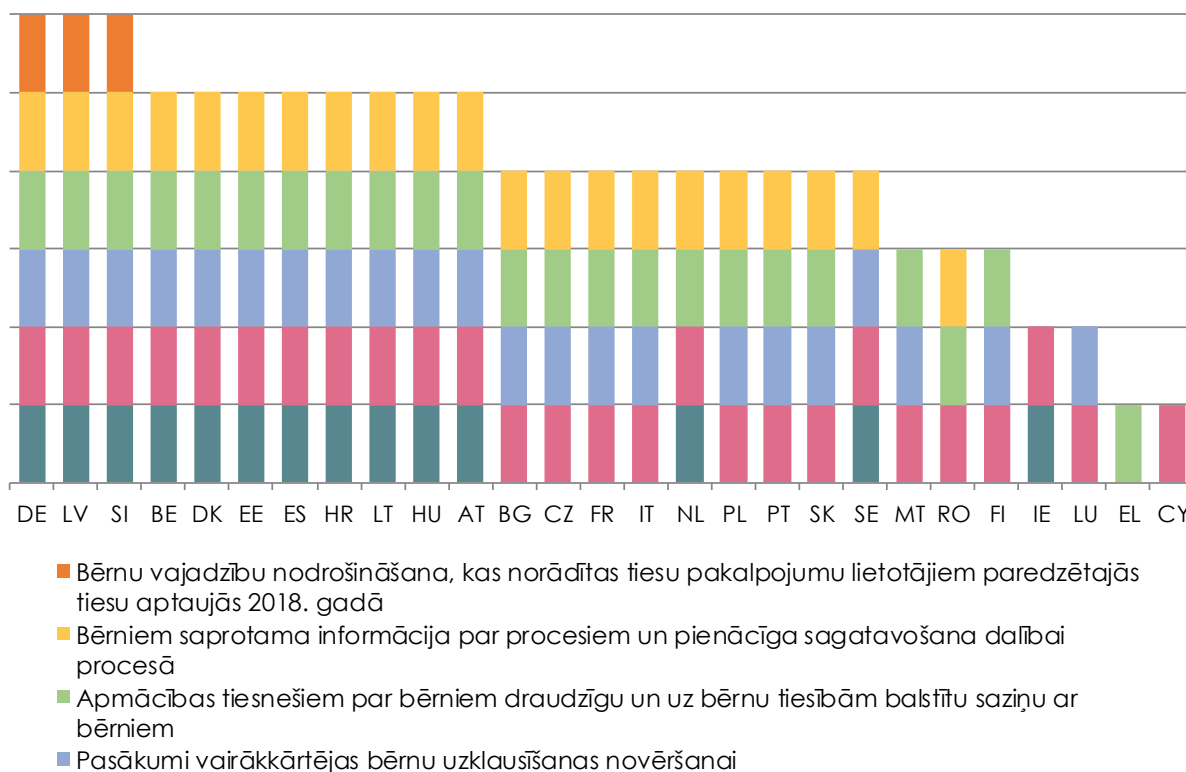
⁵⁹ SAI izmantošanas veicināšanas un sekmēšanas metodes neietver obligātas prasības izmantot SAI pirms došanās uz tiesu, jo šādas prasības raisa bažas par to atbilstību tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību tiesas priekšā, kas nostiprinātas ES Pamattiesību hartā.

⁶⁰ Dati par 2020. gadu vākti sadarbībā ar valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu.

– Bērniem draudzīga tiesu sistēma –

28. attēlā ir redzami dažādie pasākumi, kurus dalībvalstis ir ieviesušas, lai padarītu tiesu sistēmu pieejamāku bērniem un pielāgotāku to vajadzībām, piemēram, sniedzot bērniem draudzīgu informāciju par procesiem vai veicot pasākumus, lai novērstu, ka bērnam jāpiedalās vairākās uzklaušanās.

28. attēls. Bērniem draudzīga tiesu sistēma, 2020. gads (*) (avots: Eiropas Komisija (⁶¹))

3.2.2. Resursi

Tiesu sistēmas labai darbībai ir nepieciešami pietiekami resursi, tostarp ieguldījumi fiziskajā un tehniskajā infrastruktūrā, un labi kvalificēts, apmācīts un pienācīgi apmaksāts visu kategoriju personāls. Tiesvedības un nolēmumu kvalitāti var apdraudēt atbilstošu telpu un aprīkojuma trūkums vai tāda personāla trūkums, kam ir vajadzīgā kvalifikācija, prasmes un piekļuve pastāvīgai apmācībai.

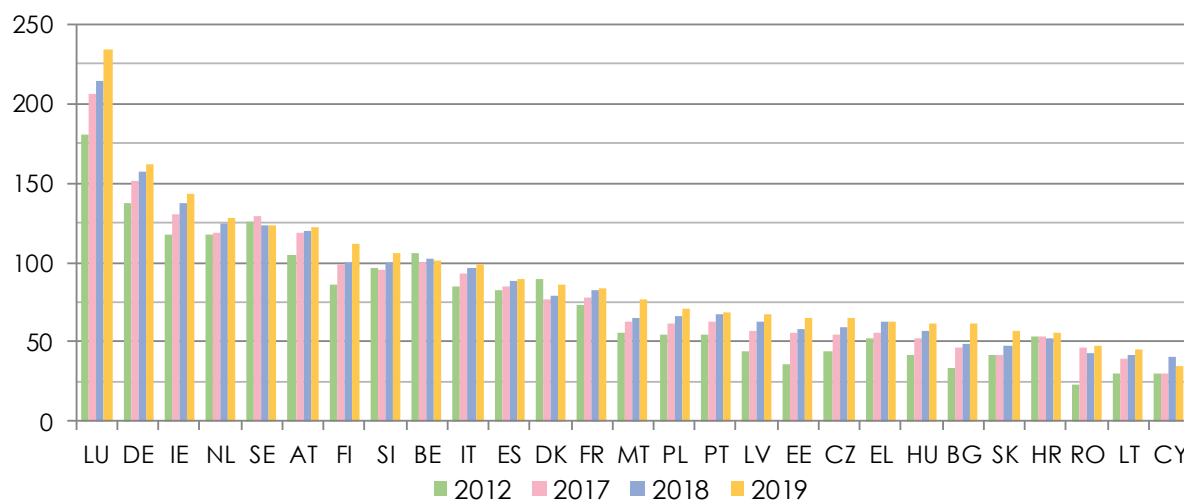
– Finanšu resursi –

Turpmākajos attēlos ir norādīti faktiskie valdības izdevumi par tiesu sistēmas darbības nodrošināšanu (izņemot cietumus), izteikti gan uz vienu iedzīvotāju (29. attēls), gan procentos no iekšzemes kopprodukta (IKP) (30. attēls), un, visbeidzot, ar tiesām saistīto izdevumu galvenās kategorijas (31. attēls) (⁶²).

⁶¹ Dati par 2020. gadu vākti sadarbībā ar valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu un Eiropas Tiesiskās apmācības tīklu.

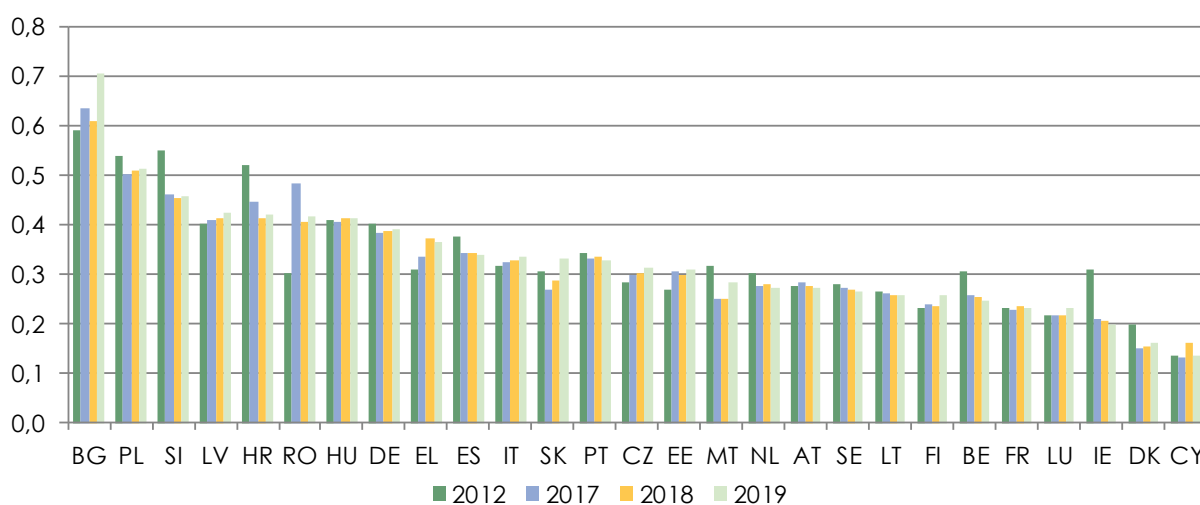
⁶² Vispārējās valdības kopējie (faktiskie) izdevumi par administratīvo tiesu, civiltiesu, krimināltiesu un tiesu sistēmas pārvaldi, darbību vai atbalstīšanu, tostarp tiesu noteikto naudas sodu piedziņu un mierizlīgumu izpildi, probācijas sistēmu darbību un juridisko palīdzību — juridisko pārstāvību un konsultācijām, ko

29. attēls. Vispārējās valdības kopējie izdevumi tiesām uz vienu iedzīvotāju (EUR), 2012. un 2017.–2019. gads (*) (avots: Eurostat).

(*) Dalībvalstis sarindotas atbilstīgi izdevumu apjomam 2019. gadā (no vislielākajiem līdz vismazākajiem). Šādi dati ir provizoriski: **Spānija** (2019. gads), **Francija** (2018. un 2019. gads), **Portugāle** (2019. gads) un **Slovākija** (visi gadi). Dati iegūti 2021. gada 8. aprīlī.

30. attēls. Vispārējās valdības kopējie izdevumi tiesām, izsakot tos procentos no IKP, 2012. un 2017.–2019. gads (*) (avots: Eurostat).

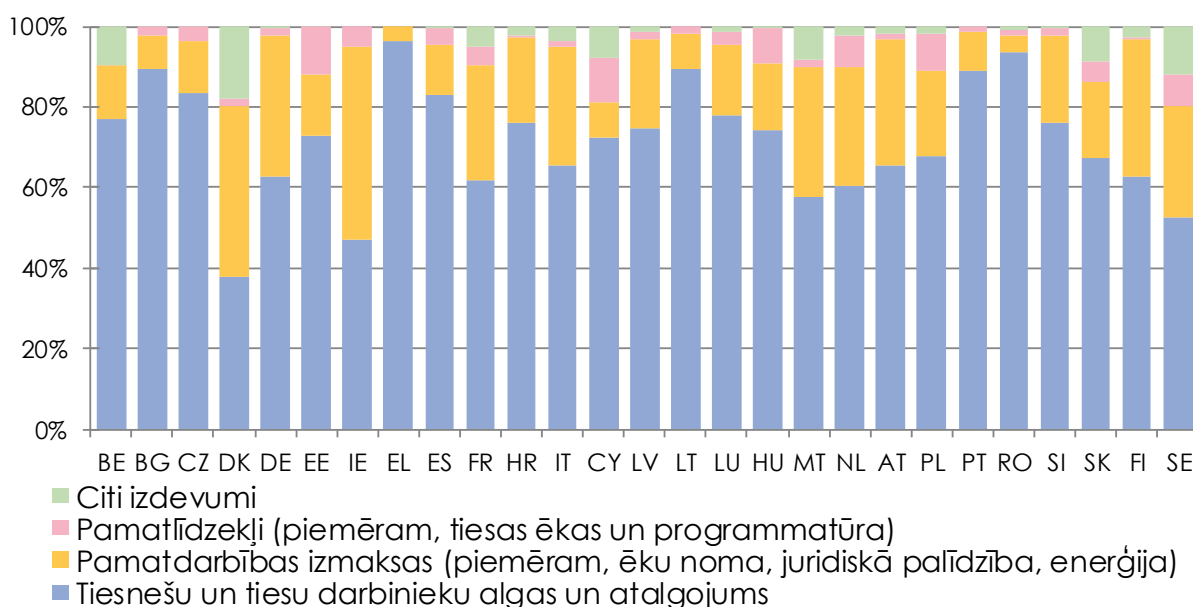
(*) Dalībvalstis sarindotas atbilstīgi izdevumu apjomam 2019. gadā (no vislielākajiem līdz vismazākajiem). Šādi dati ir provizoriski: **Spānija** (2019. gads), **Francija** (2018. un 2019. gads), **Portugāle** (2019. gads) un **Slovākija** (visi gadi). Dati iegūti 2021. gada 8. aprīlī.

valsts vai citu pušu vārdā valsts sniedz naudas vai pakalpojumu veidā; izņemot cietumu pārvaldi (nacionālo kontu dati, valdības funkciju klasifikācija (COFOG), grupa 03.3), Eurostat tabula gov_10a_exp, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

31. attēlā ir norādītas galvenās ekonomiskās kategorijas, kas veido valdības izdevumus par tiesām:

- 1) tiesnešu un tiesu darbinieku darba algas, tostarp sociālās iemaksas (“darbinieku atalgojums”⁽⁶³⁾);
- 2) pamatdarbības izmaksas par precēm un pakalpojumiem, ko izmantojušas tiesas, piemēram, ēku noma, plašpatēriņa kancelejas preces, enerģija un juridiskā palīdzība (“starppatēriņš”⁽⁶⁴⁾);
- 3) ieguldījumi pamatlīdzekļos, piemēram, tiesas ēkās un programmatūrā (“bruto pamatkapitāla veidošana”⁽⁶⁵⁾); un
- 4) citi izdevumi.

31. attēls. Vispārējās valdības kopējie izdevumi katras kategorijas tiesām (*) (2019. gadā, procentos no kopējiem izdevumiem) (avots: Eurostat).

(*) Šādi dati ir provizoriski: **Spānija** (2019. gads), **Francija** (2018. un 2019. gads), **Portugāle** (2019. gads) un **Slovākija** (visi gadi). Dati iegūti 2021. gada 8. aprīlī.

⁶³ Darbinieku atalgojumu veido darba alga, ko izmaksā naudā vai natūrā (D.11), un darbinieku faktiskās un nosacītās sociālās iemaksas (D.121 un D.122). Skatīt: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Compensation_of_employees

⁶⁴ “Starppatēriņš” ir nacionālo kontu jēdziens, ar ko izsaka to preču un pakalpojumu vērtību, kuri patērēti kā izejmateriāls ražošanas procesā. Tas neietver [pamatlīdzekļus](#), kuru patēriņu reģistrē kā [pamatkapitālu](#). Preces un pakalpojumus var vai nu pārveidot, vai izlietot ražošanas procesā.

Sk. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Intermediate_consumption

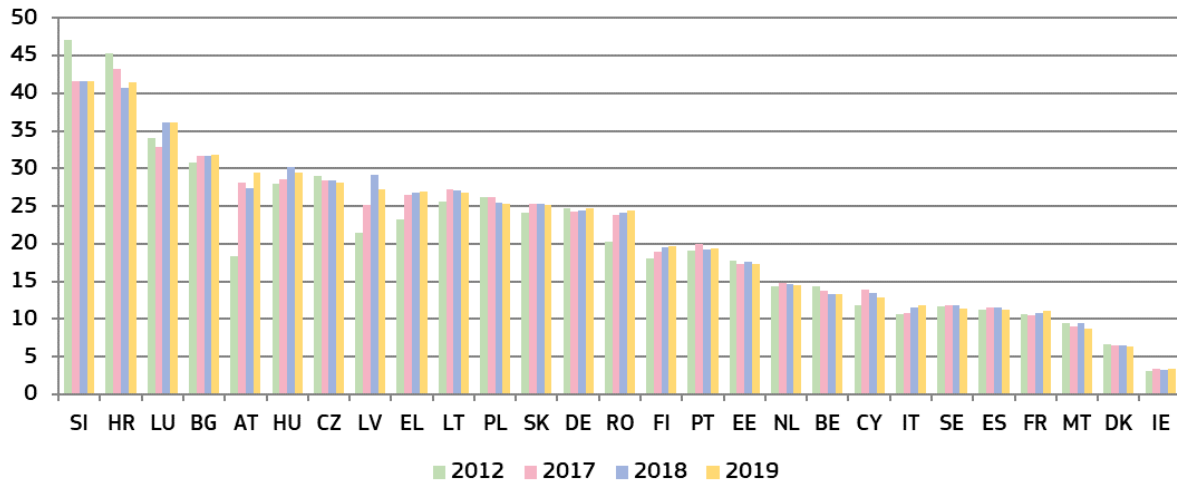
⁶⁵ Bruto pamatkapitāla veidošana (saīsināti “*GFCF*”) sastāv no rezidentražotāju ieguldījumiem (atskaitot atsavinājumus) [pamatlīdzekļos](#) noteiktā periodā. Tā ietver arī konkrētus pieskaitījumus neražoto aktīvu vērtībai, ko gūst ražotāji vai institucionālās vienības. “Pamatlīdzekļi” ir visi materiāli vai nemateriāli aktīvi, kuri rodas kā ražošanas procesu produkcija un kurus izmanto atkārtoti vai nepārtraukti ilgāk nekā gadu.

Sk. [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Gross_fixed_capital_formation_\(GFCF\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Gross_fixed_capital_formation_(GFCF))

– Cilvēkresursi –

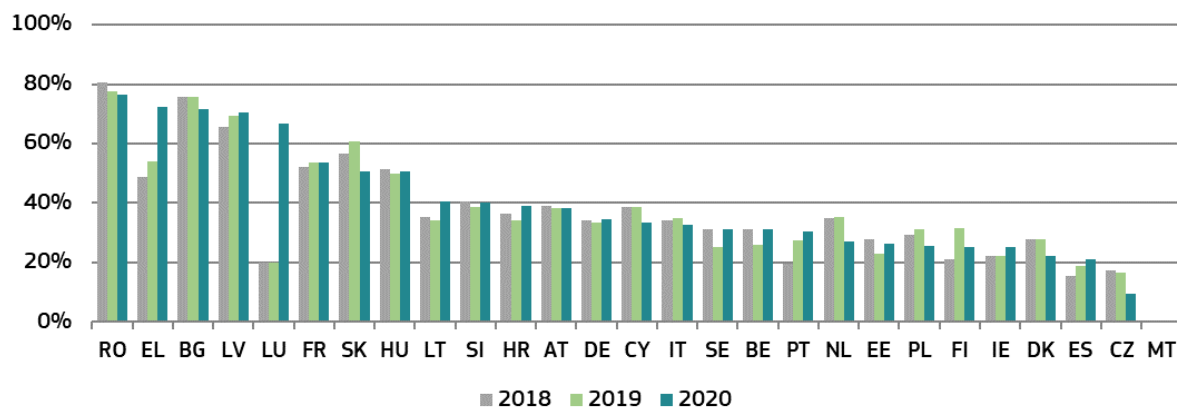
Atbilstoši cilvēkresursi ir būtiski tiesu sistēmas kvalitātei. Daudzveidība tiesnešu aprindās, tai skaitā dzimumu līdzsvars, nodrošina papildu zināšanas, prasmes un pieredzi, kā arī atspoguļo reālo situāciju sabiedrībā.

32. attēls. Tiesnešu skaits, 2012.–2019. gads (*) (uz 100 000 iedzīvotāju) (avots: CEPEJ pētījums)

(*) Atbilstoši CEPEJ metodikai šajā kategorijā ietilpst tiesneši, kuri strādā pilnu slodzi. Tā neaptver tiesas sekretārus (Rechtspfleger), kuri ir dažās dalībvalstīs. **Austrija:** dati par administratīvajām tiesām ir ieviesti datu kopumā kopš 2016. gada. **Grieķija:** kopš 2016. gada dati par profesionālo tiesnešu skaitu ietver visu rangu krimināltiesnešus un politiskos tiesnešus, kā arī administratīvos tiesnešus. **Itālija:** nav ņemtas vērā reģionālās revīzijas komisijas, vietējās nodokļu komisijas un kara tiesas. Administratīvās tiesas tiek ņemtas vērā kopš 2018. gada.

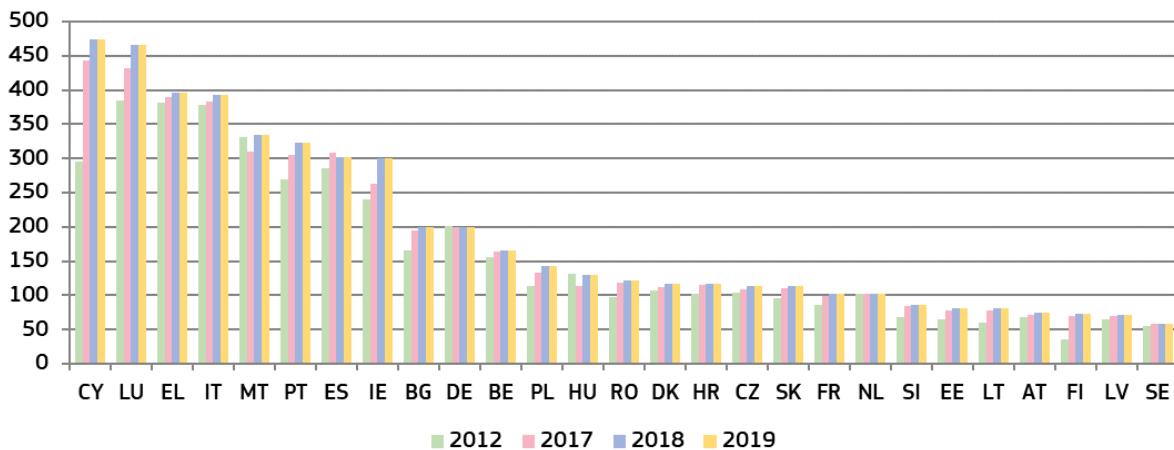
33. attēls. Profesionālu tiesnešu sieviešu īpatsvars augstākajās tiesās 2018.–2020. gadā (*) (avots: Eiropas Komisija ⁽⁶⁶⁾)

(*) Dati ir sakārtoti pēc 2020. gada vērtībām no vislielākajiem līdz vismazākajiem.

⁶⁶ Eiropas Dzimumu līdztiesības institūts, dzimumu statistikas datubāze: https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/wmidm_jud_natcrt_wmid_natcrt_supcrt/datatable

34. attēls. Advokātu skaits, 2012.–2019. gads (*) (uz 100 000 iedzīvotāju) (avots: CEPEJ pētījums)

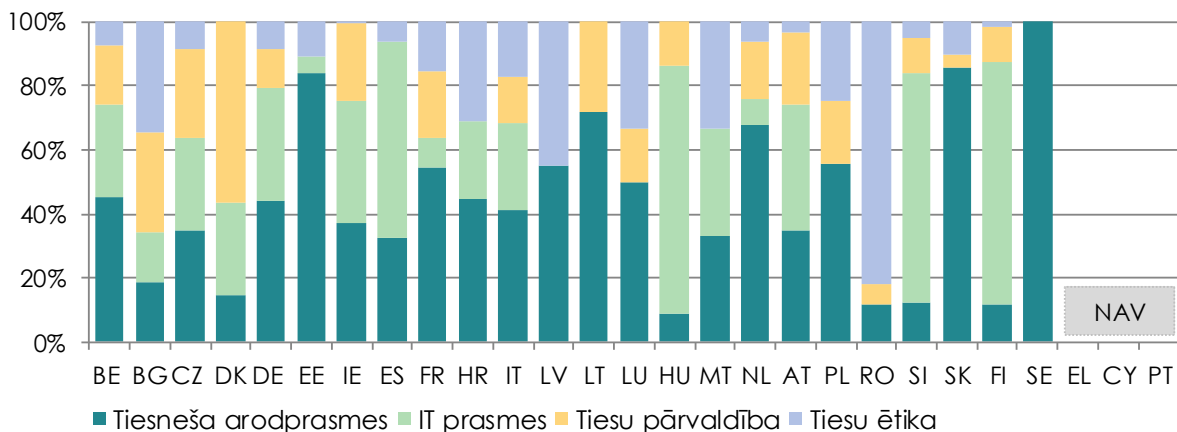

(*) Atbilstoši CEPEJ metodikai advokāts ir kvalificēta un pilnvarota persona, kurai saskaņā ar valsts tiesību aktiem ir tiesības vērsties tiesā un darboties savu klientu interesēs, nodarboties ar jurista praksi, piedalīties tiesas sēdēs vai sniegt juridiskus padomus un pārstāvēt savus klientus juridiskos jautājumos (Eiropas Padomes Ministru komitejas Ieteikums Nr. Rec (2000)21 par tiesībām brīvi strādāt advokāta profesijā). **Vācija:** Vācijā netiek nošķirtas dažādas juristu grupas, piemēram, juriskonsulti un advokāti. **Somija:** kopš 2015. gada norādītais advokātu skaits ietver gan privātajā, gan valsts sektorā strādājošo advokātu skaitu.

– Apmācība –

Tiesnešu apmācība ir svarīga tiesas nolēmumu, kā arī iedzīvotājiem sniegto tiesu pakalpojumu kvalitātei. Turpmāk sniegtie dati aptver tiesnešu apmācību plašā jomu klāstā, tostarp saziņā ar pusēm un presi un tiesnešu prasmju jomā.

35. attēls. Pastāvīgās tiesnešu mācību aktivitātes procentos dažādos prasmju veidos, 2019. gads (*) (procentos no kopējā to tiesnešu skaita, kuri piedalās šāda veida mācībās) (avots: Eiropas Komisija⁶⁷)

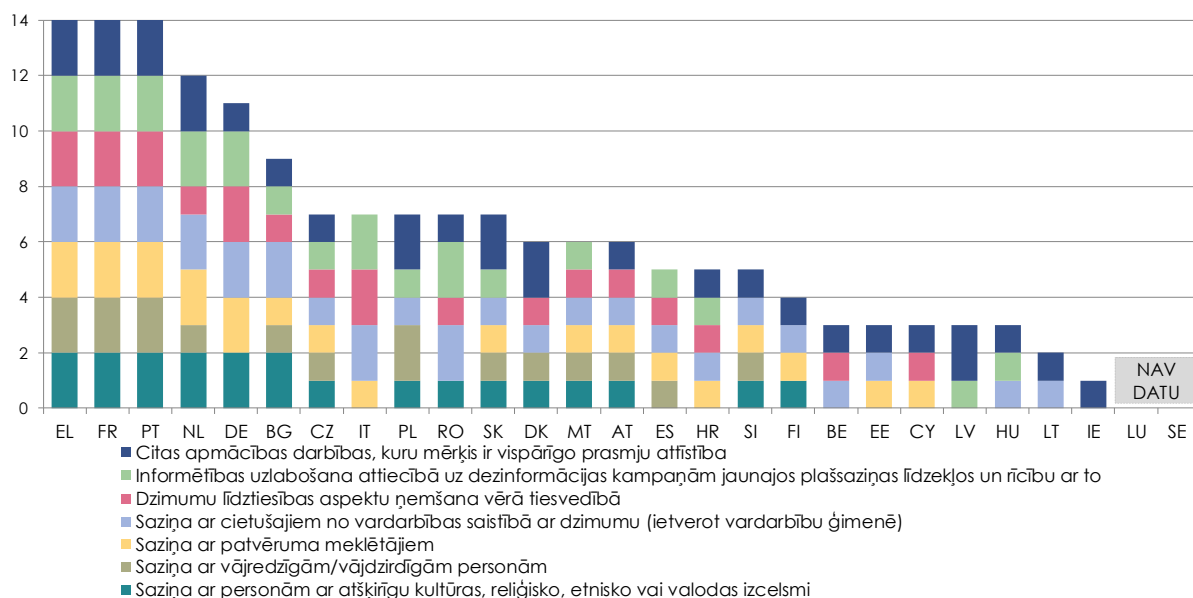

(*) 35. attēlā redzams to tiesnešu sadalījums, kuri piedalās pastāvīgās mācību aktivitātēs (t. i., tādās, kas norisinās pēc tiesnešu sākotnējās apmācības pirms kļūšanas par tiesnesi) katrā no četrām apzinātajām jomām, izsakot procentos no kopējā to tiesnešu skaita, kuri piedalās šāda veida mācībās. Nav ņemta vērā juridiskā

⁶⁷ Dati par 2019. gadu vākti sadarbībā ar Eiropas Tiesiskās apmācības tīklu un CEPEJ. “Tiesneša aroda prasmes” ietver tādas aktivitātes kā tiesas sēžu vadīšana, nolēmumu formulēšana vai retorika.

apmācība. Tiesnešu apmācības iestādes **Grieķijā, Maltā un Portugālē** nenodrošināja īpašas mācības par izvēlētajām prasmēm. **Dānija:** ieskaitot tiesu darbiniekus. **Austrija:** ieskaitot prokurorus.

36. attēls. Saziņas apmācības pieejamība tiesnešiem, 2020. gads (*) (avots: Eiropas Komisija ⁽⁶⁸⁾)

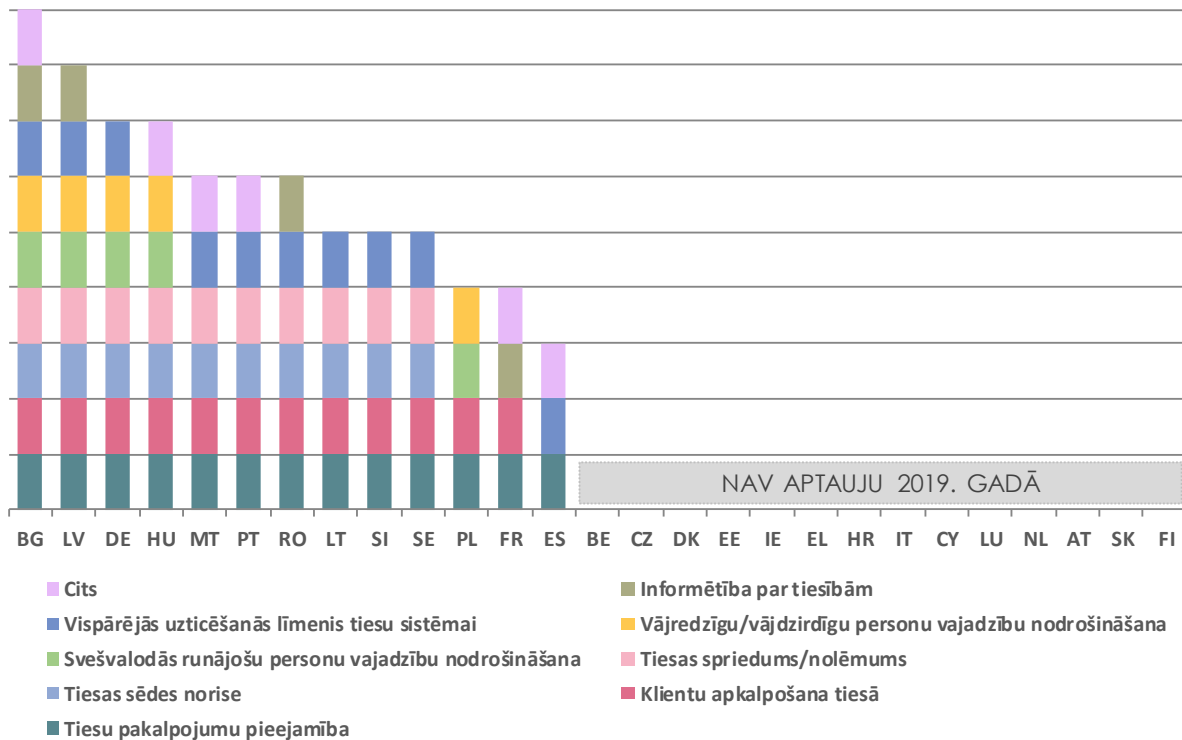
(*) Maksimālais iespējamais rezultāts: 14 punkti. Dalībvalstīm piešķirts 1 punkts, ja tās nodrošina sākotnējo apmācību, un 1 punkts, ja tās nodrošina pastāvīgo apmācību (maksimālais iespējamais rezultāts ir 2 punkti par katru apmācības veidu). Salīdzinājumā ar rezultātu apkopojuma tiesiskuma jomā iepriekšējiem izdevumiem ir mainījies datu avots, ietekmējot datu salīdzināmību. **Dānija:** Covid-19 pandēmija būtiski negatīvi ietekmēja nepārtrauktu kursu un semināru piedāvājumu 2020. gadā. **Ungārija:** Covid-19 pandēmijas dēļ bija jāatceļ daži mācību kursi.

3.2.3. Novērtēšanas rīki

Regulāra novērtēšana var uzlabot tiesu sistēmas reaģētspēju uz esošajām un nākotnes problēmām, tādējādi palīdzot tiesu sistēmai veicināt tās kvalitāti. Aptaujas (37. attēls) ir būtiskas tiesu sistēmas darbības izvērtējumam no praktizējošo juristu un tiesu pakalpojumu lietotāju viedokļa. Svarīgs nosacījums tiesu sistēmu kvalitātes uzlabošanai ir atbilstīga turpmākā rīcība pēc aptauju konstatējumiem (38. attēls).

⁶⁸ Dati par 2020. gadu vākti sadarbībā ar Eiropas Tiesiskās apmācības tīklu.

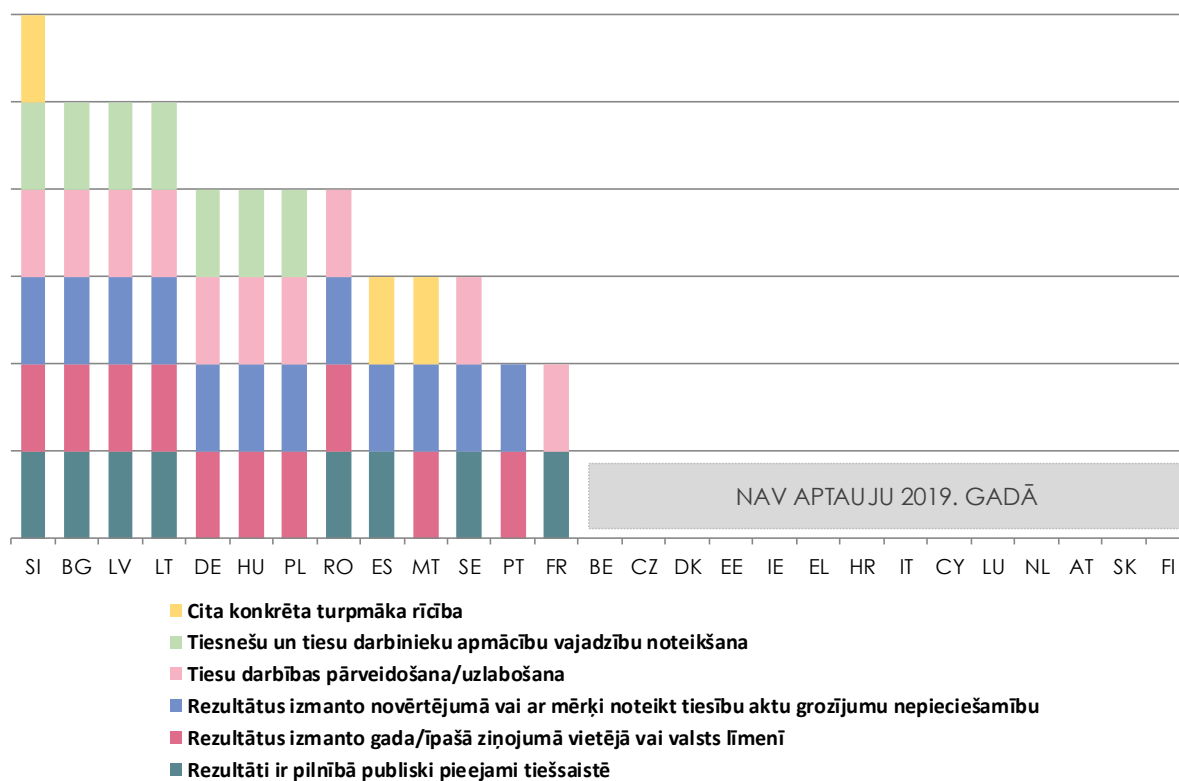
37. attēls. Tiesu pakalpojumu lietotāju vai praktizējošu juristu aptauju temati, 2019. gads (*) (avots: Eiropas Komisija ⁽⁶⁹⁾)

(*) *Dalībvalstīm tika piešķirts 1 punkts par katru norādīto aptaujas tematu neatkarīgi no tā, vai aptauja veikta valsts, reģionālā vai tiesas līmenī. "Citi temati" ietver šādus: juristu aptaujas par konkrētu tiesu darbību (Spānija); tiesvedības pušu aptaujas par konkrētu tiesu darbību (Latvija); tiesnešu un tiesnešu palīgu aptauja par dažādām tēmām, tostarp fizisko pieejamību un bērniem paredzēto aprīkojumu un telpām, cieņpilnu attieksmi pret pusēm un notiesāšanas politikas nepieciešamību (Malta). Vācijā tika veiktas vairākas atšķirīgas aptaujas federālo zemju līmenī.*

⁶⁹ Dati par 2019. gadu vākti sadarbībā ar valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu.

38. attēls. Turpmākā rīcība pēc tiesu pakalpojumu lietotāju vai praktizējošu juristu aptaujām, 2019. gads (*) (avots: Eiropas Komisija ⁽⁷⁰⁾)

(*) Dalībvalstīm piešķirts 1 punkts par katru turpmākās rīcības veidu.

⁷⁰ Dati par 2019. gadu vākti sadarbībā ar valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu.

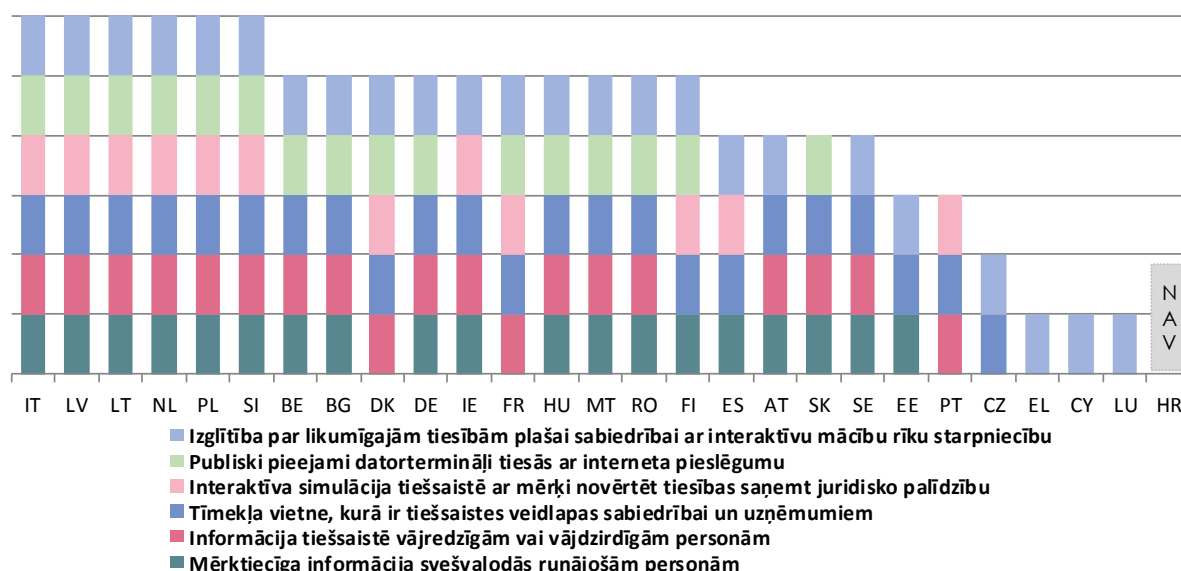
3.2.4. Digitalizācija

Informācijas un komunikāciju tehnoloģiju (IKT) izmantošana var stiprināt dalībvalstu tiesu sistēmas un padarīt tās pieejamākas, efektīvākas, noturīgākas un gatavākas pašreizējo un turpmāko problēmu risināšanai. Covid-19 pandēmija arī nelabvēlīgi skāra valstu tiesu sistēmas un uzsvēra vairākas problēmas, kas ietekmē tiesu darbību.

Eiropas Savienības rezultātu apkopojuma tiesiskuma jomā iepriekšējos izdevumos bija sniegti salīdzinoši dati par dažiem IKT aspektiem tiesu sistēmās. Kā norādīts Komisijas 2020. gada 2. decembra paziņojumā par tiesu sistēmu digitalizāciju Eiropas Savienībā ⁽⁷¹⁾, rezultātu apkopojums ir būtiski paplašināts ar papildu datiem par digitalizāciju dalībvalstīs. Tam būtu jāļauj padziļināti uzraudzīt progresu jomas un neatrisinātās problēmas.

Lai tiesu sistēma būtu iedzīvotājiem ērta, ir jānodrošina, ka informācija par valstu tiesu sistēmām ir ne tikai viegli pieejama, bet arī ir pielāgota konkrētām sabiedrības grupām, kurām citādi būtu grūtības piekļūt informācijai. 39. attēlā ir norādīta tiešsaistes informācijas pieejamība par konkrētiem valstu tiesu sistēmu aspektiem un pieejamība konkrētām sabiedrības grupām.

39. attēls. Ar tiesu sistēmu saistītas informācijas pieejamība plašai sabiedrībai, 2020. gads (*) (avots: Eiropas Komisija ⁽⁷²⁾)

(*) **Vācija:** katra federālā zeme atsevišķi, kā arī federālajā līmenī lemj, kādu informāciju sniegt tiešsaistē.

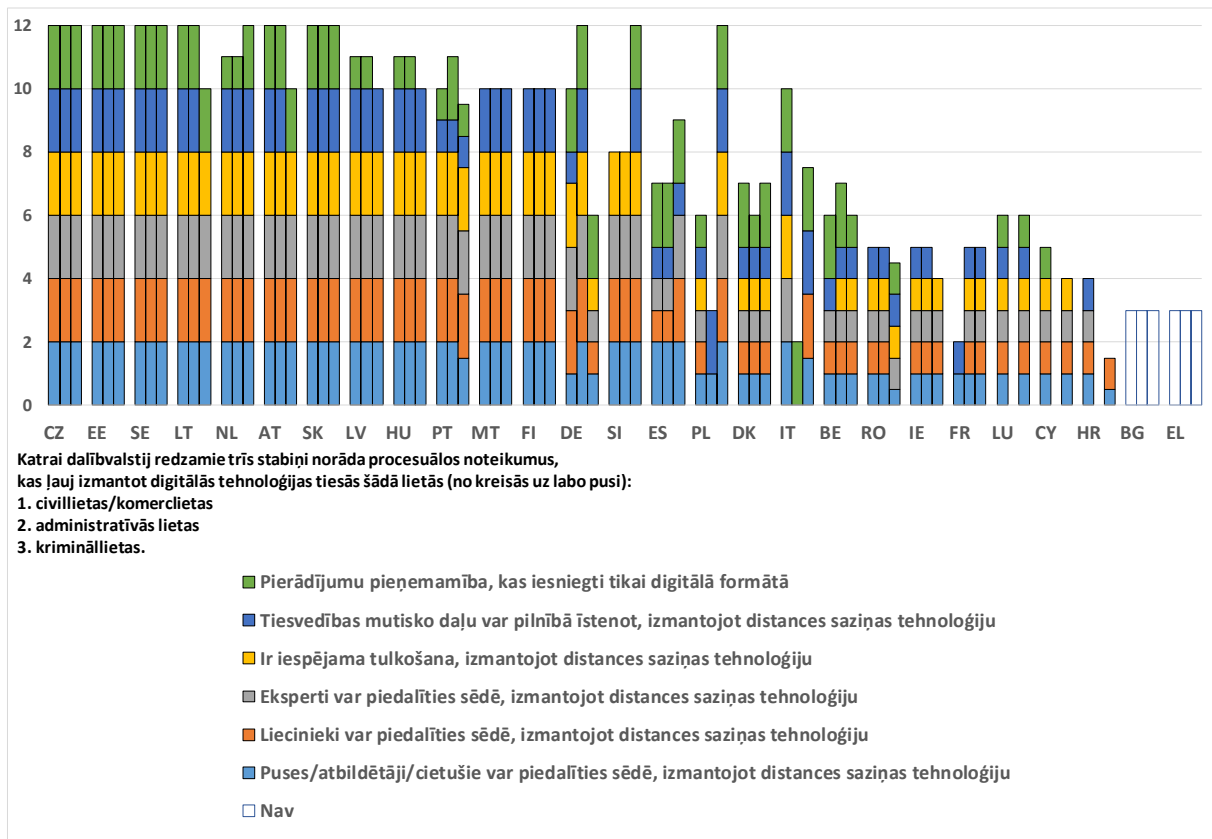
⁷¹ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Tieslietu sistēmu digitalizācija Eiropas Savienībā: Iespēju rīkkopa” COM(2020) 710 un pievienotais dokuments SWD(2020) 540.

⁷² Dati par 2020. gadu vākti sadarbībā ar valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu.

– Digitālo tehnoloģiju izmantošanai piemēroti noteikumi –

Lai izmantotu digitālos risinājumus civillietās/komerclietās, administratīvajās lietās un krimināllietās, bieži vien ir nepieciešams attiecīgs regulējums valsts procesuālajos noteikumos. 40. attēlā ir norādīta iespēja dažādiem dalībniekiem piedalīties, izmantojot distanču saziņas tehnoloģiju (piemēram, videokonferences), un atainots pašreizējais stāvoklis saistībā ar digitālo pierādījumu pieņemamību.

40. attēls. Procesuālie noteikumi, kuri ļauj izmantot digitālās tehnoloģijas tiesās civillietās/komerclietās, administratīvajās un krimināllietās (*)

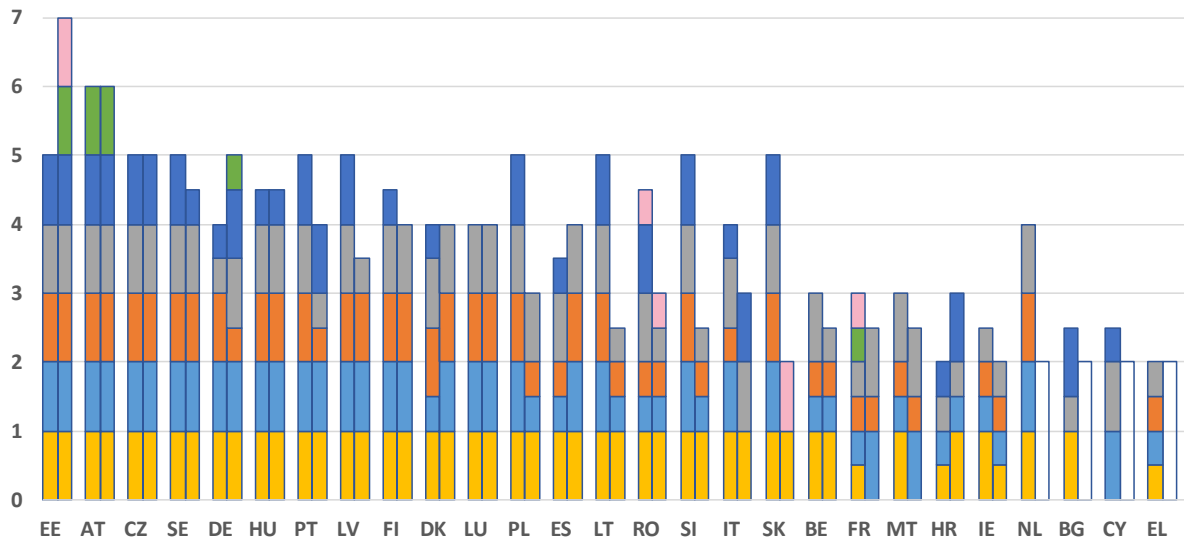
(*) Katrai dalībvalstij pirmais stabiņš norāda procesuālos noteikumus civillietām/komerclietām, otrais stabiņš — administratīvajām lietām un trešais stabiņš — krimināllietām. Maksimālais iespējamais rezultāts: 12 punkti. Par katru kritēriju tika piešķirti divi punkti, ja konkrētā iespēja pastāv attiecīgi visās civillietās/komerclietās, administratīvajās un krimināllietās (krimināllietu gadījumā pušu uzklaušanās iespēja tika sadalīta gan attiecībā uz atbildētāju, gan cietušo). Punktu skaits tiek dalīts ar divi, ja attiecīgā iespēja nepastāv visās lietās. Dalībvalstīm, kas nenošķir civillietas/komerclietas un administratīvās lietas, par abām jomām ir piešķirts vienāds punktu skaits. **Luksemburga, Kipra, un Horvātija:** administratīvajām lietām netiek nodrošināta neviena iespēja.

– Digitālo rīku izmantošana –

Papildus tam, ka procesuālie noteikumi ir piemēroti digitālo tehnoloģiju izmantošanai, tiesām un prokuratūrām jābūt atbilstošajiem rīkiem un infrastruktūrai, kas ļauj īstenot distances saziņu un drošu attālināto piekļuvi darbavietai (41. attēls). Piemērota infrastruktūra un iekārtas ir nepieciešamas arī drošiem elektroniskajiem sakariem starp tiesām/prokuratūrām un praktizējošiem juristiem un iestādēm (42. un 43. attēls).

IKT, tostarp novatoriskām tehnoloģijām, ir svarīga loma, lai atbalstītu tiesu iestāžu darbu, tādējādi ievērojami uzlabojot tiesu sistēmu kvalitāti. Dažādu digitālo rīku pieejamība tiesnešiem, prokuroriem un tiesu iestāžu darbiniekiem var uzlabot darba procesu, nodrošināt taisnīgu darba slodzes sadali un ļaut ievērojami samazināt izskatīšanai nepieciešamo laiku.

41. attēls. Tiesu un prokuratūru izmantotās digitālās tehnoloģijas

Katrai dalībvalstij redzami divi stabiņi norāda digitālo tehnoloģiju izmantošanu šādās iestādēs (no kreisās uz labo pusi):

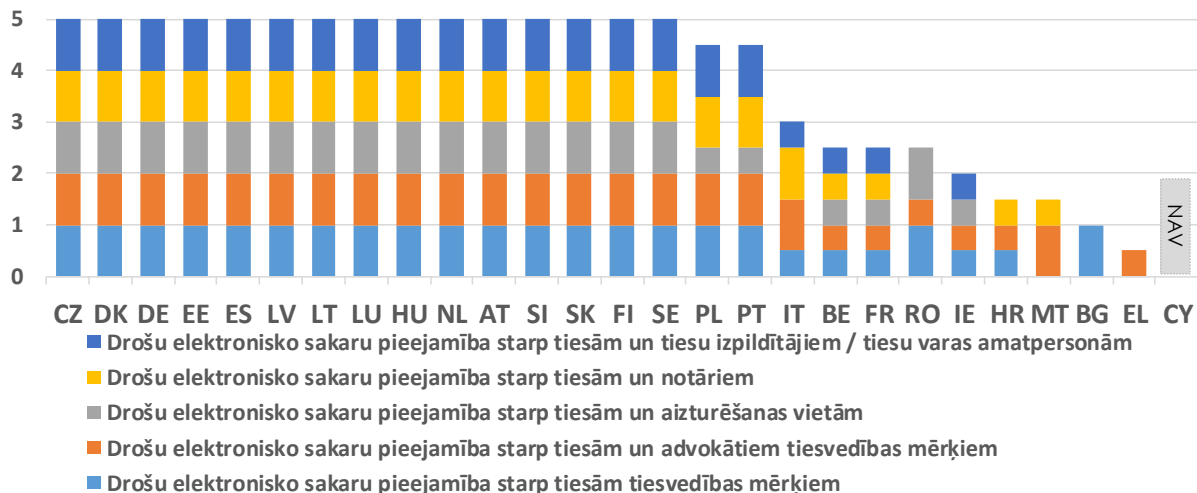
- 1. tiesās**
- 2. prokuratūrā**

- Sadalītās virsgrāmatas tehnoloģiju (blokkēdes) izmantošana
- Tādu lietotņu izmantošana pamatdarbību veikšanai, kurās izmantots mākslīgais intelekts
- Elektroniskā lietu piešķiršana ar automātisku sadali, balstoties uz objektīviem kritērijiem
- Distances saziņas tehnoloģiju, jo īpaši videokonferenču, izmantošana
- Darbiniekiem ir drošas attālinātas strādāšanas iespēja
- Tiesnešiem/prokuroriem ir drošas attālinātas strādāšanas iespēja
- Elektroniskās lietu pārvaldības sistēmas izmantošana
- Nav

(*) Maksimālais iespējamais rezultāts: 7 punkti. Par katru kritēriju tika piešķirts 1 punkts, ja attiecīgi tiesas un prokuratūras izmanto konkrēto tehnoloģiju, un tika piešķirti 0,5 punkti, ja tie ne vienmēr izmanto attiecīgo tehnoloģiju.

Droši elektroniskie sakari var veicināt tiesu sistēmu kvalitātes uzlabošanu. Iespēja tiesām elektroniski sazināties savā starpā, kā arī ar praktizējošiem juristiem un citām iestādēm, var uzlabot procesus un mazināt saziņas papīra formā un fiziskas klātbūtnes nepieciešamību, kas samazinātu pirmstiesas darbību un tiesvedības ilgumu.

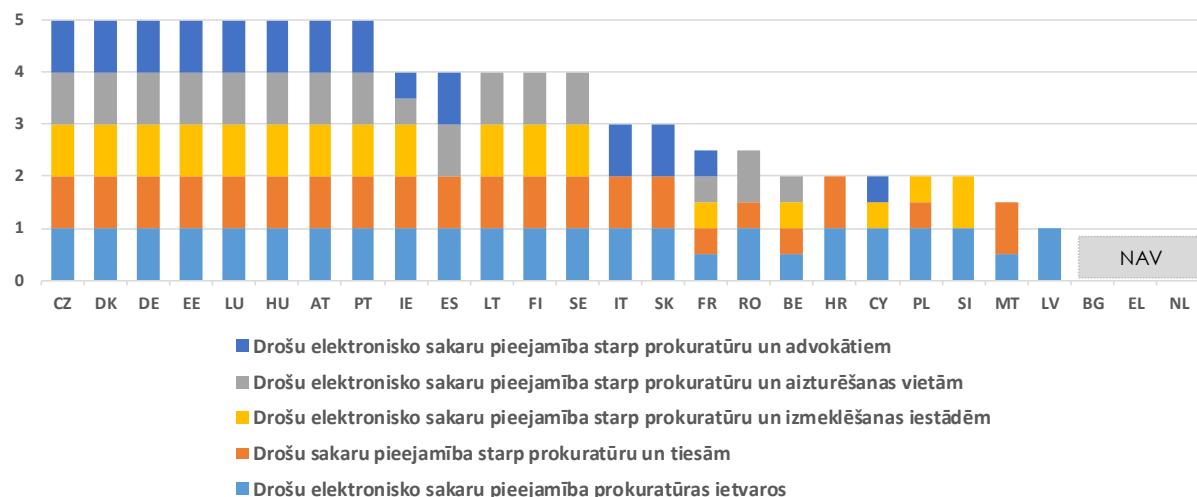
42. attēls. Tiesas: elektroniskās saziņas rīki (*)

(*) Maksimālais iespējamais rezultāts: 5 punkti. Par katru kritēriju tika piešķirts viens punkts, ja tiesām ir pieejami droši elektroniskie sakari. Ja šāda iespēja nepastāv visās lietās, tika piešķirti 0,5 punkti.

Prokuratūras ir ļoti svarīgas krimināltiesību sistēmas darbībai. Tie arī var lietderīgi izmantot piekļuvi drošam elektroniskajam saziņas kanālam, kas varētu atvieglot to darbu un uzlabot tiesvedības kvalitāti. Drošas elektroniskās saziņas iespēja starp prokuratūru un izmeklēšanas iestādēm, advokātiem un tiesām palīdzētu lietderīgāk un efektīvāk sagatavoties tiesvedībai tiesā.

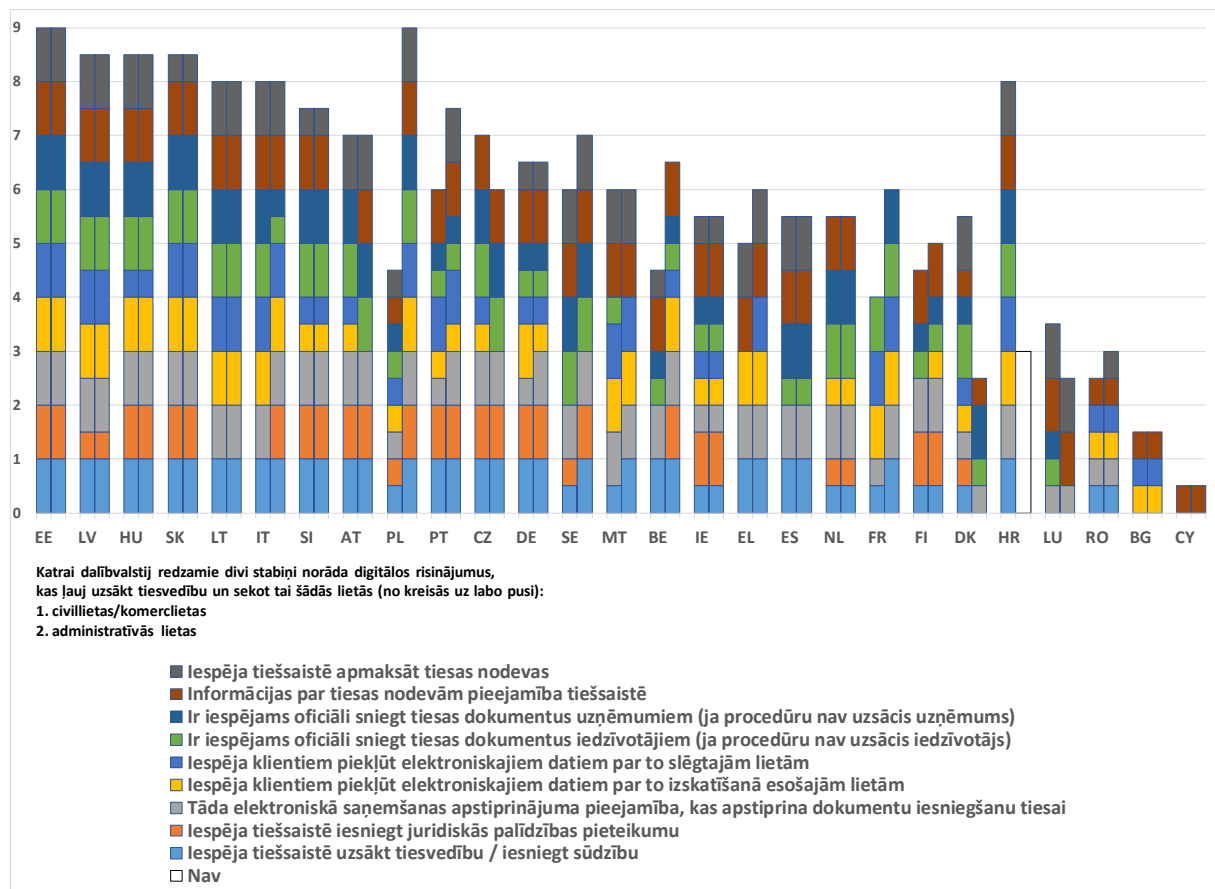
43. attēls. Prokuratūra: elektroniskās saziņas rīki (*)

(*) Maksimālais iespējamais rezultāts: 5 punkti. Par katru kritēriju tika piešķirts viens punkts, ja prokuratūrām ir pieejami droši elektroniskie sakari. Ja šāda iespēja nepastāv visās lietās, tika piešķirti 0,5 punkti. Elektroniskās saziņas rīki prokuratūras gadījumā ietver saziņu ar advokātiem, ko nodarbina prokuratūra.

Iespēja konkrētus tiesvedības posmus izpildīt, izmantojot elektroniskus līdzekļus, ir tiesu sistēmas kvalitātes būtiska daļa. Prasību iesniegšana elektroniski, iespēja uzraudzīt un virzīt procesu tiešsaistē vai ietekmēt elektronisku dokumentu izsniegšanu var ievērojami veicināt tiesu iestāžu pieejamību iedzīvotājiem un uzņēmumiem (vai to likumīgajiem pārstāvjiem) un samazināt kavējumus un izmaksas. Šādu digitālo publisko pakalpojumu esība palīdzētu tiesas padarīt pieejamākas iedzīvotājiem un uzņēmumiem un līdz ar to palielināt uzticēšanos tiesu sistēmai.

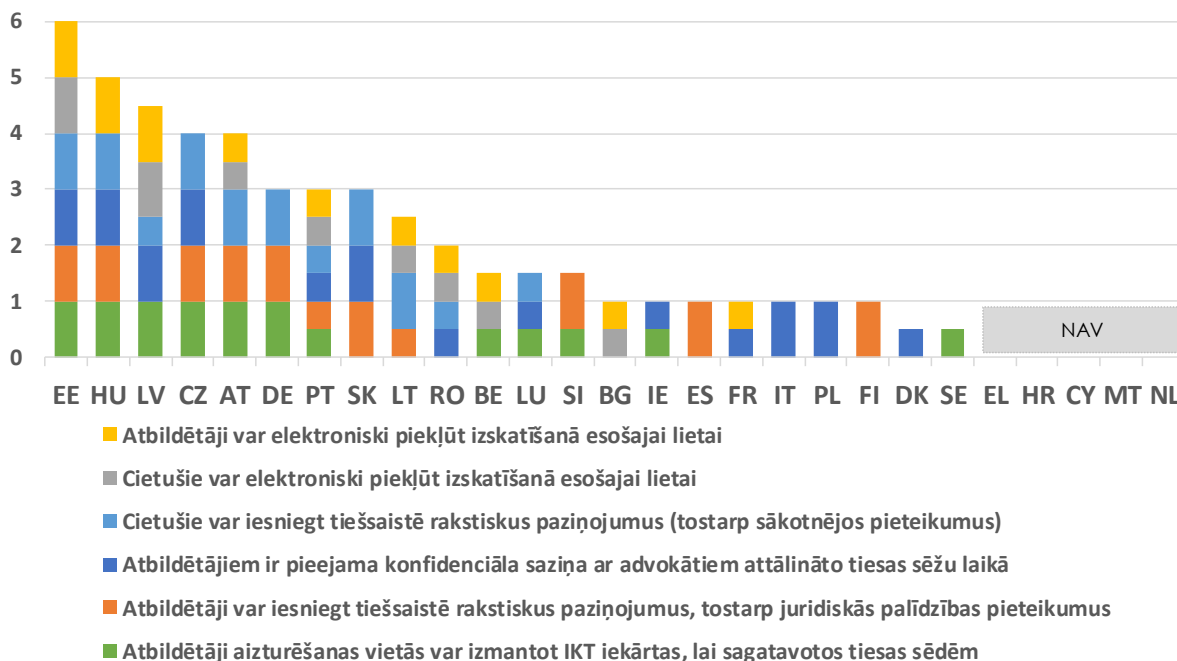
44. attēls. Digitālie risinājumi tiesvedības uzsākšanai un sekošanai tai civillietās/komerclietās un administratīvajās lietās (*)

(*) Maksimālais iespējamais rezultāts: 9 punkti. Par katru kritēriju tika piešķirts viens punkts, ja konkrētā iespēja pastāv attiecīgi visās civillietās/komerclietās, administratīvajās un krimināllietās. Ja šāda iespēja nepastāv visās lietās, tika piešķirti 0,5 punkti. Dalībvalstīm, kas nenošķir civillietas/komerclietas un administratīvās lietas, par abām jomām ir piešķirts vienāds punktu skaits. **Horvātija:** administratīvajām lietām netiek nodrošināta neviena iespēja.

Digitālo rīku izmantošana tiesvedības īstenošanai un sekošanai tai krimināllietās arī var palīdzēt garantēt cietušo un atbildētāju tiesību aizsardzību. Piemēram, digitālie risinājumi var nodrošināt konfidenciālu attālinātu saziņu starp atbildētājiem un to advokātiem, ļaut aizturētajiem atbildētājiem sagatavoties sēdei vai palīdzēt noziegumā cietušajiem izvairīties no sekundārās viktimizācijas.

45. attēls. Digitālie risinājumi tiesvedības īstenošanai un sekošanai tai krimināllietās (*)

(*) Maksimālais iespējamais rezultāts: 6 punkti. Par katru kritēriju tika piešķirts viens punkts, ja konkrētā iespēja pastāv krimināllietās. Ja šāda iespēja nepastāv visās lietās, tika piešķirti 0,5 punkti.

– Spriedumu pieejamība –

Nodrošināta piekļuve spriedumiem tiešsaistē palielina tiesu sistēmu pārredzamību, palīdz iedzīvotājiem un uzņēmumiem saprast to tiesības un var veicināt judikatūras konsekveni. Pasākumi tiesu nolēmumu publicēšanai tiešsaistē ir būtiski, lai varētu izveidot lietošanai ērtas meklēšanas funkcijas (⁷³), kas padara judikatūru pieejamāku praktizējošiem juristiem un sabiedrībai kopumā. Ērta piekļuve judikatūrai un viegla tās atkalizmantošana paver iespējas inovatīvām “juridisko tehnoloģiju” lietojumprogrammām, kas sniedz atbalstu jomas praktiķiem.

Lai tiesu lēmumus varētu publicēt tiešsaistē, ir nepieciešams rast līdzsvaru starp dažādām interesēm, ievērojot tiesiskā un politiskā regulējuma noteiktos ierobežojumus. Tiesu veiktajai personas datu apstrādei pilnā mērā piemērojama Vispārīgā datu aizsardzības regula (⁷⁴). Lemjot par to, kādus datus publiskot, ir jāpanāk taisnīgs līdzsvars starp tiesībām uz personas datu aizsardzību un tiesībām uz tiesu nolēmumu publiskumu un tiesu sistēmas pārredzamību. Tas tā jo īpaši ir gadījumos, kad pastāv svarīgākas sabiedrības intereses, kas attaisno šo datu izpaušanu. Daudzās valstīs tiesību akti vai prakse paredz, ka tiesu nolēmumi pirms to

⁷³ Sk. *Rokasgrāmatu augstāko tiesu administrēšanā*, kas sagatavota projekta “Augstākās tiesas kā tiesību sistēmu efektivitātes garants” ietvaros, 29. lpp.

⁷⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/679 (2016. gada 27. aprīlis) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula) (OV L 119, 4.5.2016., 1. lpp.).

publicēšanas ir sistemātiski vai pēc pieprasījuma jāanonimizē vai jāpseidonimizē⁽⁷⁵⁾. Tiesu iestāžu radītajiem datiem piemēro arī ES tiesību aktus par atvērtajiem datiem un publiskā sektora informācijas atkalizmantošanu⁽⁷⁶⁾.

Tiesu nolēmumu pieejamība mašīnlasāmā formātā⁽⁷⁷⁾ veicina algoritmiem draudzīgas tiesu sistēmas rašanos⁽⁷⁸⁾.

46. attēls. Publicēto spriedumu pieejamība plašai sabiedrībai tiešsaistē, 2020. gads (*)
(*civillietas/komerclietas, administratīvās lietas un krimināllietas, visas instances*) (avots: Eiropas Komisija⁽⁷⁹⁾)

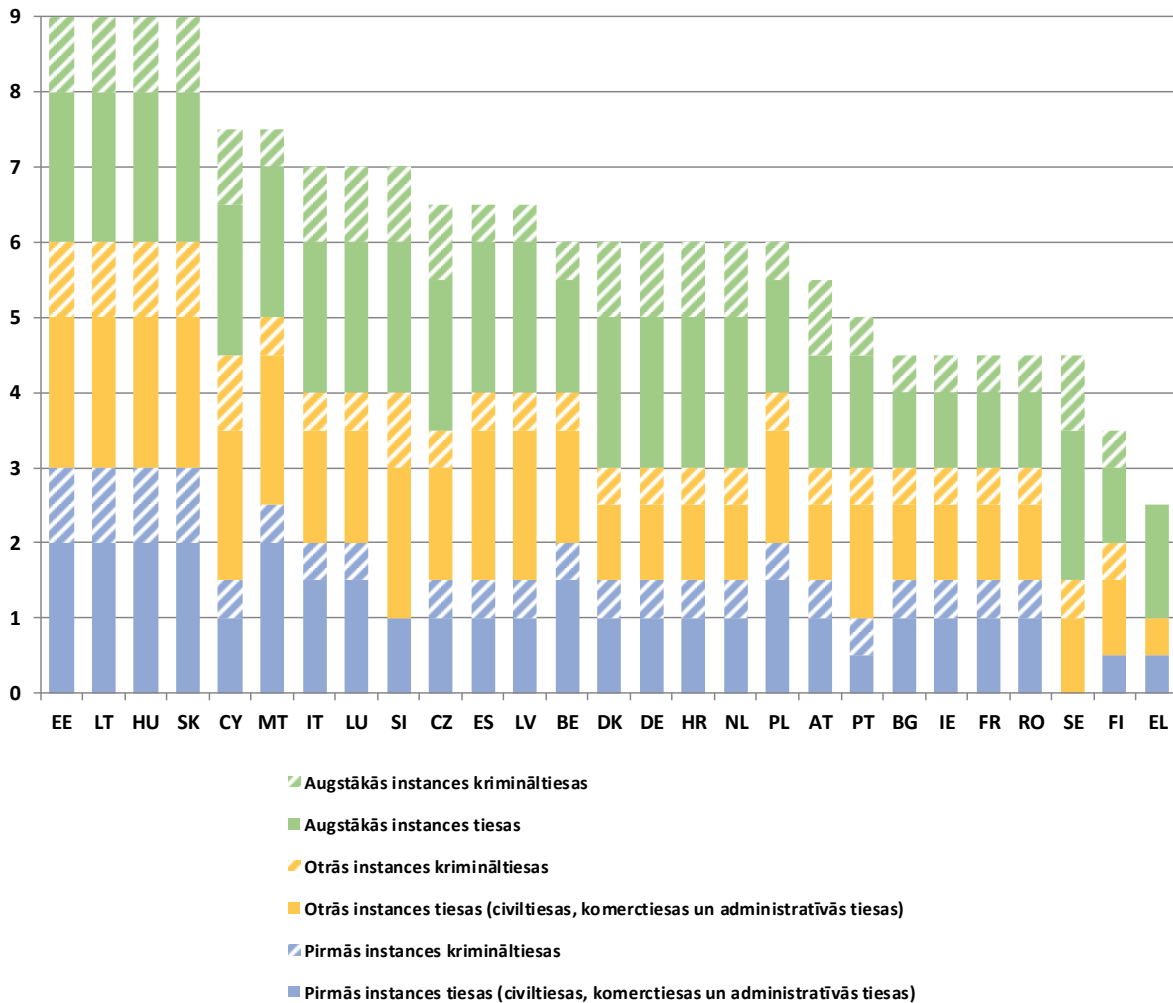
⁷⁵ Anonimizāciju vai pseidonimizāciju efektīvāk var veikt ar algoritma palīdzību. Tomēr ir nepieciešama cilvēka veikta pārraudzība, jo algoritmi nesaprot kontekstu.

⁷⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2003/98/EK (2003. gada 17. novembris) par valsts sektora informācijas atkalizmantošanu (OV L 345, 31.12.2003., 90. lpp.) un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/1024 (2019. gada 20. jūnijs) par atvērtajiem datiem un publiskā sektora informācijas atkalizmantošanu (OV L 172, 26.6.2019., 56. lpp.).

⁷⁷ Atbilstīgi standartiem (piemēram, *Akoma Ntoso*) veidotus spriedumus un ar tiem saistītos metadatus var bez maksas lejupielādēt kā datubāzi vai ar citiem automatizētiem līdzekļiem (piemēram, lietojumprogrammas saskarni).

⁷⁸ Sk. arī Komisijas paziņojumu Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Eiropas Datu stratēģija” (COM(2020) 66 final), Komisijas Balto grāmatu par mākslīgo intelektu. Eiropiska pieeja — izcilība un uzticēšanās (COM(2020) 65 final) un Padomes un Padomē sanākušo dalībvalstu valdību pārstāvju secinājumus par labāko praksi saistībā ar Tiesas lēmumu publicēšanu tiešsaistē (OV C 362, 8.10.2018., 2. lpp.).

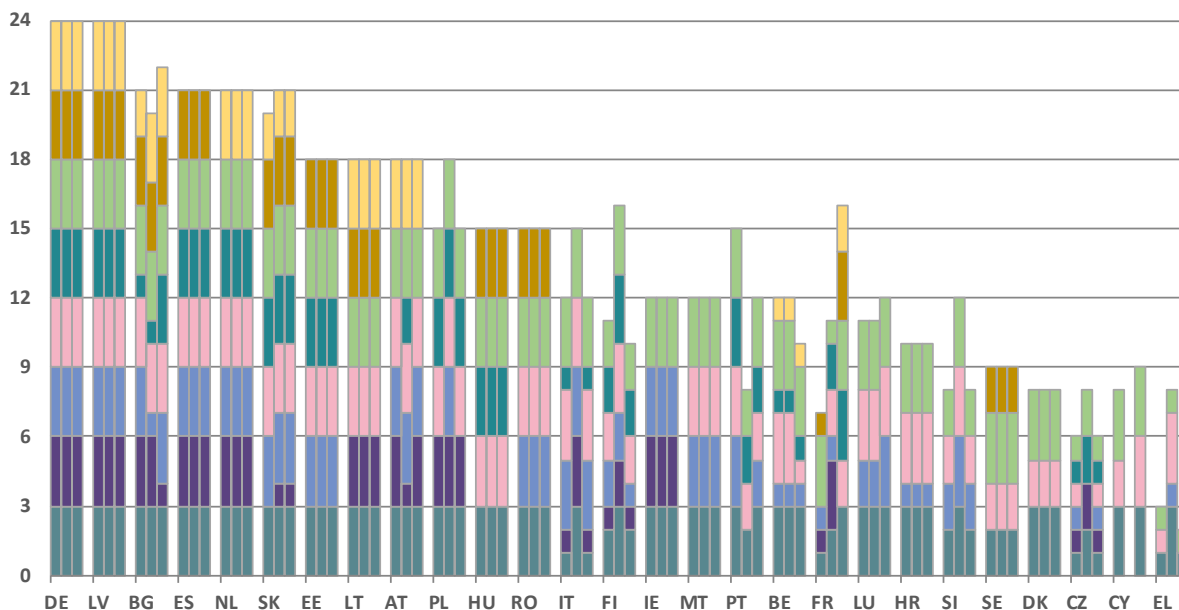
⁷⁹ Dati par 2020. gadu vākti sadarbībā ar valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu.

(*) Maksimālais iespējamais rezultāts: 9 punkti. Civillietām/komerclietām un administratīvajām lietām un krimināllietām attiecīgi piešķirts 1 punkts par katru instanci, ja ir pieejami visi spriedumi, un 0,5 punkti, ja pieejami daži spriedumi. Ja dalībvalstī ir tikai divas tiesu instances, punkti piešķirti par trim tiesu instancēm, atspoguļojot neesošajai instancei atbilstīgo augstāko instanci. Dalībvalstīm, kas nenošķir šīs divas tiesību jomas (civiltiesības/komerctiesības un administratīvās tiesības), par abām jomām ir piešķirts vienāds punktu skaits. **Beļģija:** civillietās un krimināllietās katra tiesa pati lemj par tās spriedumu publicēšanu. **Vācija:** katra federālā zeme lemj par pirmās instances spriedumu pieejamību tiešsaistē. **Īrija:** krimināllietās lietu kopsavilkumus parasti neiekļauj rakstiskā spriedumā. **Austrija:** pirmās un otrās instances tiesneši izlemj, kurus spriedumus publicēt. Augstākās tiesas nolēmumi, ar kuriem apelācijas sūdzība tiek noraidīta, to izvērsti nepamatojot, netiek publicēti. **Nīderlande:** par publicēšanu tiesas lemj saskaņā ar publicētiem kritērijiem. **Portugāle:** civillietās un krimināllietās par publicēšanu lemj tiesā izveidota komisija. **Slovākija:** civillietās un krimināllietās nolēmumi, kas tiek pieņemti tādas tiesvedības ietvaros, kurā lieta tiek izskatīta slēgtās sēdēs, un maksājumu uzdevumi netiek publicēti. **Somija:** tiesas pieņem lēmumu, kuri spriedumi tiek publicēti.

47. attēls. Mašīnlasāmu tiesu nolēmumu nodrošināšanas pasākumi, 2020. gads (*)
(civillietas/komerclietas, administratīvās lietas un krimināllietas, visas instances) (avots: Eiropas Komisija⁽⁸⁰⁾)

⁸⁰ Dati par 2020. gadu vākti sadarbībā ar valstu tiesu sistēmu kontaktpersonu grupu.

Katrai dalībvalstij redzami trīs stabīni norāda ieviestos pasākumus

šādām lietām (no kreisās uz labo pusi):

1. civillietas/komerclietas
2. administratīvās lietas
3. krimināllietas.

- Spriedumus un ar tiem saistītos metadatus var bez maksas lejupielādēt kā datubāzi vai ar citiem automatizētiem līdzekļiem
- Ir pieņemti noteikumi, lai konstatētu, vai tiešaistē publicētos spriedumos tiek izpausti personas dati
- Spriedumiem ir saistītā informācija ("metadati") par norādēm un atsaucēm uz valsts un/vai ES tiesību aktiem vai judikatūru
- Spriedumiem ir saistītā informācija ("metadati") par norādēm un atsaucēm uz valsts un/vai ES tiesību aktiem vai judikatūru
- Spriedumiem ir saistītā informācija ("metadati") par atslēgvārdiem, nolēmuma datumu utt.
- Spriedumiem tiek piešķirts Eiropas judikatūras identifikators (ECLI)
- Spriedumi ir veidoti atbilstīgi standartam, kas nodrošinātu to mašīnlasāmību
- Tīmekļa vietne ir publiski pieejama bez maksas

(*) Maksimālais iespējamais rezultāts: 24 punkti par katru no lietu veidiem. Par katru no trijām instancēm (pirmo, otro, pēdējo) vienu punktu piešķir, ja ir aptverti visi tiesu nolēmumi. Ja konkrētā dalībvalstī ir aptverta tikai daļa tiesu nolēmumu, piešķir tikai puspunktu. Ja dalībvalstī ir tikai divas instances, punkti piešķirti par trīs instancēm, kā neesošo instanci atspoguļojot atbilstīgo augstāko instanci. Dalībvalstīm, kas nenošķir administratīvās lietas un civillietas/komerclietas, par abām tiesību jomām piešķirts vienāds punktu skaits. **Spānija:** Tiesu ģenerālpadomes (CGPJ) datubāzi nav atļauts izmantot komerciāliem nolūkiem vai informācijas masveida lejupielādei. Šīs informācijas atkalizmantošana datubāzu papildināšanai vai komerciāliem nolūkiem notiek saskaņā ar procedūru un nosacījumiem, ko ar Tiesu dokumentu centra starpniecību ir noteikusi CGPJ. **Īrija:** spriedumu anonimizēšanu veic krimināllietās (t. i., ja tiesību aktos ir paredzēta prasība vai tiesnesis saskaņā ar judikatūrā noteiktajiem principiem ir noteicis, ka pušu vai personu identitāti nedrīkst atklāt), un tiesnesim, kurš sagatavo spriedumu, ir jānorāda nepieciešamās izmaiņas, kuras jāveic informācijā, kas varētu identificēt personu, kuras identitāte ir jāaizsargā.

3.2.5. Kopsavilkums par tiesu sistēmu kvalitāti

Viegla piekļuve, pietiekami resursi, efektīvi novērtēšanas instrumenti un digitalizācija ir faktori, kas veicina tiesu sistēmu augstu kvalitāti. Iedzīvotāji un uzņēmumi gaida, ka efektīvā tiesu sistēmā tiks pieņemti kvalitatīvi nolēmumi. 2021. gada ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā ir ietverta salīdzinoša šo faktoru analīze.

Pieejamība

Šajā izdevumā vēlreiz ir aplūkoti vairāki aspekti, kas veicina iedzīvotājiem lietošanā ērtu tiesu sistēmu.

- Tiesu iestāžu pieejamību, jo īpaši nabadzīgiem iedzīvotājiem, būtiski ietekmē **juridiskās palīdzības pieejamība un tiesu nodevu likme**. 23. attēlā ir redzams, ka dažās dalībvalstīs patērētāji, kuru ienākumi ir mazāki par Eurostat nabadzības riska sliekšni, nesaņem juridisko palīdzību. Salīdzinājumā ar 2019. gadu juridiskās palīdzības pieejamība ir samazināta aptuveni trešdaļā dalībvalstu un paplašināta piecās dalībvalstīs, jo īpaši attiecībā uz daļēju juridisko palīdzību. Šīs izmaiņas atbilst ilgtermiņa tendencei, kuras ietvaros juridiskā palīdzības pieejamība dažās dalībvalstīs ir samazinājusies. Tiesas nodevu likmes (24. attēls) kopš 2016. gada kopumā ir saglabājušās nemainīgas, lai gan dažās dalībvalstīs ir palielinātas tiesas nodevas prasībām ar mazu vērtību. Tiesas nodevu slogs joprojām ir proporcionāli lielāks prasībām ar mazu vērtību. Grūtības izmantot juridisko palīdzību apvienojumā ar augstajām tiesas nodevu likmēm dažās dalībvalstīs varētu atturēt nabadzīgos iedzīvotājus no vēršanās tiesu iestādēs.
- **Tiesas nodevu apmērs tiesvedībā komerclietās** (25. attēls) dalībvalstu starpā ievērojami atšķiras (no 0,1 % līdz 6 % no prasības summas), un tikai divās valstīs tiesas nodevu nav vispār. 26. attēlā ir redzams, **cik lielā mērā komerclietā uzvarējusī puse var atgūt juridiskās izmaksas**. Gan starp dalībvalstīm ar likumā noteiktu nodevu sistēmu un valstīm bez tās, gan šo grupu iekšienē (jo īpaši starp labvēlīgākām un mazāk labvēlīgām likumā noteikto nodevu sistēmām) pastāv lielas atšķirības attiecībā uz tiesvedības stadijā radušās maksas par juridiskiem pakalpojumiem atgūstamību. Turklāt daudzās valstīs par juridisko izmaksu atgūstamību lemj tiesa. Sistēmas labvēlībai attiecībā uz maksas par juridiskiem pakalpojumiem atgūstamību var būt kā motivējoša, tā atturoša ietekme uz prasības iesniegšanas iespējamību, līdz ar to — uz kopējo piekļuvi tiesu iestādēm.
- 2021. gada ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā ir plašāk analizēts, kā dalībvalstis veicina **strīdu alternatīvas izšķiršanas (SAI) metožu** (27. attēls) brīvprātīgu izmantošanu privātos strīdos, jo īpaši digitālo tehnoloģiju izmantošanas iespēju. 17 dalībvalstīs ir paredzējušas iespēju uzsākt tiesvedību vai iesniegt prasību un iesniegt dokumentāros pierādījumus tiešsaistē vismaz noteiktu strīdu gadījumā. 19 dalībvalstīs puses var tikt informētas elektroniski par tiesvedības uzsākšanu un dažādiem posmiem, un 12 dalībvalstīs ir iespējams samaksāt tiešsaistē attiecīgās nodevas. 8 dalībvalstīs var lietot tādas tehnoloģijas kā lietotnes, kurās izmantots mākslīgais intelekts, un sarunbotus, lai vienkāršotu iesniegšanas procesu un strīdu izskatīšanu.
- 2021. gada ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā jau otro reizi ir sniegts konsolidēts pārskats par pasākumiem, ko dalībvalstis ir veikušas, lai nodrošinātu **bērniem draudzīgu tiesu sistēmu** (28. attēls). Visas dalībvalstis nodrošina vismaz dažus pielāgojumus bērniem, visbiežāk nosakot pasākumus bērniem draudzīgām uzklaušanāsām (tostarp videi) un novēršot bērna vairākkārtēju uzklaušanos. Gandrīz visas dalībvalstis arī nodrošina tiesnešiem apmācības kursus par bērniem draudzīgu tiesu sistēmu.

Resursi

Kvalitatīvām tiesu sistēmām dalībvalstīs ir vajadzīgs pietiekams finanšu resursu un cilvēkresursu līmenis, tostarp ieguldījumi fiziskajā un tehniskā infrastruktūrā, pienācīga sākotnējā un pastāvīgā apmācība, kā arī daudzveidīga tiesnešu aprindās, tai skaitā dzimumu līdzsvars. 2021. gada ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā liecina par turpmāk izklāstīto.

- **Finanšu resursu ziņā** dati liecina, ka kopumā 2019. gadā vispārējās valdības kopējie izdevumi par tiesām dalībvalstīs lielākoties joprojām saglabājās stabili, bet joprojām bija vērojamas būtiskas faktisko summu atšķirības, izsakot gan EUR uz vienu iedzīvotāju, gan procentos no IKP (29. un 30. attēls). Gandrīz visas dalībvalstis 2019. gadā palielināja izdevumus uz vienu iedzīvotāju (tas ir pieaugums, salīdzinot ar 2018. gadu), un lielākā daļa arī palielināja izdevumus, izsakot tos procentos no IKP.
- Tāpat kā 2020. gadā, 2021. gada ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā ir attēlots arī **kopējo izdevumu sadalījums pa dažādām kategorijām**, izmantojot Eurostat datus. Kā redzams 31. attēlā, starp dalībvalstīm pastāv būtiskas atšķirības izdevumu veidošanās ziņā. No vienas puses, tiesnešu un tiesas darbinieku darba algas (tostarp sociālās iemaksas) veido vislielāko izdevumu īpatsvaru lielākajā daļā dalībvalstu, tomēr ieguldījumi pamatlīdzekļos, piemēram, tiesu ēkās un programmatūrā, ir ļoti mazi, un dažos gadījumos to vispār nav. No otras puses, pamatdarbības izdevumi (piemēram, ēku noma, juridiskā palīdzība un citas plašpatēriņa pozīcijas) dažās dalībvalstīs ir ievērojami lielāki nekā lielākajā daļā citu. Šis sadalījums salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu ir saglabājies samērā nemainīgs.
- Lielākajā daļā dalībvalstu joprojām mazāk nekā 50 % no **augstāko tiesu** tiesnešiem ir **sievietes** (33. attēls). Situācijas attīstība laikposmā no 2018. līdz 2020. gadam rāda, ka tendences dalībvalstu vidū atšķiras, taču lielākajā daļā dalībvalstu augstāko tiesu tiesnešu-sieviešu skaits kopš 2010. gada ir pieaudzis.
- Runājot par **tiesnešu apmācību** — lai arī gandrīz visas dalībvalstis nodrošina zināmu tiesneša prasmju kvalifikācijas celšanu, mazāk ir to, kas piedāvā apmācību par IT prasmēm, tiesu pārvaldību un tiesu ētiku. Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu ir nedaudz palielinājusies to tiesnešu daļa, kas piedalās apmācībā par IT prasmēm (35. attēls). Attiecībā uz apmācību par saziņu ar pusēm, kas pieder neaizsargātām grupām (36. attēls), vairums dalībvalstu piedāvā apmācību par upuriem, kuri cietuši no vardarbības, kas saistīta ar dzimumu, un vairāk nekā puse dalībvalstu nodrošina apmācību par dzimumu līdztiesības aspektiem, patvēruma meklētājiem vai personām ar atšķirīgu kultūras, reliģisko, etnisko vai valodas izcelsmi. Aptuveni pusē dalībvalstu ir pieejama apmācība par saziņu ar vājredzīgām vai vājdzirdīgām personām. Informētības uzlabošanas mācības attiecībā uz dezinformāciju un rīcību ar to ir pieejamas tikai nedaudz vairāk nekā pusē dalībvalstu.

Novērtēšanas rīki

- Tiesu pakalpojumu lietotāju un praktizējošu juristu **aptauju izmantošana** (37. attēls) bija nedaudz izplatītāka 2019. gadā nekā iepriekšējos gados, saglabājoties stabilā līmenī to dalībvalstu skaitam, kuras izvēlas neveikt nekādas aptaujas. Tomēr, šķiet, pastāv zināmas atšķirības starp aptaujas neveikušajām dalībvalstīm — dažos gadījumos aptaujas tiek rīkotas tikai ik pārgadus vai ik pēc dažiem gadiem. Pieejamība, klientu apkalpošana, tiesas sēdes un spriedumi, kā arī vispārējā uzticēšanās tiesu sistēmai joprojām atkārtojas aptauju tematos, bet tikai dažas dalībvalstis interesējās par to grupu apmierinātību, kurām ir īpašas vajadzības, un personu informētību par savām tiesībām. Visas dalībvalstis, kas izmantoja aptaujas, arī nodrošināja turpmāko rīcību (38. attēls), lai gan šādas turpmākās rīcības

apmērs joprojām bija ļoti atšķirīgs. Rezultāti parasti tika izmantoti gada vai īpašu pārskatu izstrādē, kā arī daudzās dalībvalstīs tie tika izmantoti izvērtējumos vai nepieciešamo tiesību aktu grozījumu identificēšanā.

Digitalizācija

- Sākot ar 2021. gada izdevumu, ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā ir ietverta paplašināta daļa, kurā ir sīki izpētīti ar tiesu sistēmas digitalizāciju saistīti aspekti. Lai gan vairums dalībvalstu jau izmanto digitālus risinājumus dažādos kontekstos un dažādā apmērā, joprojām pastāv iespējas veikt uzlabojumus.
- Gandrīz visas dalībvalstis nodrošina piekļuvi **noteiktai tiešsaistes informācijai** par savu tiesu sistēmu, tostarp nodrošinot centralizētu tīmekļa portālu, kurā ir pieejamas tiešsaistes veidlapas un interaktīvi izglītojoša informācija par likumīgajām tiesībām (39. attēls). Atšķiras informācijas saturs un tas, cik informācija ir piemērota cilvēku vajadzībām. Piemēram, tikai dažas dalībvalstis (12) ļauj iedzīvotājiem ar interaktīvas tiešsaistes simulācijas palīdzību uzzināt, vai tie var pretendēt uz juridisko palīdzību. Tomēr lielākajā daļā dalībvalstu ir pieejama tīmekļa vietne, kurā ir tiešsaistes veidlapas sabiedrībai un uzņēmumiem, vai informācija svešvalodās runājošām personām.
- Mazāk nekā pusē no dalībvalstu ir **digitālo tehnoloģiju izmantošanai piemēroti procesuālie noteikumi**, kuri sniedz iespēju izmantot distances saziņu un pieņemt pierādījumus tikai digitālā formātā. Pārējās dalībvalstīs tas ir iespējams tikai konkrētos gadījumos.
- Runājot par **digitālo tehnoloģiju izmantošanu tiesās un prokuratūrās**, lielākajā daļā dalībvalstu tiesu, prokuroru un tiesu iestāžu rīcībā jau ir dažādi digitālie rīki. Vairumā dalībvalstu ir ieviestas lietu pārvaldības sistēmas, videokonferenču sistēmas un tāldarba iespēja, tomēr joprojām ir nepieciešama turpmāka virzība, lai nodrošinātu automātisko lietu piešķiršanas sistēmu, mākslīgā intelekta un blokķēdes rīku plašāku pieejamību.
- Vairumā dalībvalstu tiesu rīcībā ir **droši elektroniskie saziņas rīki**. Tomēr dažās dalībvalstīs tiesas var sazināties, izmantojot drošus elektroniskos risinājumus, tikai ar noteiktiem praktizējošiem juristiem un/vai valsts iestādēm. Prokuratūru gadījumā mazāk nekā trešdaļa valstu nodrošina aptverošus drošus elektroniskos sakarus ar praktizējošiem juristiem un valsts iestādēm.
- Civillietās/komerclietās un administratīvajās lietās vairums dalībvalstu nodrošina iedzīvotājiem un uzņēmumiem (vai to likumīgajiem pārstāvjiem) **pieeju izskatīšanā esošajām vai slēgtajām lietām tiešsaistē**, lai gan tas tiek īstenots dažādā apmērā. Tomēr krimināllietu gadījumā vairumā dalībvalstu atbildētājiem un cietušajiem ir ļoti ierobežotas iespējas sekot tiesvedībai vai daļēji veikt darbības lietas izskatīšanas ietvaros, izmantojot digitālos risinājumus, savukārt dažās dalībvalstīs šāda iespēja nepastāv.
- Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, **piekļuve tiešsaistē tiesas spriedumiem** (46. attēls) nav uzlabojusies, jo īpaši attiecībā uz augstākās instances tiesu spriedumu publicēšanu: 17 dalībvalstis publicē visus spriedumus civillietās un komerclietās, kā arī administratīvajās lietās, un 15 dalībvalstis publicē arī augstākās instances tiesu spriedumus krimināllietās. Šie rādītāji ir mudinājums visām dalībvalstīm turpināt uzlabojumu ieviešanu, jo augstākās instances tiesu nolēmumiem ir svarīga nozīme judikatūras konsekvences nodrošināšanā. Otrās instances tiesu spriedumu publicēšana arī nav mainījies. 2020. gadā tikai 9 dalībvalstis publicēja tiešsaistē visus otrās instances spriedumus civillietās/komerclietās un administratīvajās lietās un 6 dalībvalstis publicēja tiešsaistē visus otrās instances spriedumus krimināllietās — šie rādītāji ir samazinājušies

salīdzinājumā ar 2019. gadu.

- 2021. gada ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā ir turpināta tādu **dalībvalstīs veikto pasākumu analīze, kuri varētu palīdzēt mašīnlasāmu tiesu nolēmumu izstrādē** (47. attēls). Visās dalībvalstīs ir ieviesti vismaz daži pasākumi civillietām/komerclietām, administratīvajām lietām un krimināllietām, un ir vērojamas būtiskas atšķirības dalībvalstu starpā. Šķiet, administratīvās tiesas ir vistālāk attīstījušas faktorus, kas ļauj veidot algoritmiem draudzīgu tiesu sistēmu. Kopumā ir novērojama tendence ieviest vairāk pasākumu, jo īpaši attiecībā uz metadatu pieejamību spriedumos par atslēgvārdiem, lēmumu datumu un regulējumu attiecībā uz personas datiem publicētajos spriedumos. Salīdzinājumā ar 2019. gadu vairums dalībvalstu ziņoja par situācijas uzlabošanu 2020. gadā. Tiesu sistēmas, kurās ir ieviesti pasākumi, kas ļauj modelēt spriedumus saskaņā ar standartiem, kuri nodrošina to mašīnlasāmību, domājams, nākotnē varētu sasniegt labākus rezultātus.

3.3. Neatkarība

Tiesu sistēmas neatkarība, kas ir neatņemama tiesas lēmumu pieņemšanas sastāvdaļa, ir prasība, kas izriet no efektīvas tiesiskās aizsardzības principa, kurš minēts Līguma 19. pantā, un no ES Pamattiesību hartas 47. pants nostiprinātajām tiesībām uz efektīvu tiesisko aizsardzību tiesas priekšā⁽⁸¹⁾. Šī prasība paredz:

a) **ārējo neatkarību**, kas nozīmē, ka attiecīgā struktūra pilda savas funkcijas autonomi un tā nav hierarhiski ierobežotās vai pakļautības attiecībās ne ar vienu subjektu, kā arī tā nesaņem rīkojumus vai norādījumus ne no viena subjekta, un tātad tā ir aizsargāta no ārējas iejaukšanās vai spiediena, kas varētu apdraudēt tās locekļu pieņemtā nolēmuma neatkarību; un

b) **iekšējo neatkarību un objektivitāti**, saglabājot vienādu distanci attiecībā pret strīda dalībniekiem un to attiecīgajām interesēm saistībā ar konkrētā strīda priekšmetu⁽⁸²⁾.

Tiesu neatkarība garantē, ka tiks aizsargātas visas tiesības, kuras indivīdiem izriet no ES tiesībām, un saglabātas dalībvalstu kopējās vērtības, kas izklāstītas LES 2. pantā, tostarp tiesiskums⁽⁸³⁾. ES tiesiskās kārtības saglabāšana ir ļoti svarīga visiem iedzīvotājiem un uzņēmumiem, kuru tiesības un brīvības tiek aizsargātas ES tiesībās.

Priekšstats par tiesu sistēmu neatkarību ir izaugsmi veicinošs faktors, jo uzskats, ka tiesu sistēma nav neatkarīga, var kavēt ieguldījumus⁽⁸⁴⁾. Papildus rādītājiem par priekšstatu attiecībā uz tiesu iestāžu neatkarību, kas gūts no dažādiem avotiem, rezultātu apkopojumā ir ietverti vairāki rādītāji par to, kā tiek organizētas tiesu sistēmas, lai aizsargātu tiesu sistēmas neatkarību konkrētu veidu situācijās, kurās to neatkarība varētu būt apdraudēta. Ņemot vērā Eiropas Tiesu iestāžu padomju tīkla (*EN CJ*), ES Augstāko tiesu priekšsēdētāju tīkla (*NPSJC*) un Ekspertu grupas nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un teroristu finansēšanas novēršanas jomā nodrošinātos ievaddatus, rezultātu apkopojumā ir atspoguļoti rādītāji par iesaistītajām iestādēm un Augstākās tiesas tiesnešu kandidātu statusu, pārskats par hierarhiskajām pilnvarām prokuratūrā, kā arī iespēju pārskatīt prokurora lēmumu nesākt kriminālvajāšanu lietā.

⁸¹ Sk. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=EN>

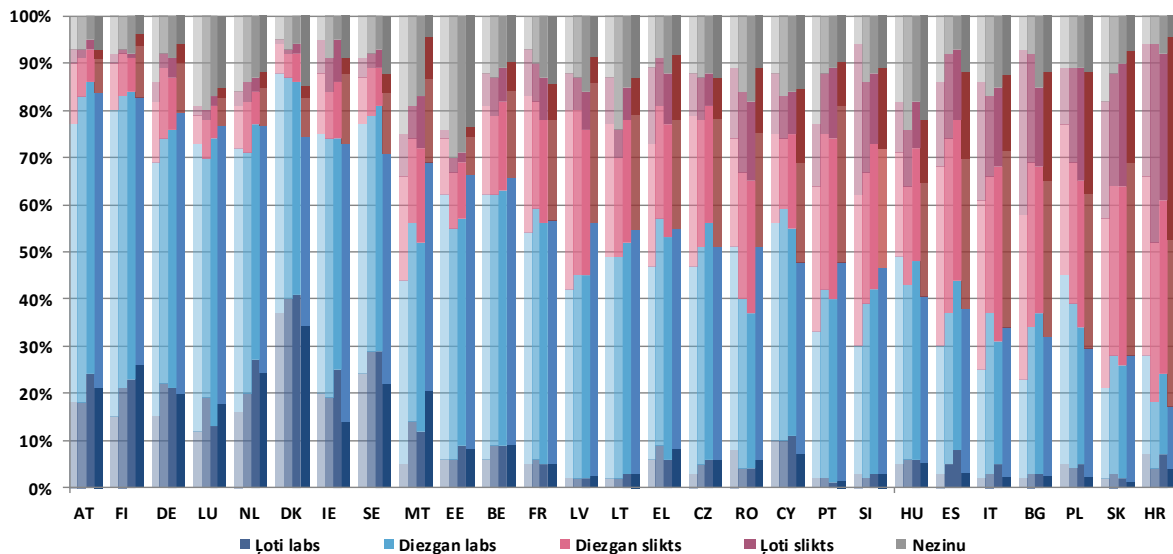
⁸² Tiesas 2019. gada 19. novembra spriedums lietā *A. K. un citi* C 585/18, C 624/18 un C 625/18, ECLI:EU:C:2019:982, 121. un 122. punkts; 2019. gada 24. jūnija spriedums lietā *Komisija/Polija* C-619/18, ECLI:EU:C:2019:531, 73. un 74. punkts; 2018. gada 27. februāra spriedums lietā *Associação Sindical dos Juízes Portugueses* C-64/16, EU:C:2018:117, 44. punkts; 2018. gada 25. jūlija spriedums lietā *Minister for Justice and Equality* C-216/18 PPU, EU:C:2018:586, 65. punkts.

⁸³ Tiesas 2019. gada 24. jūnija spriedums lietā *Komisija/Polija* C-619/18, ECLI:EU:C:2019:531, 44. punkts.

⁸⁴ 2020. gadā Covid-19 pandēmijas dēļ Pasaules Ekonomikas forums nav publicējis globālās konkurētspējas indeksu (GKI) sarakstu.

3.3.1. Priekšstats par tiesu sistēmas neatkarību

48. attēls. Plašas sabiedrības priekšstats par tiesu un tiesnešu neatkarību (*) (avots: Eirobarometrs⁸⁵) — gaišās krāsas: 2016., 2019. un 2020. gads, tumšās krāsas: 2021. gads)

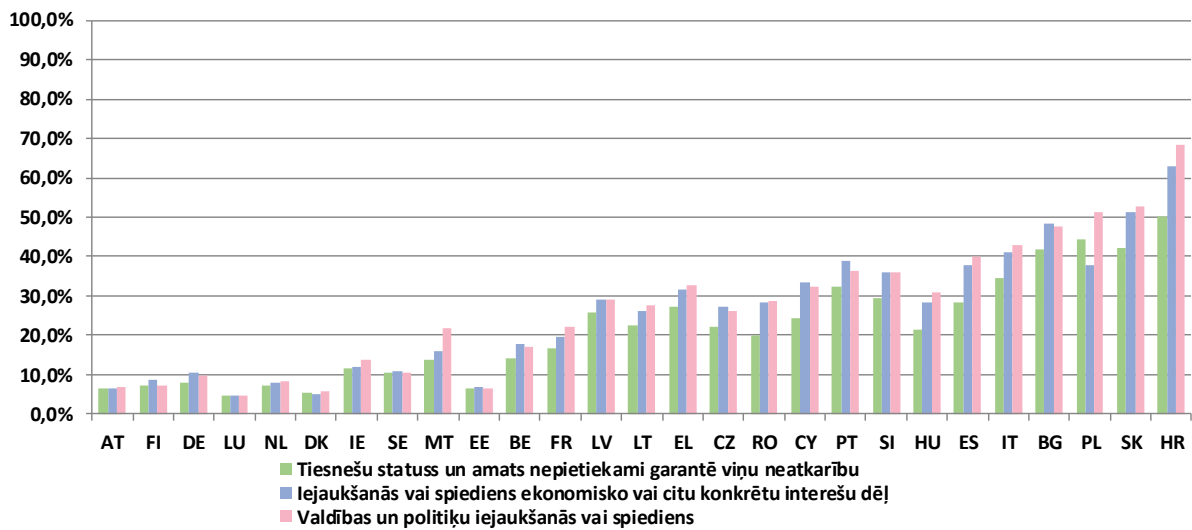

(*) Dalībvalstis sarindotas, vispirms norādot to respondentu īpatsvaru, kuri atbildējuši, ka tiesu un tiesnešu neatkarību vērtē kā “ļoti lielu” vai “diezgan lielu” (“liela” kopā); ja dažām dalībvalstīm ir vienāds kopējais atbildes “liela” īpatsvars, tās ir sarindotas pēc to respondentu īpatsvara, kuri norādījuši, ka tiesu un tiesnešu neatkarība ir “diezgan maza” vai “ļoti maza” (“maza” kopā); ja dažām dalībvalstīm ir vienāds kopējais atbildes “liela” un atbildes “maza” īpatsvars, tās ir sarindotas pēc to respondentu īpatsvara, kuri norādījuši, ka tiesu un tiesnešu neatkarība ir “ļoti liela”; ja dažām dalībvalstīm ir vienāds kopējais atbilžu “liela”, “maza” un “ļoti liela” īpatsvars, tās ir sarindotas pēc to respondentu īpatsvara, kuri norādījuši, ka tiesu un tiesnešu neatkarība ir “ļoti maza”.

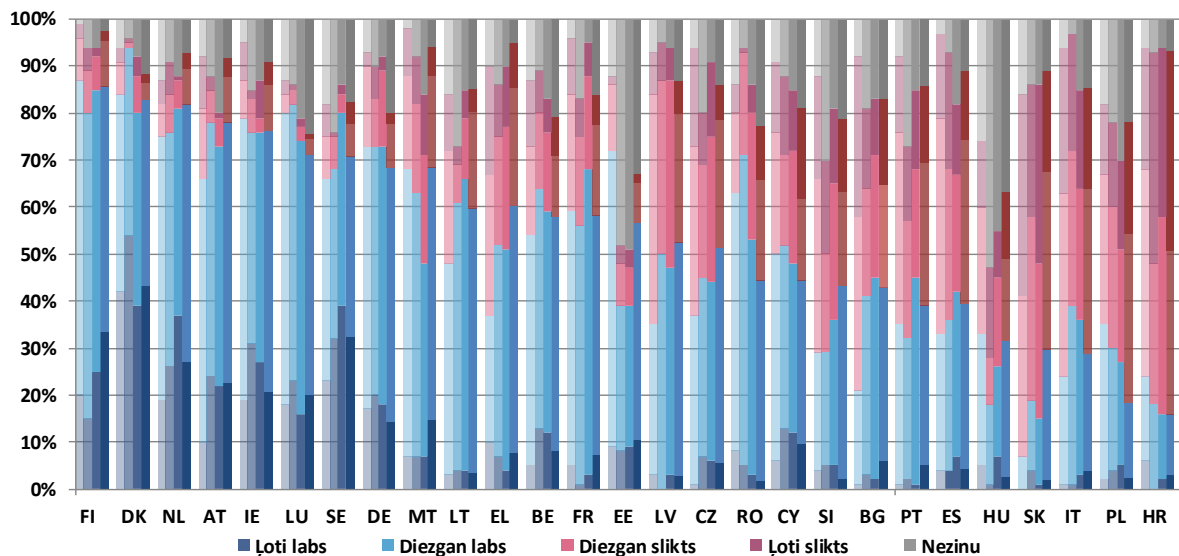
49. attēlā ir attēloti priekšstata par tiesu un tiesnešu neatkarības trūkumu galvenie iemesli, ko norādījuši respondenti. Respondenti no plašas sabiedrības, kas novērtēja tiesu sistēmas neatkarību kā “diezgan mazu” vai “ļoti mazu”, varēja pamatot savu vērtējumu, izvēloties kādu no trim iemesliem. Dalībvalstis uzskaitītas tādā pašā secībā kā 48. attēlā.

⁸⁵ Eirobarometra aptauja FL489, veikta no 2021. gada 29. marta līdz 9. aprīlim. Atbildes uz jautājumu: “Ņemot vērā savas zināšanas, lūdzu, novērtējiet (mūsu valsts) tiesu sistēmu no tiesu un tiesnešu neatkarības aspekta. Vai jūs teiktu, ka tā ir ļoti liela, diezgan liela, diezgan maza vai ļoti maza?”; sk. https://ec.europa.eu/info/strategy/justice-and-fundamental-rights/effective-justice/eu-justice-scoreboard_en

49. attēls. Galvenie iemesli plašas sabiedrības priekšstatam par neatkarības trūkumu (visu respondentu īpatsvars — augstāka vērtība nozīmē lielāku ietekmi) (avots: Eirobarometrs ⁽⁸⁶⁾)

50. attēls. Uzņēmumu priekšstats par tiesu un tiesnešu neatkarību (*) (avots: Eirobarometrs ⁽⁸⁷⁾) — gaišās krāsas: 2016., 2019. un 2020. gads, tumšās krāsas: 2021. gads

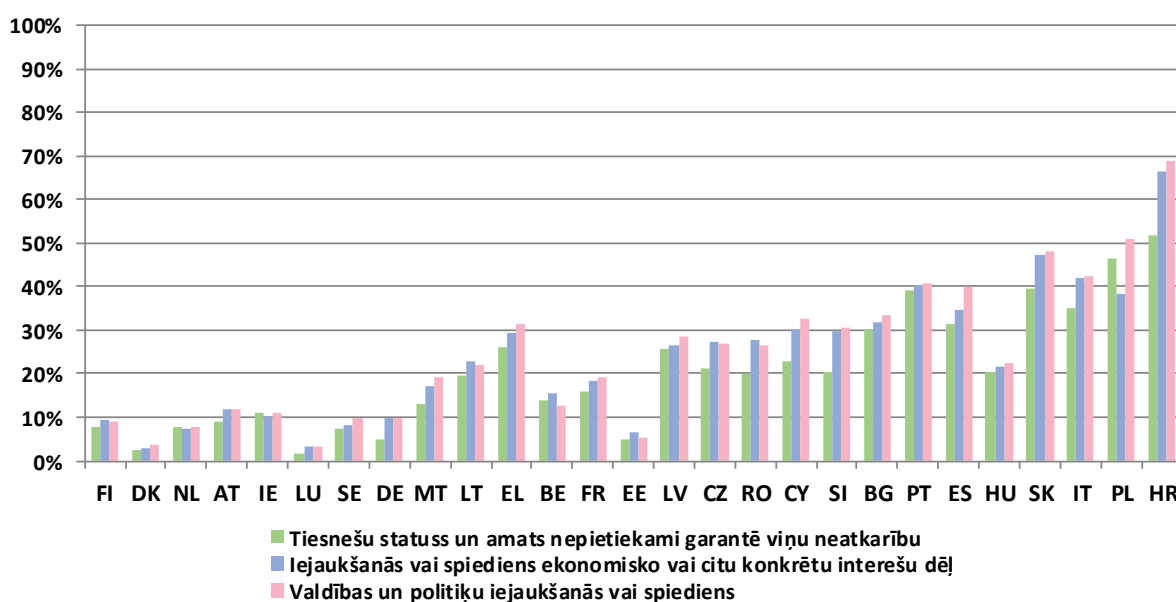
⁸⁶ Eirobarometra aptauja FL489, atbildes uz jautājumu: “Lūdzu, norādiet, cik lielā mērā katrs no turpmāk uzskaitītajiem iemesliem izskaidro jūsu vērtējumu par (mūsu valsts) tiesu sistēmas neatkarību: ļoti, nedaudz, ne pārāk, nemaz.”

⁸⁷ Eirobarometra aptauja FL490, veikta no 2021. gada 29. marta līdz 20. aprīlim. Atbildes uz jautājumu: “Ņemot vērā savas zināšanas, lūdzu, novērtējiet (mūsu valsts) tiesu sistēmu no tiesu un tiesnešu neatkarības aspekta. Vai jūs teiktu, ka tā ir ļoti liela, diezgan liela, diezgan maza vai ļoti maza?”; sk. <https://ec.europa.eu/info/strategy/justice-and-fundamental-rights/effective-justice/eu-justice-scoreboard-en>: 2021. gadā aptaujāto uzņēmumu izlases lielums tika palielināts līdz 500 uzņēmumiem visās dalībvalstīs, izņemot Maltu, Kipru un Luksemburgu, kurās izlases lielums bija 250 uzņēmumi. Iepriekšējos gados izlases lielums visās dalībvalstīs bija 200 uzņēmumi, izņemot Vāciju, Spāniju, Franciju, Poliju un Itāliju, kurās izlases lielums bija 400 uzņēmumi.

(*) Dalībvalstis sarindotas, vispirms norādot to respondentu īpatsvaru, kuri atbildējuši, ka tiesu un tiesnešu neatkarību vērtē kā “ļoti lielu” vai “diezgan lielu” (“liela” kopā); ja dažām dalībvalstīm ir vienāds kopējais atbildes “liela” īpatsvars, tās ir sarindotas pēc to respondentu īpatsvara, kuri norādījuši, ka tiesu un tiesnešu neatkarība ir “diezgan maza” vai “ļoti maza” (“maza” kopā); ja dažām dalībvalstīm ir vienāds kopējais atbildes “liela” un atbildes “maza” īpatsvars, tās ir sarindotas pēc to respondentu īpatsvara, kuri norādījuši, ka tiesu un tiesnešu neatkarība ir “ļoti liela”; ja dažām dalībvalstīm ir vienāds kopējais atbilžu “liela”, “maza” un “ļoti liela” īpatsvars, tās ir sarindotas pēc to respondentu īpatsvara, kuri norādījuši, ka tiesu un tiesnešu neatkarība ir “ļoti maza”.

51. attēlā ir attēloti priekšstata par tiesu un tiesnešu neatkarības trūkumu galvenie iemesli, ko norādījuši respondenti. Aptaujātie uzņēmumi, kas novērtēja tiesu sistēmas neatkarību kā “diezgan mazu” vai “ļoti mazu”, varēja pamatot savu vērtējumu, izvēloties kādu no trim iemesliem. Dalībvalstis uzskaitītas tādā pašā secībā kā 50. attēlā.

51. attēls. Galvenie iemesli uzņēmumu priekšstatam par neatkarības trūkumu (visu respondentu vērtējums — augstāka vērtība nozīmē lielāku ietekmi) (avots: Eurobarometrs⁸⁸)

⁸⁸ Eurobarometra aptauja FL490; atbildes uz jautājumu: “Lūdzu, norādiet, cik lielā mērā katrs no turpmāk uzskaitītajiem iemesliem izskaidro jūsu vērtējumu par (mūsu valsts) tiesu sistēmas neatkarību: ļoti, nedaudz, ne pārāk, nemaz.”

3.3.2. Strukturālā neatkarība

Strukturālās neatkarības garantēšanai ir nepieciešams, lai pastāvētu tiesību normas, it īpaši attiecībā uz tiesas sastāvu, iecelšanu, pilnvaru ilgumu, kā arī tās locekļu atturēšanās, noraidīšanas un atlaišanas iemesliem, ļaujot kļūdēt indivīdos jebkādas pamatotas šaubas par minētās tiesas ārēju ietekmējamību un tās neitralitāti attiecībā uz interesēm, ar ko tā saskaras⁽⁸⁹⁾. Šiem noteikumiem it īpaši ir jāļauj izslēgt ne tikai jebkādu tiešu ietekmi, kas izpaužas norāžu veidā, bet arī netiešākas ietekmes formas, kas varētu iespaidot attiecīgo tiesnešu lēmumus⁽⁹⁰⁾.

Ir izstrādāti Eiropas standarti, proti, tos izstrādājusi Eiropas Padome, piemēram, Eiropas Padomes 2010. gada Ieteikumā jautājumā par tiesnešu neatkarību, efektivitāti un pienākumiem⁽⁹¹⁾. ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā ir ietverti noteikti rādītāji par jautājumiem, kuri ir būtiski, novērtējot, kā ir organizētas tiesu sistēmas, lai aizsargātu tiesu sistēmas neatkarību.

Konkrētāk, šajā ES rezultātu apkopojuma tiesiskuma jomā izdevumā ir ietverti jauni rādītāji par iesaistītajām iestādēm un Augstākās tiesas tiesnešu kandidātu statusu (52.–54. attēls)⁽⁹²⁾. Tajā arī sniegts pārskats par hierarhiskajām pilnvarām prokuratūrā, kā arī iespēju pārskatīt prokurora lēmumu nesākt kriminālvajāšanu lietā (55.–57. attēls)⁽⁹³⁾. Attēli atspoguļo valstu sistēmas, kādas tās bija 2020. gada decembrī.

Rezultātu apkopojumā sniegtie dati nav uzskatāmi par novērtējumu vai pašreizējiem kvantitatīvajiem datiem attiecībā uz aizsardzības pasākumu efektivitāti. To mērķis nav atspoguļot procedūru un papildinošo aizsardzības pasākumu sarežģītību un nianšes. Jāatzīmē arī tas, ka būtiska nozīme tiesu sistēmas neatkarības nodrošināšanā ir arī īstenošanas politikai un praksei, ar ko veicina tiesu iestāžu objektivitāti un novērš to korupciju. Galu galā, lai nodrošinātu efektīvu tiesu sistēmas neatkarības aizsardzību, papildus nepieciešamajām tiesību

⁸⁹ Sk. šādus spriedumus: Eiropas Savienības Tiesas 2019. gada 19. novembra spriedums lietā *A. K. un citi* (Augstākās tiesas Disciplinārlietu palātas neatkarība) C-585/18, C-624/18 un C-625/18, ECLI:EU:C:2019:982, 121. un 122. punkts; 2019. gada 24. jūnija spriedums lietā *Komisija/Polija* C-619/18, ECLI:EU:C:2019:531, 73. un 74. punkts; 2018. gada 25. jūlija spriedums lietā *LM* C-216/18 PPU, ECLI:EU:C:2018:586, 66. punkts. Sk. arī 46. un 47. punktu Ieteikumā CM/Rec(2010)12 par tiesnešu neatkarību, efektivitāti un pienākumiem (pieņēmusi Eiropas Padomes Ministru komiteja 2010. gada 17. novembrī) un paskaidrojuma rakstu, kurā paredzēts, ka iestādei, kas pieņem lēmumus par tiesnešu atlasīšanu un karjeras virzību, vajadzētu būt neatkarīgai no izpildvaras un likumdošanas varas. Attiecībā uz neatkarības garantēšanu vismaz pusei iestādes locekļu vajadzētu būt tiesnešiem, kurus izvēlējušies viņu līdzbiedri. Tomēr, ja konstitucionālo tiesību aktu noteikumos vai citās tiesību normās ir noteikts, ka lēmumus par tiesnešu izvēli un karjeras virzību pieņem valsts vadītājs, valdība vai likumdošanas vara, neatkarīgai un kompetentai iestādei, ko lielākoties veido tiesneši (neskarot IV nodaļā iekļautos noteikumus, kas piemērojami tiesu iestāžu padomēm), vajadzētu būt pilnvarotai sniegt ieteikumus vai paust viedokli, ko praksē ievēro attiecīgā iecelējinstiucija.

⁹⁰ Sk. šādus spriedumus: Tiesas 2019. gada 19. novembra spriedums lietā *A. K. un citi* (Augstākās tiesas Disciplinārlietu palātas neatkarība) C-585/18, C-624/18 un C-625/18, ECLI:EU:C:2019:982, 123. punkts; 2019. gada 24. jūnija spriedums lietā *Komisija/Polija* C-619/18, ECLI:EU:C:2019:531, 112. punkts.

⁹¹ Sk. Ieteikumu CM/Rec(2010)12 par tiesnešu neatkarību, efektivitāti un pienākumiem, ko pieņēmusi Eiropas Padomes Ministru komiteja 2010. gada 17. novembrī, un paskaidrojuma rakstu ("Ieteikums CM/Rec(2010)12").

⁹² Dati ir balstīti uz atbildēm, kas sniegtas atjauninātajā aptaujas anketā, kuru Komisija izstrādāja ciešā sadarbībā ar ENCJ. Tajās dalībvalstīs, kurās nav tiesu iestāžu padomes, kuras nav ENCJ dalībnieces vai kuru dalība ENCJ ir apturēta (Čehija, Vācija, Igaunija, Kipra, Luksemburga, Austrija un Polija), atbildes uz atjauninātās anketas jautājumiem tika iegūtas sadarbībā ar ES Augstāko tiesu priekšsēdētāju tīklu.

⁹³ Datu pamatā ir atbildes, kas sniegtas atjauninātā aptaujas anketā, kuru Komisija izstrādāja ciešā sadarbībā ar Ekspertu grupu nelikumīgi iegūto līdzekļu legalizēšanas un teroristu finansēšanas novēršanas jomā.

normām ir vajadzīga arī integritātes un objektivitātes kultūra, kas ir kopīga tiesnešiem un ko ievēro plašāka sabiedrība.

– *Augstākās tiesas tiesnešu iecelšana* –

Augstākās tiesas kā pēdējās instances tiesas ir ļoti svarīgas, lai nodrošinātu tiesību aktu vienādu piemērošanu dalībvalstīs. Dalībvalstu ziņā ir organizēt Augstākās tiesas tiesnešu iecelšanas procedūru tā, lai nodrošinātu to neatkarību un objektivitāti. Šajā saistībā Eiropas tiesību aktos ir paredzēta prasība, ka dalībvalstīm jānodrošina, lai pēc tiesnešu iecelšanas iecelēja institūcija uz tiem neizdarītu nekādu spiedienu un nedotu norādījumus pienākumu izpildē⁽⁹⁴⁾. Arī jāpārlicinās, ka iecelšanas lēmumu pieņemšanas materiāltiesiskie nosacījumi un procesuālā kārtība ir tādi, kas nevar radīt attiecīgajām personām nekādas pamatotas šaubas par minēto tiesnešu ārēju neietekmējamību un to neitralitāti attiecībā uz tiesā izvērtējamajām interesēm⁽⁹⁵⁾. Neatkarīgu struktūru, piemēram tiesu iestāžu padomju, iesaistīšana tiesnešu iecelšanas procesā var tikt veikta ar mērķi uzlabot attiecīgā procesa objektivitāti ar nosacījumu, ka šāda struktūra pati ir pietiekami neatkarīga no likumdošanas varas un izpildvaras⁽⁹⁶⁾.

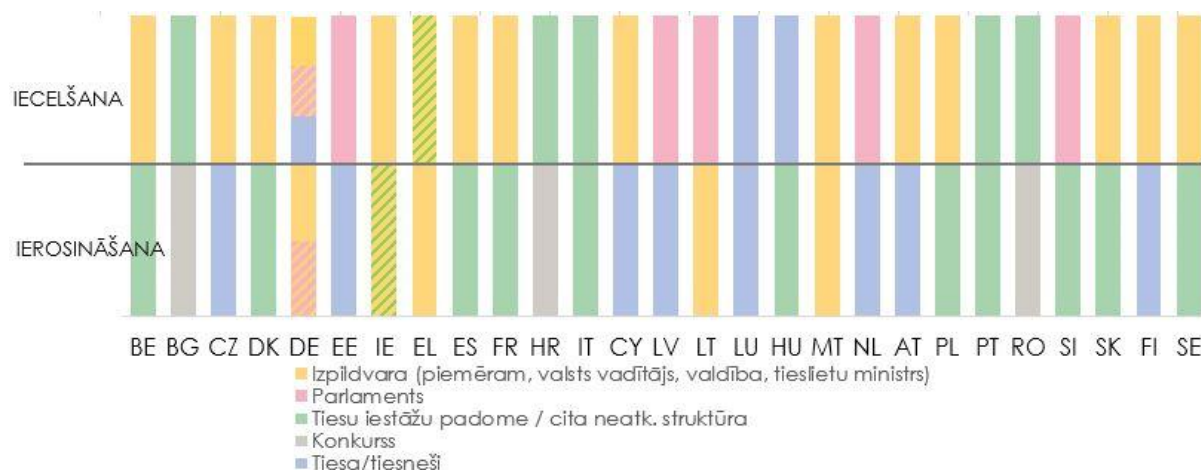
⁹⁴ Kopš 2019. gada Tiesa izdeva vairākus nolēmumus par tiesnešu iecelšanu un ES tiesību aktu prasībām šajā jomā (sk. šādus spriedumus: 2021. gada 20. aprīļa spriedums lietā C-896/19, *Repubblika un Il-Prim Ministru*, 56. punkts; 2021. gada 2. marta spriedums lietā C-824/18, *AB*, 122. punkts; 2019. gada 19. novembra spriedums apvienotajās lietās C-585/18, C-624/18 un C-625/18, *AK un citi*, 133. punkts.

⁹⁵ 2021. gada 20. aprīļa spriedums lietā C-896/19, *Repubblika un Il-Prim Ministru*, 57. punkts; 2021. gada 2. marta spriedums lietā C-824/18, *AB*, 123. punkts; 2019. gada 19. novembra spriedums apvienotajās lietās C-585/18, C-624/18 un C-625/18, *AK un citi*, 134. un 135. punkts.

⁹⁶ 2021. gada 20. aprīļa spriedums lietā C-896/19, *Repubblika un Il-Prim Ministru*, 66. punkts; 2021. gada 2. marta spriedums lietā C-824/18, *AB*, 66., 124. un 125. punkts; 2019. gada 19. novembra spriedums apvienotajās lietās C-585/18, C-624/18 un C-625/18, *AK un citi*, 137. un 138. punkts.

52. attēlā ir sniegts pārskats par strukturām un iestādēm, kas ierosina tiesnešus to iecelšanai Augstākās tiesas tiesnešu amatā, un iestādēm, kas viņus ieceļ amatā, kā arī iestādēm, ar kurām notiek apspriešanās (piemēram, tiesneši).

52. attēls. Augstākās tiesas tiesnešu iecelšana: ierosinātājas un iecelējas institūcijas (*)
(⁹⁷)

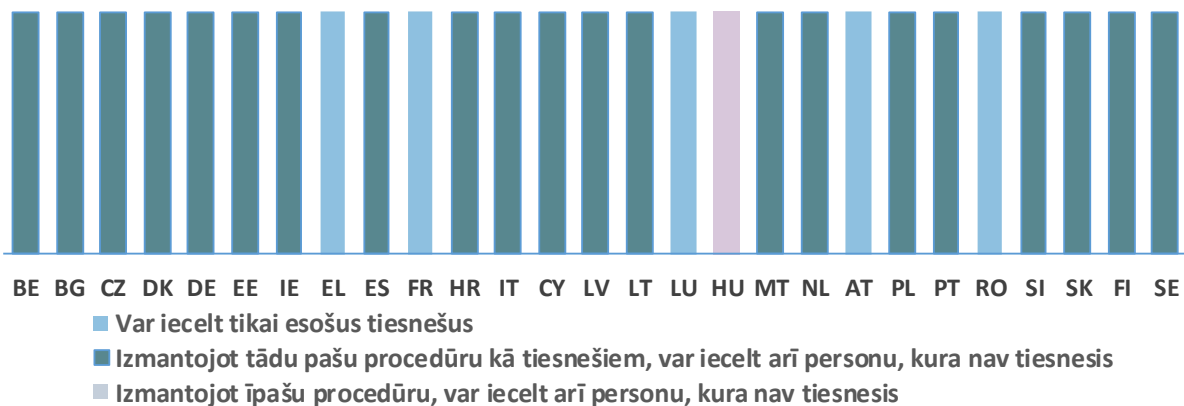
Austrija: priekšlikums: īpaša Augstākās tiesas palāta; iecelšana: prezidents pēc tieslietu ministra ieteikuma. **Luksemburga:** priekšlikums un iecelšana: Augstākā tiesa (Cour supérieure de justice). **Vācija:** priekšlikums: Richterwahlausschuss (Tiesnešu atlases komiteja, kuras sastāvā ir 16 federālo zemju tieslietu ministri un 16 dalībnieki, kurus ievēlējis federālais parlaments ("Bundestāgs") vai Tieslietu ministrija; iecelšana: Richterwahlausschuss pēc Präsidiālrat ieteikuma (Augstākās tiesas Prezidentūras padome, kuras sastāvā ir tās priekšsēdētājs un tiesneši, kurus ievēlējuši visi tiesas tiesneši, sniedz pamatotu atzinumu par katra kandidāta personīgo un profesionālo piemērotību) un ar tieslietu ministra obligātu piekrišanu; formāli ieceļ prezidents. **Slovākija:** priekšlikums: tiesu priekšsēdētāji vai Tiesnešu padome; iecelšana: valsts vadītājs pēc Tiesnešu padomes ieteikuma. **Zviedrija:** priekšlikums: Tiesnešu ierosināšanas padome; iecelšana: valdība. **Horvātija:** priekšlikums: kandidāti paši piesakās konkursam. **Igaunija:** priekšlikums: Augstākās tiesas priekšsēdētājs pēc atklāta konkursa; tiesas priekšsēdētājs vispirms ņem vērā visu Augstākās tiesas tiesnešu (en banc) un Tiesu administrācijas padomes atzinumu. **Nīderlande:** priekšlikums: Augstākā tiesa; iecelšana: Parlaments. **Polija:** priekšlikums: Valsts tiesu padome; iecelšana: Republikas prezidents. **Rumānija:** netiek sniegti iecelšanas priekšlikumi: konkurss, kuru rīko Tiesnešu augstākā padome ar Valsts tiesnešu institūta starpniecību. **Kipra:** prezidents veic iecelšanu pēc Augstākās tiesas priekšsēdētāja ieteikuma. **Grieķija:** priekšlikums: Tieslietu ministram; iecelšana: Tiesu iestāžu padome, pēc tam izdodot prezidenta dekrētu, ar ko īsteno attiecīgo nolēmumu. **Bulgārija:** netiek sniegti priekšlikumi: konkursa procedūra; iecelšana: attiecīgā Augstākās tiesas tiesnešu padomes kolēģija. **Lietuva:** diagrammā ir attēlots process Augstākajā tiesā. Augstākās tiesas tiesnesi ieceļ Seims (priekšlikums: Republikas prezidents. Kandidātus izvēlas atlases komisija. Tiesnešu padome arī sniedz ieteikumus prezidentam; iecelšana: Parlaments. Augstākās administratīvās tiesas tiesnešus ieceļ republikas prezidents. **Latvija:** priekšlikums: tiesas priekšsēdētājs ar Augstākās tiesas departamenta obligāto atzinumu; iecelšana: parlaments ārējiem kandidātiem un Tiesnešu padome tiesnešiem. **Itālija:** pēc CPGA priekšlikuma republikas prezidents izdod dekrētu par Valsts padomes tiesnešu iecelšanu. **Francija:** iecelēja institūcija ir republikas prezidents, kuram oficiāli jāieceļ tiesneši (pēc CSM ieteikuma), izdodot dekrētu. **Beļģija:** priekšlikums: Tiesu iestāžu padome pēc obligāta Augstākās tiesas ieteikuma. **Dānija:** Tiesnešu iecelšanas padome, ievērojot Augstākās tiesas pārbaudes procedūru, ierosina tieslietu ministram vienu kandidātu (oficiāli ieceļ valsts vadītājs). **Īrija:** priekšlikums: Tiesnešu iecelšanas konsultatīvā padome atlasa kandidātus, kuri vēl neieņem tiesneša amatu, un iesaka tos valdībai kā piemērotus kandidātus iecelšanai tiesneša amatā. Valdība var izvēlēties esošus tiesnešus iecelšanai augstākā tiesneša amatā; iecelšana: Īrijas prezidents pēc valdības ieteikuma. **Ungārija:** Kúria priekšsēdētājs informē OBH (Valsts tiesu iestāžu birojs) priekšsēdētāju, ja ir brīvs tiesneša amats. OBH priekšsēdētājs izsludina publisku uzaicinājumu iesniegt pieteikumu uz brīvo tiesneša amatu. Kompetentā Kúria kolēģija pieņem lēmumu par katru pieteikuma iesniedzēju, veicot aizklātu balsošanu. Tā piešķir kandidātiem vērtējumu no 0 līdz 20. Kúria tiesnešu padome pieņem lēmumu par katru pieteikuma iesniedzēju un sakārto tos, piešķirot vērtējumus, lai novērtētu viņu prasmes un īpašības Vērtējumus nosaka ar tieslietu ministra dekrētu. Vērtējumi var būt tādi paši kā visiem zemākiem tiesnešu amatiem. Kúria priekšsēdētājs var pieņemt šādu lēmumu: a) iecelt kandidātu, kuram ir augstākais vērtējums. Ja pieteikuma iesniedzējs iepriekš nav veicis tiesneša pienākumus, Kúria priekšsēdētājam ir jānosūta pieteikums republikas prezidentam par tiesneša iecelšanu; b) ja Kúria priekšsēdētājs vēlas iecelt kandidātu, kuram ir otrais vai trešais augstākais vērtējums, viņam/viņai nepieciešams OBT apstiprinājums. Viņam/viņai priekšlikumā ir jāsniedz pamatojums OBT. Kandidātu, kuram ir otrais vai

⁹⁷ Dati vākti, izmantojot atjauninātu aptaujas anketu, ko Komisija sagatavoja ciešā sadarbībā ar ENCJ. Tajās dalībvalstīs, kurās nav tiesu iestāžu padomes, kuras nav ENCJ dalībnieces vai kuru dalība ENCJ ir apturēta, atbildes uz atjauninātās anketas jautājumiem tika iegūtas sadarbībā ar NPSC.

trešais augstākais vērtējums, var iecelt vienīgi ar OBT piekrišanu; c) atcelt pieteikumu iesniegšanu, ja: nav pieņemama pieteikuma, tiesnešu padome ir pārkāpusi reglamentu, iecelšana izraisītu interešu konfliktu, tiesnešu padomes pamatojums nav pietiekams, ir notikušas darba slodzes izmaiņas, kopš pieteikuma iesniegšanas procedūras sākuma ir radušās problēmas budžeta jomā vai amata vieta ir jāaizpilda bez pieteikumu iesniegšanas procedūras saskaņā ar tiesību aktiem, jo kopš pieteikumu iesniegšanas procedūras sākuma ir radušies noteikti apstākļi. **Malta:** priekšlikums: premjerministrs saskaņā ar Tiesu iestāžu pārvaldes komisijas ieteikumu; iecelšana: valsts vadītājs pēc premjerministra ieteikuma. **Spānija:** iecelšana: valsts vadītājs (karalis) pēc Tiesu iestāžu padomes ieteikuma.

53. attēlā ir norādīts, vai Augstākās tiesas tiesnešu iecelšana ir iespējama tikai esošiem tiesnešiem vai arī Augstākās tiesas tiesnešu amatā var iecelt ārējus kandidātus saskaņā ar tādu pašu procedūru, kādu izmanto tiesnešu iecelšanai, vai saskaņā ar īpašu procedūru, kuru piemēro vienīgi personām, kuras vēl nav civiltiesu, krimināltiesu vai administratīvo tiesu tiesneši.

53. attēls. Augstākās tiesas tiesnešu kandidātu statuss (*)

(*) **Beļģija:** papildus obligātajām prasībām, lai kļūtu par tiesnesi, Augstākās tiesas tiesneša amata kandidātam jābūt 15 gadu profesionālai pieredzei, no kuriem pēdējos 10 gadus tas ir strādājis kā mirtiesnesis. **Bulgārija:** Augstākās kasācijas tiesas/Augstākās administratīvās tiesas tiesneša kandidātam jā piedalās konkursā. **Čehija:** kandidātam jābūt vismaz 10 gadu pieredzei jurisprudences jomā un jāparāda augsts profesionālo zināšanu un pieredzes līmenis. **Dānija:** kandidātam jāpierāda atbilstība amatam, lai piedalītos pārbaudes tiesas sēdēs vismaz 4 lietu izskatīšanā, no kurām vismaz vienai jābūt civillietai. **Vācija:** papildus prasībām, lai kļūtu par tiesnesi, kandidātus var paaugstināt amatā vienīgi atbilstoši to piemērotībai, kvalifikācijai un profesionālajiem sasniegumiem. **Igaunija:** kandidātam jābūt atbilstošām spējām un personiskajām īpašībām tiesneša amata pienākumu veikšanai, un jābūt pieredzējušam un atzītam juristam. **Īrija:** Augstā tiesa: vismaz 12 gadu pieredze praktizējoša advokāta vai praktizējoša juriskonsulta amatā, tostarp vismaz 2 gadus ilga nepārtraukta darba pieredze tieši pirms iecelšanas. Minēto 2 gadu laikā persona veica šāda amata pienākumus: EST Vispārējās tiesas tiesnesis, EST ģenerāladvokāts, ECT tiesnesis, Starptautiskās Tiesas tiesnesis, SKT tiesnesis, starptautiskā tribunāla tiesnesis 1998. gada Likuma par starptautiskajiem kara noziegumu tribunāliem 2. panta izpratnē, un strādāja kā praktizējošs advokāts vai praktizējošs juriskonsults līdz iecelšanai minētajā tiesneša amatā; šādu personu var iecelt par Augstākās tiesas, Apelācijas tiesas vai Augstās tiesas tiesnesi. **Grieķija:** vismaz 15 gadu darba pieredze gan pirmās, gan otrās instances tiesās, izcili pildot savus pienākumus. **Spānija:** izglītība, vecums un nopelni. **Francija:** nedrīkst iecelt kandidātu bez pieredzes citā hierarhijas amatā vai citā pirmās pakāpes amatā pēc dienesta Augstākās tiesas pakļautībā, pildot "Conseiller référendaire" pienākumus, un nepieciešama vismaz 3 gadu pieredze attiecīgajā amatā, kas nepieciešama, lai apgūtu kasācijas procedūru. **Horvātija:** vismaz 15 gadu pieredze šādā amatā: tiesu iestādes amatpersona, jurists vai notārs; universitātes tiesībzinātņu profesors (ar vismaz 15 gadu profesionālo pieredzi pēc kvalifikācijas pārbaudījuma nokārtošanas); atzīts jurists, kurš ir nokārtojis kvalifikācijas pārbaudījumu, kuram ir vismaz 20 gadu profesionālā pieredze, un kurš ir apliecinājis savas spējas profesionālajā darbībā noteiktā tiesību jomā, kā arī profesionālajās vai pētnieciskajās publikācijās. **Itālija:** universitātes tiesībzinātņu profesorus un juristus ar 15 gadu darba pieredzi var iecelt īpašu nopelni gadījumā. Valdība var iecelt tiesnešus no vecāko amatpersonu vidus. **Kipra:** vismaz 12 gadu praktiska pieredze (ieskaitot stāžu jebkurā tiesneša amatā) un augsti morāles standarti. **Latvija:** Persona, kura sasniegusi 40 gadu vecumu. Pirmās vai otrās instances tiesas tiesnesis: vismaz 10 gadu darba stāžs tiesneša amatā, un Augstākās tiesas departamenta pozitīvs atzinums; vismaz 15 gadu darba stāžs augstskolas tieslietu specialitātes akadēmiskā personāla, zvērīnāta advokāta vai prokurora amatā, ir nokārtots kvalifikācijas eksāmens, un ir Augstākās tiesas departamenta pozitīvs atzinums; persona, kura ir bijusi Satversmes tiesas tiesneša, starptautiskas tiesas tiesneša vai pārnacionālas tiesas tiesneša amatā, un ir Augstākās tiesas departamenta

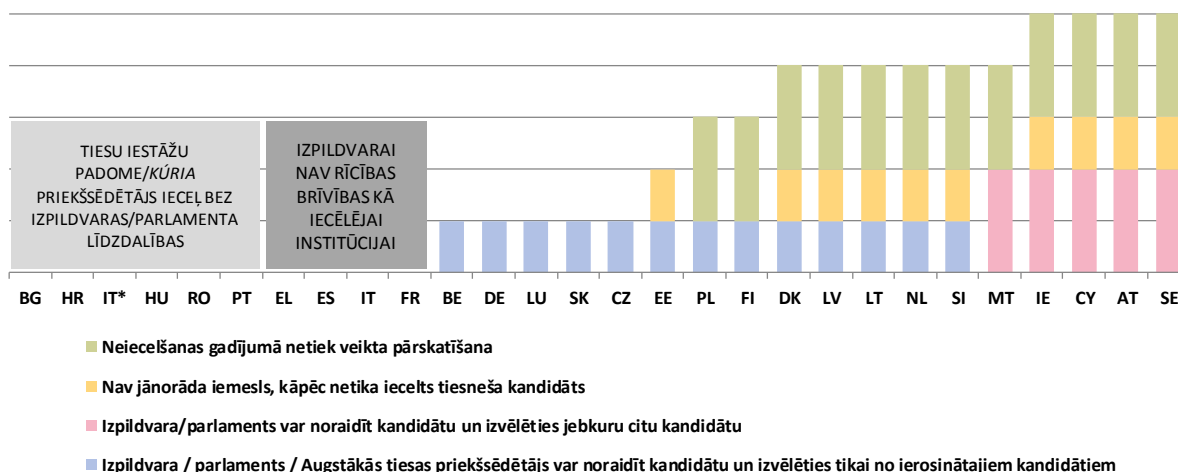
pozitīvs atzinums. **Lietuva:** tiesnesis vai persona, kurai ir doktora grāds tieslietās, kurai ir vismaz 10 gadu pieredze tiesneša amatā un/vai kurai ir pedagoģiska darba pieredze tieslietu jomā. **Luksemburga:** vismaz 35 gadus vecs tiesnesis, kuram ir vismaz 7 gadu pieredze. **Ungārija:** īpaša procedūra: Konstitucionālās tiesas locekļi var nolemt kļūt par tiesnešiem un pēc darbības beigām Konstitucionālajā tiesā viņi automātiski kļūst par Augstākās tiesas tiesnešiem. Parastā procedūra: Amatā jau ieceltiem tiesnešiem procedūra ir gandrīz tāda pati kā pieteikuma iesniegšanas procedūra attiecībā uz jebkuru citu tiesneša amatu, tomēr praksē pieteikuma iesniedzēji parasti ir vecākie tiesneši, kuriem ir ilgāka pieredze tiesu iestādēs. Ja pieteikuma iesniedzējs iepriekš nav veicis tiesneša pienākumus, Kúria priekšsēdētājam ir jānosūta pieteikums republikas prezidentam par tiesneša iecelšanu; **Malta:** 12 gadu pieredze advokāta amatā. **Nīderlande:** personai jābūt plašai pieredzei praktizējoša jurista darbā un jābūt sasniegušai izcilus panākumus vienā vai vairāk tiesību jomās. **Austrija:** nav īpašu oficiālu prasību, izņemot prasības, lai kļūtu par tiesnesi. Tek iecelti tikai apelācijas tiesas tiesneši vai prokurori apelācijas tiesās vai Augstākajā tiesā. **Polija:** persona, kas ir pabeigusi augstāko izglītību tieslietu jomā Polijā un ieguvusi maģistra grādu; vismaz 10 gadus ir veikusi tiesneša, prokurora, priekšsēdētāja, priekšsēdētāja vietnieka, Polijas Ģenerālprokuratūras konsultanta pienākumus vai vismaz 10 gadus ir veikusi advokāta, juriskonsulta vai notāra pienākumus; nedienēja un nebija nodarbināts drošības iestādēs, kas minētas Likumā, ar kuru tiek izveidots Valsts piemiņas institūts — Pret poļu nāciju pastrādāto noziegumu izmeklēšanas komisija, kā arī nesadarbojās ar šādām iestādēm; ar habilitēta doktora grādu tiesībzinātnēs, kura ir strādājusi Polijas augstākās izglītības iestādē, Polijas Zinātņu akadēmijā, pētniecības iestādē vai citā akadēmiskā iestādē. **Portugāle:** otrās instances tiesas tiesnesis un kandidāts publiskā konkursā. **Rumānija:** pārbaudījumu, kuru nepieciešamības gadījumā rīko SCM Tiesnešu nodaļa, no tādu tiesnešu vidus, kuri iepriekšējos 3 gados ieņēma tiesneša amatu apelācijas tiesās, saņēma novērtējumu "ļoti labi" pēdējos 3 novērtējumos, nav disciplināri sodīti pēdējo 3 gadu laikā un kuru stāžs tiesneša amatā ir vismaz 18 gadi. **Slovēnija:** personu, kura atbilst vispārīgajiem nosacījumiem iecelšanai par tiesnesi, ja tā ir sekmīgi pildījusi tiesneša pienākumus vismaz pēdējo 15 gadu laikā vai tai ir vismaz 20 gadu darba pieredze tiesību jomā pēc juristu valsts eksāmena nokārtošanas. Par Augstākās tiesas tiesnesi arī var iecelt universitātes asociēto profesoru tiesībzinātnēs. **Slovākija:** profesionālais tiesnešu eksāmens un visas tiesneša kompetences, kas nepieciešamas, lai kļūtu par tiesnesi, un vairāk nekā 15 gadu pieredze praktizējoša jurista darbā (advokāts, tiesnesis, akadēmiskais darbinieks u. c.). **Somija:** Kandidātam iepriekšējās darbības laikā tiesā vai citā amatā jāapliecina, ka tam ir zināšanas par konkrēto jomu un nepieciešamās personiskās īpašības, kas vajadzīgas attiecīgā amata pienākumu veiksmīgai pildīšanai. **Zviedrija:** Augstākās tiesas tiesneši papildina viens otru, jo Augstākajā tiesā ir ietverti juristi ar dažādu pieredzi no dažādām juridiskām profesijām.

54. attēlā ir norādīta izpildvaras un parlamenta kompetence, kad tie ieceļ tiesnešus amatā Augstākajā tiesā, pamatojoties uz iesniegumu, kas saņemts no ierosinātajām institūcijām (piemēram, Tiesu iestāžu padomes vai tiesas). Stabiņa lielums ir atkarīgs no tā, vai izpildvara vai parlaments var noraidīt Augstākās tiesas tiesneša amata kandidātu pavisam, vai tie var izvēlēties tikai vienu no ierosinātajiem kandidātiem un vai tie var izvēlēties un iecelt citu kandidātu pat tad, ja viņu nav ierosinājusi kompetentā iestāde. Ja kandidāts netiek iecelts, svarīgs drošības pasākums ir pienākums sniegt iemeslus⁽⁹⁸⁾ un iespēja pārskatīt lēmumu tiesā⁽⁹⁹⁾.

⁹⁸ 2021. gada 20. aprīļa spriedums lietā C-896/19, *Repubblika un Il-Prim Ministru*, 71. punkts.

⁹⁹ 2019. gada 19. novembra spriedums apvienotajās lietās C-585/18, C-624/18 un C-625/18, *AK un citi*, 145. punkts.

54. attēls. Augstākās tiesas tiesnešu iecelšana: izpildvaras un parlamenta kompetence (*)

(*) **Dānija:** Tiesnešu iecelšanas padome iesaka tieslietu ministram vienu kandidātu katram amata piedāvājumam visu tiesnešu iecelšanas gadījumos, izņemot Augstākās tiesas priekšsēdētāja amatam. **Vācija:** ministram ir jānorāda iemesli, ja tas atsakās piekrist Tiesnešu atlases komitejas lēmumam vai ja tas piekrīt citas tādas personas atlasei, kuru Präsidiālrat (Augstākās tiesas Prezidentūras padome, kuras sastāvā ir tās priekšsēdētājs un tiesneši, kurus ievēlējuši visi tiesas tiesneši) neuzskata par atbilstošu. **Īrija:** attēlā ir norādīta valdības kompetence. Saskaņā ar Konstitūcijas 13.9. pantu (t. i., konstitucionālā prasība, nevis prakse) prezidents savas iecelšanas pilnvaras var izmantot tikai pēc valdības ieteikuma. **Grieķija:** republikas prezidents izdod prezidenta dekrētu pēc tieslietu ministra ierosinājuma, pamatojoties uz Augstākās tiesu iestāžu padomes obligāto lēmumu. **Itālija*:** Augstākā kasācijas tiesa (izskata krimināllietas nu civilīetas): Tiesu iestāžu padome (CSM) ieceļ tiesnešus. **Itālija:** Valsts padome (izskata administratīvās lietas): pēc Administratīvo tiesnešu padomes (CPGA) priekšlikuma republikas prezidents ieceļ tiesnešus un tam nav rīcības brīvības šajā ziņā. **Kipra:** ieceļot Augstākās tiesas tiesnesi, republikas prezidentam nav konstitucionāla vai juridiska pienākuma ievērot Augstākās tiesas atzinumu, taču parasti prezidents to ievēro. **Ungārija:** republikas prezidentam un Parlamentam jāturpina darbs ar priekšlikumiem. Kūria prezidents var atcelt pieteikumu iesniegšanu. **Malta:** norādītā institūcija ir premjerministrs. **Austrija:** saskaņā ar Konstitūciju Augstākās tiesas priekšlikumi nav saistoši. Tomēr saskaņā ar vispārpieņemto praksi ieceļ tikai Augstākās tiesas ierosinātos kandidātus. Augstākās tiesas priekšsēdētāja iecelšanas gadījumā federālais prezidents var noraidīt tieslietu ministra ierosināto kandidātu, taču tas nevar iecelt personu, kura netika ierosināta. **Luksemburga:** šajā saistībā nav pieņemts saistošs dokuments, taču pagaidām iecelēja institūcija nekad nav noraidījusi tiesas izvirzīto kandidātu. **Slovākija:** gadījumos, kad Augstākās tiesas tiesneša/priekšsēdētāja amata kandidāts netiek iecelts, iecelējam institūcijai nekad nav bijis jānorāda kandidātam iemesli. **Horvātija:** Tiesu iestāžu padome var nolemt neiecelt Augstākās tiesas tiesneša amata kandidātu. Apelāciju vai pārskatīšanas pieprasījumu var iesniegt tikai Augstākās tiesas tiesneša kandidāts, ja tas netiek iecelts. **Spānija:** valsts vadītājam (karalim) kā iecelējam institūcijai ir obligāti jāņem vērā Tiesu iestāžu priekšlikums par tiesnešu iecelšanu un paaugstināšanu amatos. Tādēļ karalim nav rīcības brīvības un nav pienākuma norādīt iemeslus. Karalis pieņem lēmumu, izdodot karaļa dekrētu, tas tiek publicēts oficiālajā vēstnesī un to nevar apstrīdēt. Apstrīdēt var padomes iepriekš pieņemto lēmumu ierosināt kandidātu tiesneša iecelšanai vai paaugstināšanai amatā — sākotnēji izmanto administratīvās pārsūdzības procesu (lēmumu pieņem padomes kopsēdē), un pēc tam veic pārskatīšanu tiesā Augstākās tiesas Administratīvajā nodaļā. **Polija:** tiesību aktos nav paredzēta prasība, ka republikas prezidentam ir jāsniedz tiesneša neiecēšanas iemesli un ka ir obligāti jāieceļ padomes ierosinātais kandidāts. Viņa prerogātas nav jāpamato, kā arī nav noteikts termiņš prerogātu izmantošanai.

– Aizsardzības pasākumi saistībā ar prokuratūru darbību ES –

Prokuratūrai ir būtiska loma krimināltiesu sistēmā, kā arī dalībvalstu sadarbībā krimināltiesību jomā. Pienācīga valsts prokuratūras darbība ir svarīga efektīvai cīņai pret noziedzību, tajā skaitā ekonomiskajiem un finanšu noziegumiem, piemēram, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un korupciju. Saskaņā ar ES Tiesas judikatūru saistībā ar Pamatlēmumu par

Eiropas apcietināšanas orderi ⁽¹⁰⁰⁾, prokuratūru var uzskatīt par dalībvalsts tiesu iestādi Eiropas apcietināšanas ordera izdošanas un izpildes vajadzībām, ja tā var rīkoties neatkarīgi un tai nedraud tieša vai netieša pakļaušana izpildvaras, piemēram, tieslietu ministra, konkrētā lietā dotiem norādījumiem vai rīkojumiem ⁽¹⁰¹⁾.

Prokuratūru organizācija visā ES atšķiras, un nav vienota modeļa visām dalībvalstīm. Tomēr pastāv plaši izplatīta tendence dot priekšroku neatkarīgākai prokuratūrai, nevis tādai, kas ir pakārtota vai piesaistīta izpildvarai ⁽¹⁰²⁾. Kā norādījusi Eiropas Prokuroru konsultatīvā padome, efektīva un patstāvīga prokuratūra, kas ir apņēmusies veicināt tiesiskumu un cilvēktiesības tiesvedības ietvaros ir viens no demokrātiskas valsts pīlāriem ⁽¹⁰³⁾. Neatkarīgi no tā, kāda ir valsts tiesu sistēma vai tās pamatā esošās tiesiskās tradīcijas, Eiropas standarti nosaka, ka dalībvalstis veic efektīvus pasākumus, lai garantētu, ka prokurori spēj pildīt savus profesionālos uzdevumus un pienākumus atbilstoši pienācīgiem tiesiskajiem un organizatoriskajiem nosacījumiem ⁽¹⁰⁴⁾ un bez nepamatotas iejaukšanās ⁽¹⁰⁵⁾. Jo īpaši tad, ja valdība sniedz vispārīgus norādījumus, piemēram, par politiku cīņai pret noziedzību, šādiem norādījumiem jābūt noformētiem rakstiski un pienācīgi publicētiem ⁽¹⁰⁶⁾. Ja valdībai ir pilnvaras sniegt norādījumus kriminālvajāšanas sākšanai konkrētā lietā, šādiem norādījumiem jābūt papildinātiem ar pienācīgām garantijām ⁽¹⁰⁷⁾. Saskaņā ar Eiropas Padomes Ministru komitejas 2000. gada ieteikumu norādījumi neuzsākt kriminālvajāšanu būtu jāaizliedz vai arī

¹⁰⁰ Padomes pamatlēmums 2002/584/TI par Eiropas apcietināšanas orderi un par nodošanas procedūrām starp dalībvalstīm (OV L 190, 18.7.2002., 1. lpp.).

¹⁰¹ Tiesas 2019. gada 27. maija spriedums apvienotajās lietās *OG un PI (Lībekas un Cvikavas prokuratūra)* C-508/18 un C-82/19 PPU, 73., 74. un 88. punkts, ECLI:EU:C:2019:456; 2019. gada 27. maija spriedums lietā C-509/18, 52. punkts, ECLI:EU:C:2019:457; sk. arī 2019. gada 12. decembra spriedumu apvienotajās lietās *Parquet général du Grand-Duché de Luxembourg un Openbaar Ministerie (Lionas un Tūras prokurori)* C-566/19 PPU un C-626/19, ECLI:EU:C:2019:1077; *Openbaar Ministerie (Zviedrijas prokuratūra)* C-625/19 PPU, ECLI:EU:C:2019:1078, un *Openbaar Ministerie (Briseles prokurors)* C-627/19 PPU, ECLI:EU:C:2019:1079; 2020. gada 24. novembra spriedums lietā AZ C-510/19, 54. punkts, ECLI:EU:C:2020:953. Sk. arī 2016. gada 10. novembra spriedumu lietā *Kovalkovas* C-477/16 PPU, 34. un 36. punkts, ECLI:EU:C:2016:861, un 2016. gada 10. novembra spriedumu lietā *Poltorak* C-452/16 PPU, 35. punkts, ECLI:EU:C:2016:858, attiecībā uz jēdzienu “tiesu vara”, “kura (..) atbilstoši tiesiskas valsts darbību raksturojošajam varas dalīšanas principam ir jānošķir no izpildvaras”. Sk. arī Atzinumu Nr. 13 (2018. gads) par prokuroru neatkarību, pārskatbildību un ētiku, ko pieņēmusi Eiropas Prokuroru konsultatīvā padome (EPKP), xii) ieteikumu.

¹⁰² CDL-AD(2010)040-e, Ziņojums par Eiropas standartiem attiecībā uz tiesu sistēmu neatkarību. II daļa “Prokuratūra”, pieņēmusi Venēcijas komisija savā 85. plenārsēdē (Venēcija, 2010. gada 17. un 18. decembris), 26. punkts.

¹⁰³ Eiropas Prokuroru konsultatīvās padomes (EPKP) Atzinums Nr. 15 (2020. gads) par prokuroru lomu ārkārtas gadījumos, jo īpaši pandēmijas apkarošanas gadījumā.

¹⁰⁴ Ieteikums Rec(2000)19 par prokuratūras lomu krimināltiesību sistēmā, pieņēmusi Eiropas Padomes Ministru komiteja 2000. gada 6. oktobrī (turpmāk “2000. gada ieteikums”), 4. punkts.

¹⁰⁵ 2000. gada ieteikuma 11. un 13. punkts. Sk. arī: Atzinumu Nr. 13 (2018. gads) par prokuroru neatkarību, pārskatbildību un ētiku, ko pieņēmusi Eiropas Prokuroru konsultatīvā padome (EPKP), i) un iii) ieteikumu; Pretkorupcijas starpvalstu grupas (GRECO) ceturtais vērtēšanas kārtas “Korupcijas novēršana — parlamenta locekļi, tiesneši un prokurori” daudzi ieteikumi ir vērsti uz to, lai ieviestu kārtību, kādā prokuratūru dienestu aizsargāt no nepamatotas ietekmes un iejaukšanās krimināllietu izmeklēšanā.

¹⁰⁶ 2000. gada ieteikuma 13. punkta c) apakšpunkts.

¹⁰⁷ 2000. gada ieteikuma 13. punkta d) apakšpunkts.

tie būtu jāparedz izņēmuma gadījumiem un tiem jāpiemēro īpaši aizsardzības pasākumi (¹⁰⁸). Ieinteresētajām personām (tostarp cietušajiem) būtu jābūt iespējai apstrīdēt prokurora lēmumu nesākt kriminālvajāšanu lietā (¹⁰⁹), un tas arī nodrošina zināma veida atbildību prokuroriem (¹¹⁰).

Lai atspoguļotu prokuratūras autonomiju dalībvalstīs, tālāk norādītās vērtības nodrošina pārskatu par hierarhiskajām pilnvarām prokuratūrā, kā arī iespēju pārskatīt prokurora lēmumu nesākt kriminālvajāšanu lietā. Šīs vērtības neanalizē prokuratūras darbības efektivitāti — tam ir nepieciešams kvalitatīvs novērtējums, ņemot vērā katras dalībvalsts īpašos apstākļus.

Savukārt 55. attēlā ir norādītas galvenās ģenerālprokurora pārvaldības pilnvaras pār zemākas pakāpes prokuroriem:

- 1) izdot vispārīgus norādījumus par kriminālvajāšanas politiku;
- 2) sniegt norādījumus par kriminālvajāšanu atsevišķās lietās;
- 3) izvērtēt prokuroru;
- 4) paaugstināt prokuroru amatā;
- 5) atsaukt atsevišķu lietu, kas piešķirta prokuroram (pārcelt lietu);
- 6) lemt par disciplinārpasākumiem attiecībā uz prokuroru un
- 7) pārcelt prokurorus, neprasot viņu piekrišanu.

Papildus šīm atsevišķajām galvenajām pārvaldības pilnvarām ģenerālprokuroram vai citām institūcijām var būt vēl citas pilnvaras attiecībā uz valstu prokuratūrām (¹¹¹). Jāatzīmē, ka iepriekš uzskaitīto pārvaldības pilnvaru īstenošanā noteikta loma var būt citām iestādēm (piemēram, disciplinārtiesa var lemt par konkrētiem disciplinārpasākumiem) (¹¹²).

¹⁰⁸ 2000. gada ieteikuma 13. punkta f) apakšpunkts. Sk. arī Atzinumu Nr. 13 (2018. gads) par prokuroru neatkarību, pārskatatbildību un ētiku, ko pieņēmusi Eiropas Prokuroru konsultatīvā padome (EPKP), iv) ieteikumu.

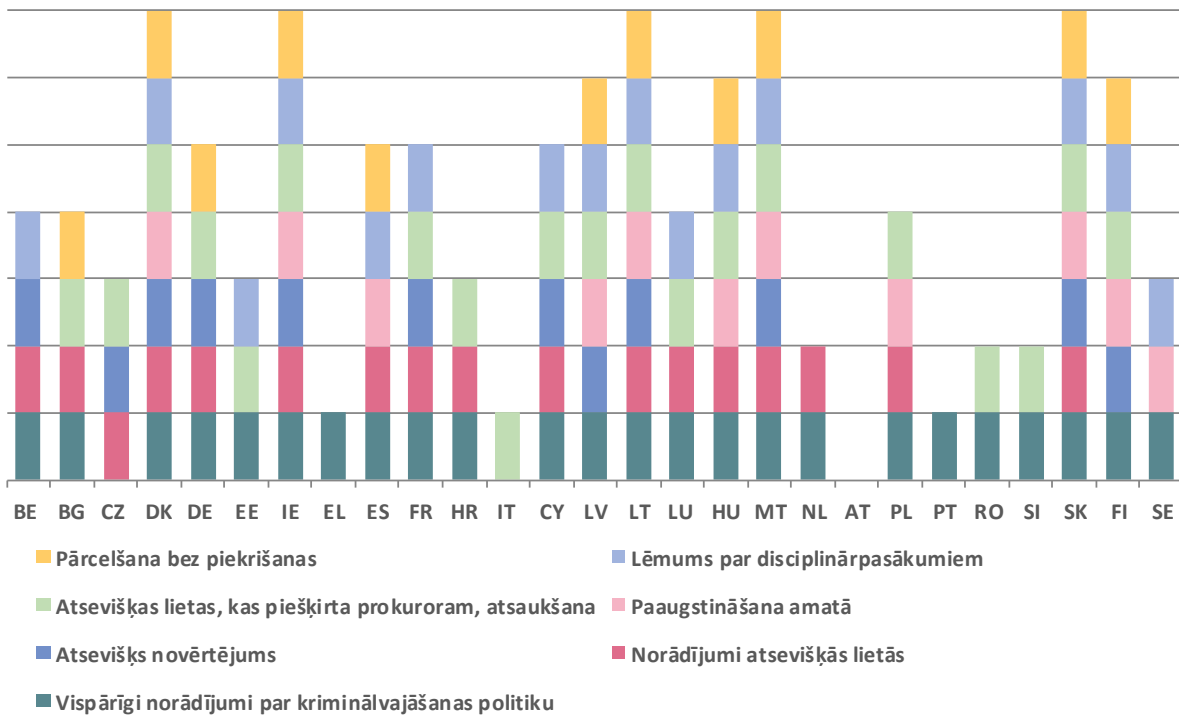
¹⁰⁹ 2000. gada ieteikuma 34. punkts.

¹¹⁰ CDL-AD(2010)040-e, Ziņojums par Eiropas standartiem attiecībā uz tiesu sistēmu neatkarību. II daļa "Prokuratūra", pieņēmusi Venēcijas komisija savā 85. plenārsēdē (Venēcija, 2010. gada 17. un 18. decembris), 45. punkts.

¹¹¹ Piemēram, pilnvaras atrisināt kompetenču konfliktus starp dalībvalstu prokuratūrām, iegūt datus un informāciju no zemākas pakāpes prokuratūrām. Turklāt ģenerālprokuroram var būt loma struktūrās, kas atbild par lēmumiem attiecībā uz prokuroriem, pat ja viņš tieši nepieņem šādus lēmumus. Sk. arī 2019. gada ES rezultātu apkopojuma tiesiskuma jomā 55. attēlu, kurā norādīts pārvaldības pilnvaru pār prokuratūrām sadalījums.

¹¹² Pārskatu par disciplinārlietās pret prokuroriem iesaistītajām iestādēm skatiet 2020. gada ES rezultātu apkopojuma tiesiskuma jomā 53. un 54. attēlā.

55. attēls. Ģenerālprokurora pārvaldības pilnvaras (*) (avots: Eiropas Komisija kopā ar Ekspertu grupu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un teroristu finansēšanas novēršanas jomā)

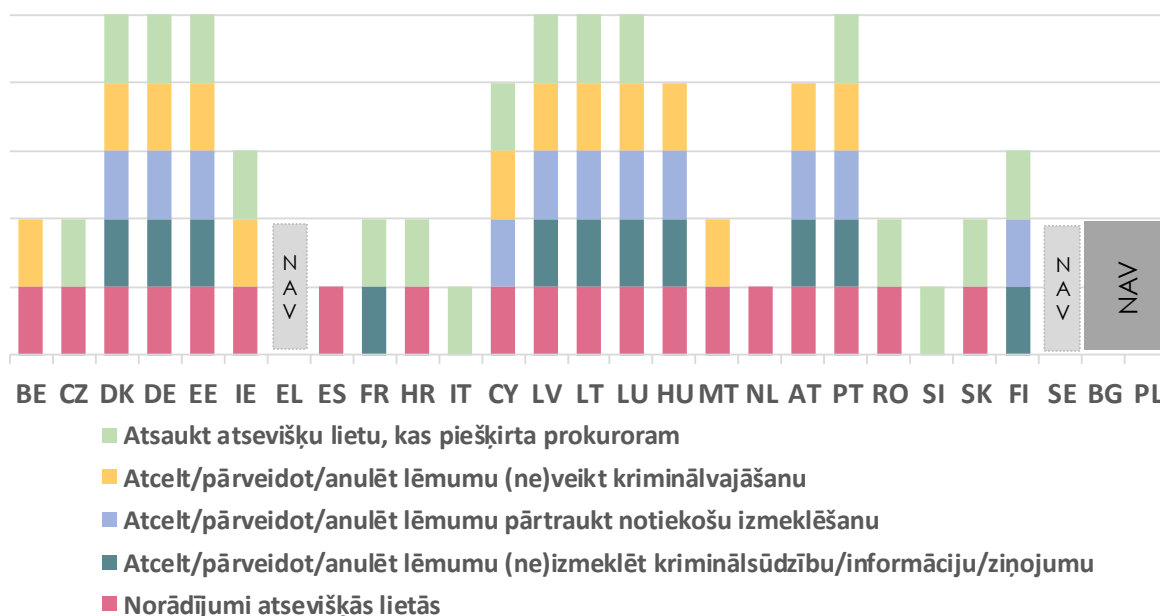
(*) *Dalībvalstis ir norādītas alfabētiskā secībā atbilstoši to ģeogrāfiskajiem nosaukumiem oriģinālvalodā.*
Beļģija: tiesības izdot priekšrakstu par prokurora kriminālvajāšanu ir paredzētas Kriminālprocesa kodeksā.
Čehija: pilnvaras sniegt norādījumus atsevišķās lietās ir tikai Ģenerālprokuratūrai un pret augstajiem prokuroriem.
Grieķija: ģenerālprokuroram ir tiesības adresēt visiem valsts prokuroriem vispārīgus norādījumus un ieteikumus, taču adresātiem nav saistošs atzinumu formulējums un izteiktas viedoklis.
Spānija: ģenerālprokurors nosaka iekšējos rīkojumus un norādījumus, kas ir atbilstoši dienestam un kriminālvajāšanas funkciju īstenošanai un kas var būt vispārīgi vai saistīti ar konkrētiem jautājumiem. Pārceļšana bez piekrišanas ir iespējama tikai lielas darba slodzes gadījumos.
Itālija: Apelācijas tiesas ģenerālprokuroriem ir pilnvaras bezdarbības gadījumā atsaukt konkrētu tam piešķirtu lietu; turklāt viņi var iegūt datus un informāciju no rajonu prokuratūrām un nosūtīt tos Kasācijas tiesas ģenerālprokuroram, lai pārbaudītu, vai prokuratūras darbojas pareizi un vienoti un vai tiek ievēroti noteikumi par pienācīgu procesu. Kasācijas tiesas ģenerālprokurors saskaņā ar likumu ir atbildīgs par Valsts Maģijas apkares direktorāta kontroli, kā arī par kompetenču konfliktu atrisināšanu starp divām vai vairākām teritoriālām prokuratūrām.
Kipra: lēmumus par nelieliem disciplinārpārkāpumiem pieņem ģenerālprokurors. Smagu disciplinārpārkāpumu gadījumos ģenerālprokurors neierosina sankcijas, bet iesaka Civildienesta komisijai ierosināt disciplinārpasākumus.
Lietuva: attiecībā uz norādījumiem par atsevišķām lietām ģenerālprokurors (ĢP) nevar norādīt, kāds lēmums jāpieņem; attiecībā uz prokuroru paaugstināšanu amatā ĢP lemj par Prokuroru atlases komisijas vai Virsprokuroru atlases komisijas secinājumiem. attiecībā uz lēmumu par disciplinārpasākumu ĢP lemj par Prokuroru ētikas komisijas vai Iekšējās izmeklēšanas komisijas secinājumiem. ĢP nav tiesību atsaukt prokuroru no pirmstiesas izmeklēšanas.
Luksemburga: ģenerālprokuroram ir pilnvaras izdot rīkojumu prokuratūrām sākt kriminālvajāšanu konkrētā lietā (bet nevar izdot rīkojumu nesākt kriminālvajāšanu). Attiecībā uz prokurora paaugstināšanu amatā prokurors/ģenerālprokurors ar labvēlīgu atzinumu paaugstināšanu amatā ierosina izpildvarai, un valsts vadītājs paraksta iecelšanas rīkojumu.
Austrija: ģenerālprokurora pilnvaras neietver prokuratūras tiešu pārvaldību, kā norādīts diagrammā. Prokuroru izvērtē neatkarīgā personāla struktūra, kuras sastāvā ir četri prokurori.
Polija: ģenerālprokurors ir arī tieslietu ministrs.
Rumānija: ģenerālprokuroram ir pilnvaras pārceļt atsevišķu lietu no vienas kriminālvajāšanas struktūrvienības uz citu un izdot vispārīgus norādījumus par kriminālvajāšanas politiku, lai garantētu vienotu pieeju kriminālizmeklēšanā.
Slovēnija: gan ģenerālprokuroram, gan Prokuratūras vadītājam ir pilnvaras izdot vispārīgus norādījumus par kriminālvajāšanas politiku un atsaukt atsevišķu lietu, kas piešķirta prokuroram.

Šā rezultātu apkopojuma 56. attēlā ir sniegts faktu pārskats par vecāko prokuroru pārvaldības pilnvarām pār zemākas pakāpes prokuroriem, kuriem paredzēts:

- 1) sniegt norādījumus par kriminālvajāšanu atsevišķās lietās;
- 2) atcelt, pārveidot vai anulēt lēmumu (ne)izmeklēt kriminālsūdzību, informāciju vai ziņojumu;
- 3) atcelt, pārveidot vai anulēt lēmumu pārtraukt notiekošu izmeklēšanu;
- 4) atcelt, pārveidot vai anulēt lēmumu (ne)veikt kriminālvajāšanu; un
- 5) atsaukt atsevišķu lietu, kas piešķirta prokuroram (pārcelt lietu).

Papildus šīm atsevišķajām galvenajām pārvaldības pilnvarām vecākajiem prokuroriem var būt vēl citas iepriekš neminētas pilnvaras.

56. attēls. Vecāko prokuroru pārvaldības pilnvaras (*) (avots: Eiropas Komisija kopā ar Ekspertu grupu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un teroristu finansēšanas novēršanas jomā)

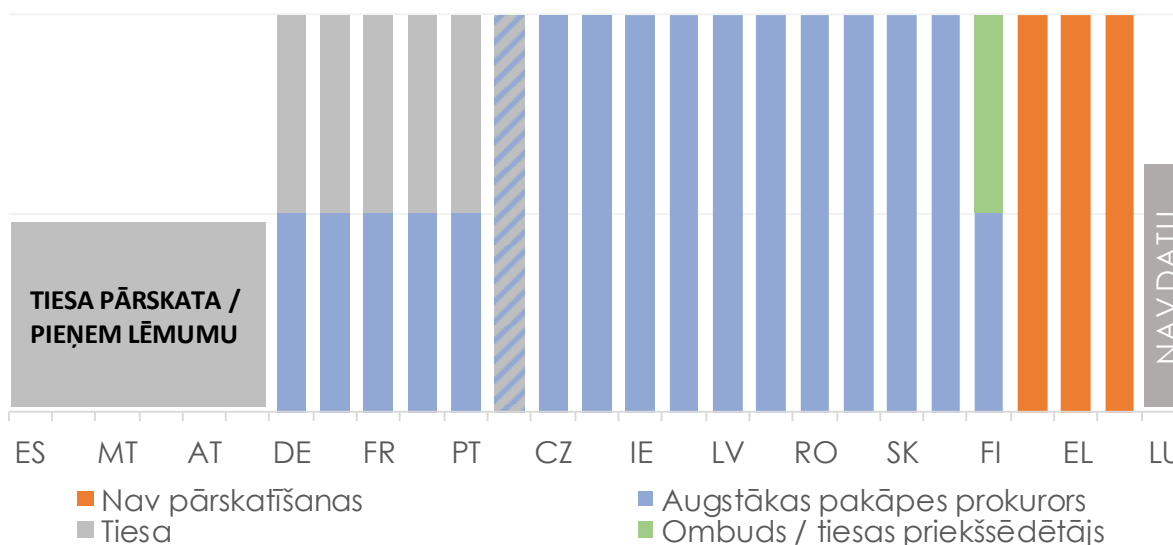
(*) **Francija:** Vecākie prokurori var dot norādījumus lietas noraidīšanas apstrīdēšanas gadījumā (*classements sans suite*). **Itālija:** atsaukšana ir jāpamato un jāizdod rakstveidā. **Lietuva:** augstākas pakāpes prokurora pārziņā nav norādījumu sniegšana par pieņemamā procesuālā lēmuma veidu. Augstākas pakāpes prokuroram nav tiesību atsaukt prokuroru no pirmstiesas izmeklēšanas. **Nīderlande:** attiecībā uz norādījumiem atsevišķos gadījumos tiesību akti nodrošina juridisko pamatu augstākas pakāpes prokuroriem sniegt vispārīgus vai konkrētus norādījumus. Tiesību aktos nav norādīta tēma (piemēram, konkrētas lietas). Tādēļ praksē parasti novērojamas atšķirības starp dažādām prokuratūras nodaļām saistībā ar augstākas pakāpes prokuroru sniegtiem norādījumiem par konkrētām lietām.

57. attēlā ir norādītas iestādes, kuras pieņem lēmumu par pieprasījumu pārskatīt prokurora lēmumu nesākt kriminālvajāšanu atsevišķos gadījumos. Tajā ir attēlots, kura iestāde pārbauda atsevišķu prokuroru darbu, kas ietekmē prokuratūras darbību. Saskaņā ar Eiropas standartiem lēmums nesākt kriminālvajāšanu rada problēmas prokuroru atbildības jomā, tādēļ ir svarīgi paredzēt tiesiskās aizsardzības līdzekli¹¹³. Dažās dalībvalstīs šo lēmumu pārskata dažādas institūcijas: augstākas pakāpes prokurori (tostarp attiecīgos gadījumos ģenerālprokurors), tiesa

¹¹³ CDL-AD(2010)040-e, Ziņojums par Eiropas standartiem attiecībā uz tiesu sistēmu neatkarību. II daļa "Prokuratūra", pieņēmusi Venēcijas komisija savā 85. plenārsēdē (Venēcija, 2010. gada 17. un 18. decembris), 45. punkts.

vai citas institūcijas (ombuds, tiesas priekšsēdētājs). Dažās dalībvalstīs lēmumu nevar pārskatīt. Gadījumos, kad šāda pārskatīšana pastāv, to var uzsākt iespējamais cietušais vai augstākas pakāpes prokurori pēc savas iniciatīvas. Dažās dalībvalstīs augstākas pakāpes prokurora pārskatīšanas lēmums var tikt pārskatīts tiesā. Grafikā nav norādītas tiesības īstenot privātu kriminālvajāšanu, saskaņā ar kuru personām, kuras uzskata sevi par noziegumā cietušajām personām, ir tiesības turpināt kriminālvajāšanu, iesaistot privāto juristu, kurš tās pārstāv krimināltiesā kā privātais prokurors (pastāv Beļģijā, Vācijā, Spānijā, Francijā, Horvātijā, Lietuvā, Luksemburgā, Ungārijā, Austrijā, Polijā, Slovēnijā, Somijā un Zviedrijā).⁽¹¹⁴⁾

57. attēls. Iestāde, kā pārbauda prokurora lēmumu nesākt kriminālvajāšanu (*) (avots: Eiropas Komisija kopā ar Ekspertu grupu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un teroristu finansēšanas novēršanas jomā)

(*) **Bulgārija:** prokurors pieņem lēmumu, vai pastāv tiesību aktu prasības uzsākt pirmstiesas procesu. Ja šādu prasību nav, prokurors izdod dekrētu par atteikumu uzsākt pirmstiesas procesu (atteikums uzsākt izmeklēšanu). Šo atteikumu var apstrīdēt tikai augstākas pakāpes prokuratūrā, izņemot atteikumu uzsākt prokurora izmeklēšanu attiecībā uz ģenerālprokurora vai tā vietnieku izmeklēšanu, kurai paredzēta pārskatīšana Specializētā krimināltiesā. Ja tika uzsākts pirmstiesas process, pēc tā beigām prokurors var to pārtraukt vai ierosināt lietu tiesā (lēmums sākt kriminālvajāšanu). Dekrētu nesākt kriminālvajāšanu par noziegumiem, kuros ir cietušais, var apstrīdēt tiesā 7 dienu laikā. Ja šis termiņš netiek ievērots, lēmumu joprojām var apstrīdēt, taču tikai augstākā prokuratūrā. Tādu noziegumu gadījumā, kuros nav cietušo, lēmumu nesākt kriminālvajāšanu ar atcelt ex officio augstāka prokuratūra, ja ir saņemta norāde vai pēc pašu iniciatīvas. **Vācija:** lēmumus var pārskatīt ģenerālprokurors. Turklāt, ja ģenerālprokurors ir apstiprinājis lēmumu nesākt kriminālvajāšanu, cietušais var vērsties Augstākajā reģionālajā tiesā. **Igaunija:** neattiecas uz noziegumiem, kuros nav cietušo. Cietušais var apstrīdēt prokuratūrā izmeklēšanas struktūras lēmumu neuzsākt kriminālvajāšanu. Prokuratūras lēmumu neuzsākt vai izbeigt kriminālvajāšanu var apstrīdēt Ģenerālprokuratūrā. Ģenerālprokuratūras lēmumu var apstrīdēt rajona tiesā. **Spānija:** rīkojumu izskatīšanas atteikuma gadījumā vienīgi personai, kura to ir pieprasījusi, ir tiesības iesniegt reformu apelāciju 3 dienu laikā pēc paziņošanas. Atbildētāji, uz kuriem attiecas šie instruktora lēmumi par reformu apelācijas rezolūciju, var izmantot parasto apelācijas kārtību 5 dienu laikā pēc paziņošanas par apstrīdēto rīkojumu vai reformu apelācijas rezolūcijas. **Francija:** ģenerālprokurors pēc cietušā pieprasījuma var pārskatīt prokurora lēmumu neuzsākt kriminālvajāšanu. Cietušais arī var iesniegt sūdzību izmeklēšanas tiesnesim. **Horvātijā:** tādu noziegumu gadījumā, kuros nav cietušo, ja korupcijas apkarošanas prokuratūra (USKOK) noraida paziņojumu, institūcija/persona, kas iesniedza paziņojumu par kriminālpārskatīšanu, var pieprasīt pārskatīšanu USKOK kolēģijā un pēc tam Valsts prokuroru padomes (DORH) kolēģijā. Cietušais var uzsākt privātu kriminālvajāšanu kompetentajā tiesā. **Kipra:** ja ģenerālprokurors pieņēma

¹¹⁴ Pamattiesību aģentūra, <https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/comparative-data/victims-support-services/prosecution>

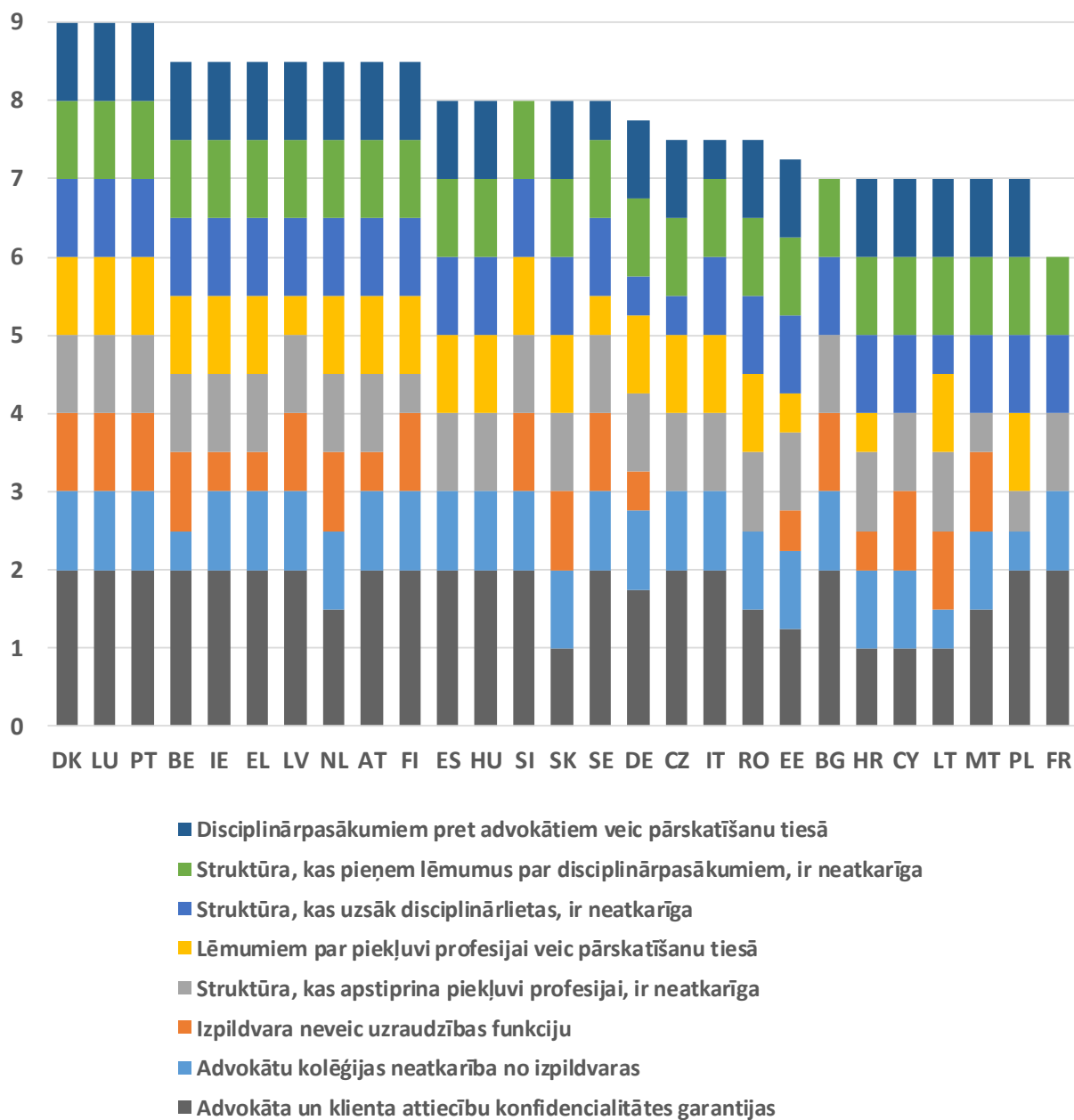
lēmumu nesākt kriminālvajāšanu kādā lietā (pamatojoties uz esošajiem pierādījumiem un advokātu ieteikumiem), šādu lēmumu var grozīt vienīgi ģenerālprokurors. **Īrija:** cietušais var pieprasīt gan sniegt iemeslus, gan veikt pārskatīšanu par lēmumu neuzsākt kriminālvajāšanu; to īsteno Ģenerālprokuratūras Cietušo nodaļas juristi. tādu noziegumu gadījumā, kuros nav cietušo, An Garda Siochána var pieprasīt pārskatīt lēmumu neuzsākt kriminālvajāšanu; to īsteno Ģenerālprokuratūras Vadošās nodaļas vecākais jurists. **Lietuva:** pirmstiesas izmeklēšanas darbinieka lēmums neuzsākt pirmstiesas izmeklēšanu tiek pieņemts tikai ar pirmstiesas izmeklēšanas iestādes vadītāja piekrišanu. Lēmums neuzsākt pirmstiesas izmeklēšanu 24 stundu laikā tiek nosūtīts prokuroram, kurš pārbauda attiecīgo lēmumu 10 dienu laikā. Noraidīto prokurora lēmumu var apstrīdēt tiesā. Sūdzību par pirmstiesas izmeklēšanas darbinieka lēmumu var iesniegt arī prokuroram. Noraidīšanas gadījumā prokurora lēmumu var apstrīdēt tiesā. Savukārt tiesneša lēmumu var pārsūdzēt augstākajā tiesā. **Malta:** saukšana pie kriminālatbildības par noziegumiem tiek nodota no policijas Ģenerālprokuratūras kompetencē. 2020. gada oktobrī ģenerālprokurors pārņēma pienākumu lemt par kriminālvajāšanas uzsākšanu un kriminālvajāšanām zemākas instances tiesās par noteiktiem smagiem noziegumiem. Pārkārtošanos plānots noslēgt līdz 2024. gada beigām. Tiesību aktā, kas stājās spēkā 2020. gada oktobrī, ir paredzēta ģenerālprokurora lēmumu neuzsākt kriminālvajāšanu pārskatīšana, pamatojoties uz lēmuma nelikumību vai nepamatotību. Ja lēmums uzsākt kriminālvajāšanu, kā arī kriminālvajāšana ir policijas komisāra pārziņā, miertiesās var uzsākt apstrīdēšanas procedūru. **Austrija:** pārskatīšanu var uzsākt cietušais vai dažos gadījumos (tostarp smagu noziegumu gadījumā, kuros nav cietušo) tiesiskās aizsardzības komisārs. **Portugāle:** prokurora lēmumu neuzsākt kriminālvajāšanu var pārskatīt atsevišķā procesuālajā posmā “instrução” (izmeklēšanas atsākšana), kurā īpaši paredzēts tiesas apstiprinājums par lēmumu izvirzīt apsūdzības vai reģistrēt izmeklēšanu. Šādu izmeklēšanas atsākšanu var pieprasīt “assistentē”, ja procedūra nebalstās uz privātu kriminālvajāšanu, attiecībā uz apsvērumiem, uz kuru pamata prokuratūra neizvirzīja apsūdzību. Prokurora lēmumu neuzsākt kriminālvajāšanu arī var iesniegt pārskatīšanai prokurora tiešajam vadītājam 20 dienu laikā pēc datuma, kurā vairs nevar pieprasīt izmeklēšanas uzsākšanu. Šādā gadījumā prokurora tiešais vadītājs pēc savas iniciatīvas vai pēc pieprasījuma var noteikt, ka tiek izvirzīta apsūdzība vai ka izmeklēšana tiek turpināta. **Rumānija:** augstākas pakāpes prokurors var (ex officio) pārskatīt jebkuru lēmumu neuzsākt kriminālvajāšanu; lēmums par izmeklēšanas atsākšanu ir jāapstiprina tiesnesim. Ikvienu personu, kuras likumīgās intereses ir ietekmējis lēmums neuzsākt kriminālvajāšanu, var iesniegt sūdzību kompetentajam sākotnējās izskatīšanas palātas tiesnesim. Tādu noziegumu gadījumā, kuros nav cietušo, augstākas pakāpes prokurors var pārskatīt lēmumu neuzsākt kriminālvajāšanu. **Somija:** Ikvienu personu var iesniegt sūdzību par lēmumu ģenerālprokuroram, tiesas priekšsēdētājam vai parlamenta ombudam. **Slovēnija:** Prokurori nevar noraidīt prasības krimināllietā attiecībā uz noteiktiem kriminālnoziegumiem bez prokuratūras vadītāja apstiprinājuma. Prokurori informē dažas iedzīvotāju kategorijas un valsts iestādes (tostarp FIU), kuras iesniedza prasību krimināllietā, par plānoto atteikumu turpināt lietu, kā arī nodomu un iemesliem sniegt atteikumu un sniedz tiem iespēju paust viedokli par atteikuma iemesliem. Pēc pieņemšanas lēmums noraidīt prasību krimināllietā vai pārtraukt kriminālvajāšanu ir galīgs, taču cietusī persona var pārņemt kriminālvajāšanu (privāti). **Zviedrija:** lēmums ir publisks. Noziegumā cietusī persona, kā arī aizdomās turētais var pieprasīt pārskatīšanu. Pārskatīšanu veic prokurors, kurš pieņēma lēmumu. Jaunu pierādījumu vai apstākļu gadījumā prokurors var pieņemt lēmumu sākt tiesvedību. Ja jaunas informācijas nav, lēmumu par pārskatīšanu pieņem Attīstības centrs.

- Advokātu kolēģiju un praktizējošo advokātu neatkarība Eiropas Savienībā -

Advokātiem un to profesionālajām apvienībām ir būtiska loma pamattiesību aizsardzības nodrošināšanā un tiesiskuma stiprināšanā. Taisnīgai tiesvedības sistēmai ir nepieciešams, lai advokāti varētu netraucēti īstenot klientu konsultēšanu un pārstāvniecību. Advokātu piederība brīvai profesijai un tiesības, kas izriet no šādas piederības, palīdz saglabāt neatkarību, un advokātu kolēģijai ir būtiska loma, lai palīdzētu garantēt praktizējošu advokātu neatkarību. Eiropas standartos cita starpā ir noteikta prasība brīvi strādāt advokāta profesijā, prasība par advokātu kolēģiju neatkarību un paredzēti pamatprincipi pret advokātiem izvirzītās disciplinārlietās⁽¹¹⁵⁾.

¹¹⁵ Eiropas Padomes Ministru komitejas Ieteikums Nr. R(2000)21.

58. attēls. Advokātu kolēģiju un praktizējošu advokātu neatkarība, 2020. gads (*) (avots: Eiropas Komisija kopā ar CCBE ¹¹⁶)

(*) Maksimālais iespējamais rezultāts: 9 punkti. Jautājumā par advokāta un klienta attiecību konfidencialitātes garantijām tika piešķirti 0,5 punkti par katru no pilnībā izpildītajiem četriem scenārijiem (kratīšana un advokāta rīcībā esošo elektronisko datu izņemšana, kratīšana advokāta telpās, advokāta un klienta saziņas pārtveršana, advokāta un viņa telpu novērošana). Par visiem pārējiem pilnībā izpildītajiem kritērijiem tika piešķirts 1 punkts. Ja kritērijs nav pilnībā izpildīts, piešķirto punktu skaits tiek dalīts ar 2.

¹¹⁶ Dati par 2020. gadu vākti, izmantojot CCBE locekļu sniegtās atbildes aptaujas anketā.

3.3.3. Kopsavilkums par tiesu sistēmas neatkarību

Tiesu sistēmas neatkarība ir efektīvas tiesu sistēmas pamatelements. Tā ir ļoti svarīga, lai veicinātu tiesiskumu, taisnīgu tiesvedību un iedzīvotāju un uzņēmumu uzticēšanos tiesu sistēmai. Tādēļ jebkurā tiesu sistēmas reformā būtu jāaizstāv tiesiskums un jāievēro Eiropas tiesu sistēmas neatkarības standarti. Rezultātu apkopojumā ir norādīts, kā ir mainījies plašas sabiedrības un uzņēmumu priekšstats par tiesu sistēmas neatkarību. Šajā izdevumā arī ir ietverti daži rādītāji saistībā ar Augstākās tiesas tiesnešu iecelšanu un pārskats par hierarhiskajām pilnvarām prokuratūrā, kā arī par iespēju pārskatīt prokurora lēmumu nesākt kriminālvajāšanu lietā. Tikai pēc strukturālajiem rādītājiem vien nevar izdarīt secinājumus par dalībvalstu tiesu sistēmu neatkarību, tomēr tie atspoguļo iespējamus elementus, kurus var izmantot kā sākumpunktu šādai analīzei.

- 2021. gada rezultātu apkopojumā ir atspoguļotas tendences attiecībā uz **priekšstatu par neatkarību**, pamatojoties uz plašas sabiedrības (Eiroparometrs) un uzņēmumu (Eiroparometrs) aptaujām.
 - Eiroparometra veiktajā plašas sabiedrības aptaujā (48. attēls), kas tika organizēta sesto reizi, ir redzams, ka priekšstats par neatkarību ir *uzlabojies* vairāk nekā divās trešdaļās dalībvalstu, salīdzinot ar 2016. gadu. Vērtējot piecu gadu griezumā, plašas sabiedrības priekšstats par neatkarību ir *uzlabojies* vairāk nekā trīs piektdaļās dalībvalstu, kuras saskaras ar īpašām problēmām. Tomēr, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, plašas sabiedrības priekšstats par neatkarību ir *pasliktinājies* gandrīz pusē visu dalībvalstu un aptuveni pusē dalībvalstu, kuras saskaras ar īpašām problēmām, un dažās dalībvalstīs priekšstats par neatkarību saglabājas īpaši zems.
 - Eiroparometra veiktajā uzņēmumu aptaujā (49. attēls), kas tika organizēta sesto reizi, ir redzams, ka priekšstats par neatkarību ir *uzlabojies* vairāk nekā pusē dalībvalstu, salīdzinot ar 2016. gadu. Tomēr, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, uzņēmumu priekšstats par neatkarību ir *pasliktinājies* vairāk nekā pusē visu dalībvalstu (salīdzinot ar iepriekšējo gadu, kad šāda situācija bija trīs trešdaļās pārējo dalībvalstu) un aptuveni trīs piektdaļās dalībvalstu saskaras ar īpašām grūtībām. Dažās dalībvalstīs priekšstats par neatkarību joprojām ir sevišķi zems.
 - Attiecībā uz priekšstatu par tiesu un tiesnešu neatkarības trūkumu viens no visbiežāk minētajiem iemesliem bija *valdības un politiķu iejaukšanās vai spiediens*, kā arī *spiediens ekonomikas vai citu konkrētu interešu dēļ*. Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, abi šie iemesli joprojām bieži tika minēti vairākās dalībvalstīs, kurās respondentu priekšstatā tiesu sistēmas neatkarības (50. un 51. attēls) līmenis ir zems.
 - Attiecībā uz iemesliem, kādēļ aptaujāto priekšstatā tiesu un tiesnešu neatkarības līmenis ir augsts, gandrīz divas piektdaļas uzņēmumu un plašas sabiedrības (attiecīgi 43 % un 38 % respondentu) norādīja *tiesnešu statusa un amata nodrošinātās garantijas*.
- 52.–54. attēlā ir norādīts stāvoklis saistībā ar Augstākās tiesas tiesnešu iecelšanu visās dalībvalstīs. 52. attēlā ir norādītas iestādes, kas ierosina kandidātus to iecelšanai Augstākās tiesas tiesnešu amatā, un iestādes, kas tos ieceļ amatā. 53. attēlā ir norādīts, vai Augstākās tiesas tiesnešu iecelšana ir iespējama tikai esošiem tiesnešiem vai arī Augstākajā tiesā var iecelt ārējus kandidātus saskaņā ar tādu pašu procedūru, kādu izmanto tiesnešu iecelšanai, vai saskaņā ar īpašu procedūru, kuru piemēro vienīgi personām, kuras vēl nav civiltiesu, krimināltiesu vai administratīvo tiesu tiesneši. 54. attēlā ir norādīta izpildvaras un parlamenta kompetence, kad tie ieceļ tiesnešus amatā Augstākajā tiesā, pamatojoties uz iesniegumu, kas saņemts no ierosinātajām institūcijām.

- 55.–57. attēlā ir sniegts pirmais pārskats par prokuratūras iekšējo darbību un darba pārskatīšanu. 54. un 55. attēlā ir norādītas augstākās pakāpes prokuroru, tostarp ģenerālprokurora, pārvaldības pilnvaras pār zemākas pakāpes prokuroriem. 56. attēlā ir norādīti ieviestie aizsardzības pasākumi saistībā ar prokurora lēmumu nesākt kriminālvajāšanu.
- 58. attēls liecina, ka, lai gan dažās dalībvalstīs izpildvarai ir zināma uzraudzības loma attiecībā uz advokātu kolēģiju, kopumā tiek garantēta praktizējošu advokātu neatkarība, ļaujot tiem netraucēti īstenot klientu konsultēšanu un pārstāvniecību.

4. SECINĀJUMI

2021. gada ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā liecina, ka lielākajā daļā dalībvalstu tiesu sistēmu efektivitāte turpina uzlaboties. Lai gan šajā izdevumā vēl nav iespējams pilnībā aptvert Covid-19 pandēmijas ietekmi uz tiesu efektivitāti lietu izskatīšanā, vairākas vērtības jau var sniegt sākotnējo priekšstatu par to, kā tiesu sistēmas uz to reaģēja, ieskaitot to, kā valstu augstākās tiesas pielāgoja savas procedūras. Konkrētāk, jaunā īpašā sadaļa par tiesu sistēmu digitalizāciju liecina, ka vairumā dalībvalstu tiesu, prokuroru un tiesu iestāžu rīcībā jau ir dažādi digitālie rīki, taču joprojām pastāv iespējas veikt uzlabojumus. Turklāt vēl ir jāveic darbs, lai nodrošinātu, ka iedzīvotāji pilnībā uzticas to dalībvalstu tiesību sistēmām, kurās var būt apdraudētas tiesnešu statusa un amata garantijas un tādējādi arī viņu neatkarība. Informācija, kas iekļauta ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā, sniedz ieguldījumu uzraudzībā, kura tiek veikta Eiropas tiesiskuma mehānisma ietvaros, un tiek izmantota Komisijas gada ziņojumā par tiesiskumu.